

БЪЛГАРСКИЯТ ИЗНОС НА ОРЪЖИЕ

**ОЦЕНКА НА КОНТРОЛНИЯ МЕХАНИЗЪМ
ВЪРХУ ЕКСПОРТА НА МАЛКИ ОРЪЖИЯ
И ЛЕКО ВЪОРЪЖЕНИЕ**

ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА

СЕЙФЪРУЪРД

2004

CSD АНАЛИЗИ/REPORTS:

1. България и структурните фондове на Европейския съюз. С., 1999.
ISBN 954-477-050-X
2. Структурните фондове на Европейския съюз: кратко ръководство. С., 1999.
ISBN 954-477-036-4
3. Социални проблеми на присъединяването на България към Европейския съюз. С., 1999.
ISBN 954-477-052-6
4. Подготовка за преговори за членство на България в Европейския съюз. С., 1999.
ISBN 954-477-056-9
5. Присъединяването на България към Европейския съюз: ролята на политическите партии. С., 1999.
ISBN 954-477-054-2
6. Българският капиталов пазар в контекста на присъединяването към Европейския съюз. С., 1999.
ISBN 954-477-058-5
7. Корупция и контрабанда: мониторинг и превенция. С., 2000.
ISBN 954-477-077-1
8. Корпоративно управление и контрол в България. С., 2000.
ISBN 954-477-083-6
9. Корупция и контрабанда: мониторинг и превенция.
Второ преработено и допълнено издание. С., 2000.
ISBN 954-477-086-0
10. Контрабандните канали в Югоизточна Европа. С., 2002.
ISBN 954-477-098-4
11. Корупция, контрабанда и институционална реформа. С., 2002.
ISBN 954-477-100-X
12. Пазарът на наркотици в България. С., 2003.
ISBN 954-477-111-5
13. Партньори в престъпността: Рисковете от симбиозата между сектора за сигурност и организираната престъпност в Югоизточна Европа. С., 2004.
ISBN 954-477-114-X
- 14. Българският износ на оръжие: Оценка на контролния механизъм върху експорта на малки оръжия и леко въоръжение. С., 2004.
ISBN 954-477-116-6**

Редакционен съвет

Огнян Шентов
Бойко Тодоров
Александър Стоянов

ISBN 954-477-116-6

© **Център за изследване на демокрацията**
Всички права запазени.

ул. "Александър Жендов" 5, 1113 София
тел. (+ 359 2) 971 3000, факс (+ 359 2) 971 2233
www.csd.bg, csd@online.bg

Настоящата разработка е дело на *Центъра за изследване на демокрацията и Сейфъруърлд*, Великобритания. Нейни редактори от страна на *Центъра за изследване на демокрацията* са **Филип Гунев** и **Емил Ценков**, а на *Сейфъруърлд* – **Бернардо Мариани** и **Лари Атри**. *Центърът за изследване на демокрацията и Сейфъруърлд* изказват своите благодарности на правителството на Великобритания, финансирало този проект.

Центърът за изследване на демокрацията изразява благодарности за приноса на генерал-лейтенант от резерва **Аню Ангелов**, бивш заместник-началник на Генералния щаб на Българската армия; **Димитър Димитров**, преподавател в катедра “Национална и регионална сигурност” на Университета за национално и световно стопанство; **Владимир Гайдарски**, Национална служба “Борба с организираната престъпност” към Министерството на вътрешните работи; **Галин Генев**, протоколист на Междуведомствената комисия за експортен контрол и неразпространение на оръжията за масово унищожение към Министерството на икономиката; **Тилчо Иванов**, ръководител на катедра “Национална и регионална сигурност” на Университета за национално и световно стопанство; **Елизабет Константинова**, експерт по сигурността на Балканите; **Мадлин Сайденстрикър**, втори секретар в посолството на Съединените щати в България; **Йонко Тотевски**, експерт в дирекция “Международно сътрудничество” на Министерството на отбраната; **Божидар Василев**, началник на служба “Контрол над общоопасните средства”, Национална служба “Полиция” на Министерството на вътрешните работи; **Драгомир Заков**, експерт в дирекция “НАТО и международна сигурност” на Министерството на външните работи.

СЕЙФЪРУЪРЛД

Сейфъруърлд е международна неправителствена организация, основана през 1989 г. в Лондон, Великобритания. Тя работи в области като превенция на въоръжени конфликти, сигурност и създаване на условия за устойчиво развитие. *Сейфъруърлд* разработва и изпълнява регионални програми и проекти съвместно с партньори в Централна и Югоизточна Европа, Южна и Източна Африка, Кавказкия регион и Южна Азия.

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕЗЮМЕ	7
УВОД	17
1. БЪЛГАРСКАТА ОТБРАНИТЕЛНА ПРОМИШЛЕННОСТ ПРЕЗ ПЕРИОДА НА ПРЕХОДА	19
1.1. ПРИВАТИЗАЦИЯ НА ОТБРАНИТЕЛНО-ИНДУСТРИАЛНАТА БАЗА И ЗАЕТОСТ	21
1.2. КОНВЕРСИЯ, ПРОИЗВОДСТВЕНО И ПРОДУКТОВО ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ	22
1.3. ТЪРГОВИЯ С ОРЪЖИЕ	24
1.4. ПРОИЗВОДСТВО И ТЪРГОВИЯ С МАЛКИ ОРЪЖИЯ И ЛЕКО ВЪОРЪЖЕНИЕ	26
2. БЪЛГАРСКАТА СИСТЕМА ЗА ЕКСПОРТЕН КОНТРОЛ	31
2.1. НАТИСКЪТ ЗА ПРОМЯНА НА СИСТЕМАТА	31
2.2. РАЗВИТИЕ НА СИСТЕМАТА ЗА ЕКСПОРТЕН КОНТРОЛ	32
2.3. СТРУКТУРА НА ЕКСПОРТНИЯ КОНТРОЛ	33
2.4. СПЕЦИФИЧНИ ФУНКЦИИ НА ОРГАНИТЕ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА КОНТРОЛ	41
3. ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА НЕЗАКОННАТА ТЪРГОВИЯ С МАЛКИ ОРЪЖИЯ	49
3.1. НЕЗАКОНЕН ИЗНОС НА МАЛКИ ОРЪЖИЯ ОТ БЪЛГАРИЯ	49
3.2. ТИПОЛОГИЯ НА СХЕМИТЕ ЗА НЕЗАКОНЕН ИЗНОС НА ОРЪЖИЕ	50
3.3. ПРЕДПОСТАВКИ ЗА НЕЗАКОННА ТЪРГОВИЯ	51
3.4. ТЕНДЕНЦИИ В НЕЗАКОННАТА ТЪРГОВИЯ С МОЛВ	58
3.5. УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗЛИШНИТЕ КОЛИЧЕСТВА МОЛВ	60
3.6. МАРКИРАНЕ И ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА МОЛВ	62
4. ЕФЕКТЪТ ОТ ЗАСИЛЕНИЯ КОНТРОЛ ВЪРХУ ИЗНОСА НА МОЛВ	65
4.1. ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА МОЛВ	65
4.2. ПРЕКИ И АЛТЕРНАТИВНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОСЛЕДИЦИ	67
4.3. МЕРКИ ЗА ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ И АЛТЕРНАТИВНО РАЗВИТИЕ	68
5. ПРЕПОРЪКИ	71
5.1. КЪМ ПРАВИТЕЛСТВОТО НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ	71
5.2. КЪМ ОТБРАНИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ	78
5.3. КЪМ МЕЖДУНАРОДНАТА ОБЩНОСТ	79
5.4. КЪМ ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО	79
ПРИЛОЖЕНИЯ	81
ПРИЛОЖЕНИЕ 1. СПИСЪК НА ЛИЦЕНЗИРАНИТЕ ФИРМИ, ОСЪЩЕСТВЯВАЩИ ПОСРЕДНИЧЕСКА ДЕЙНОСТ, СВЪРЗАНА С ВЪНШНОТЪРГОВСКИ ДЕЛКИ С ОРЪЖИЕ	81

ПРИЛОЖЕНИЕ 2.	СПИСЪК НА ОТБРАНИТЕЛНИТЕ ФИРМИ В БЪЛГАРИЯ	82
ПРИЛОЖЕНИЕ 3.	МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРНОСТИ В ОБЛАСТТА НА ОРЪЖЕЙНИЯ КОНТРОЛ, РАТИФИЦИРАНИ ОТ БЪЛГАРИЯ	83
ПРИЛОЖЕНИЕ 4.	СПИСЪК НА ДЪРЖАВИТЕ, СПРЯМО КОИТО РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ПРИЛАГА ЗАБРАНА	84
ПРИЛОЖЕНИЕ 5.	ЗАКОН ЗА КОНТРОЛ НА ВЪНШНОТЪРГОВСКАТА ДЕЙНОСТ С ОРЪЖИЕ И СЪС СТОКИ И ТЕХНОЛОГИИ С ВЪЗМОЖНА ДВОЙНА УПОТРЕБА	85
ПРИЛОЖЕНИЕ 6.	ПРАВИЛНИК ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ЗАКОНА ЗА КОНТРОЛ НА ВЪНШНОТЪРГОВСКАТА ДЕЙНОСТ С ОРЪЖИЕ И СЪС СТОКИ И ТЕХНОЛОГИИ С ВЪЗМОЖНА ДВОЙНА УПОТРЕБА	97

РЕЗЮМЕ

Аналитичният доклад се състои от пет глави. В глава първа се разглеждат социално-икономическите мотиви, стоящи зад нежеланието на българските политици за въвеждане на по-строг контрол над износа на въоръжение. Проследяват се реформата в отбранителната промишленост през периода на прехода и актуалното ѝ състояние. В глава втора се анализират механизмите за контрол над въоръжението. В глава трета са засегнати факторите, обуславящи незаконния износ на оръжие от България и са разгледани няколко такива скорошни случая. В глава четвърта са представени възможните социални, икономически и политически последици от засиления контрол над износа на оръжие. Последната глава съдържа препоръки за усъвършенстване на системата за експортен контрол.

БЪЛГАРСКАТА ОТБРАНИТЕЛНА ПРОМИШЛЕНОСТ ПРЕЗ ПРЕХОДНИЯ ПЕРИОД

Проблемите с износа на въоръжение от България датират от периода преди 1989 г. когато около 90 % от военната продукция е предназначена за износ. Технологичната и производствената структура на военнопromишления комплекс (ВПК) съответстват на специализацията на България в рамките на Варшавския договор. Пазарната структура включва страните от Варшавския договор, държави от Близкия и Средния изток, Азия, Северна Африка и други по-малки пазари. Обемът на износа на оръжие достига няколко милиона долара годишно, като оръжейната промишленост представлява значителен дял от националното стопанство.

Трудните години на преход към демокрация и пазарна икономика се характеризират с финансова и икономическа криза, отслабване контрола на държавата и политическа нестабилност. Всичко това оказва силно влияние върху българската оръжейна промишленост. Вследствие на редица фактори България бързо загубва традиционните си пазари. В световен мащаб нараства търсенето на модерно въоръжение, което се отразява отрицателно върху износа на някои нискотехнологични български продукти, като малки оръжия и леко въоръжение (МОЛВ)¹. На второ място, засиленият експортен контрол на

¹ Възприетата за целите на този доклад дефиниция за малки оръжия и леко въоръжение е използвана първоначално в Доклада на Групата на правителствените експерти по малки оръжия, представен от Генералния секретар на ООН през 1997 г. (ООН А/52/298, 27 август 1997 г.). Към малките оръжия се причисляват револвери и автоматични пистолети, пушки и карабини, полуавтоматични пушки, автомати и леки картечници. Към лекото въоръжение, което може да се монтира на леки превозни средства, спадат тежки картечници, гранатохвъргачки, гранатохвъргачки монтирани под цевта на самото оръжие, преносими противовъздушни и противотанкови оръдия, пускови устройства и ракетни системи с калибър до 100 мм. Към МОЛВ се отнасят и боеприпасите за тези оръжия, ръчни гранати, мини и експлозиви.

международно и национално равнище ограничава износа към редица традиционно снабдявани от България партньори, на много от които е наложено ембарго от страна на ООН. Трето, някои от тези традиционни клиенти успяват да изградят собствени производствени мощности и престават да разчитат на внос. Четвърто, повечето вносители, особено от бившите комунистически държави, преминават към оръжие, произведено по стандартите на НАТО, поради което търсенето на съветско въоръжение намалява.

През периода на прехода търговията с оръжие, осъществявана дотогава изключително от държавата, до голяма степен преминава в частни ръце. Над 50 фирми получават общи лицензи за търговия с оръжие. През 90-те години на миналия век много международни правозащитни организации и западни средства за масово осведомяване отправят критики по повод на слабия експортен контрол и осъществяваните действителни или предполагаеми оръжейни сделки (често пъти с МОЛВ) между България и ембаргови или рискови страни. Това съдейства страната ни да осъзнае необходимостта от по-строг експортен контрол над оръжейния износ.

СЪВРЕМЕННАТА СИСТЕМА ЗА ЕКСПОРТЕН КОНТРОЛ

Съвременната българска система за експортен контрол е създадена със Закона за контрол на външнотърговската дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба, приет през 1995 г. и изменен и допълнен през юли 2002 г., и Правилника за неговото прилагане. Поправките в Закона и Правилника, влезли в сила през втората половина на декември 2002 г., включват изчерпателни разпоредби за контрол над дейността на посредническите фирми, изисквания към сертификатите за краен потребител, мерки за превенция на разпространението на оръжие и по-строги наказания при установени нарушения.

Експортният контрол над външнотърговската дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба се осъществява на три равнища:

- 1) Лицензиране на фирмите, осъществяващи външнотърговска дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба (ОСТВДУ). Лиценз се издава от *Междуведомствения съвет по въпросите на военнопromишления комплекс и мобилизационната готовност на страната към Министерския съвет* (за краткост Междуведомствен съвет). Председател на Междуведомствения съвет е заместник министър-председателят и министър на икономиката, а постоянни членове са заместник-министри от няколко министерства.
- 2) След получаването на лиценз фирмите трябва да получат разрешения за всяка конкретна външнотърговска сделка с ОСТВДУ. Те се издават от *Междуведомствената комисия за експортен контрол и неразпространение на оръжията за масово унищожение към Министерството на икономиката* (за краткост Междуведомствена комисия). Председател на Междуведомствената комисия е министърът на икономиката, а нейни членове са представители на Министерството на отбраната (МО), Министерството на вътрешните работи (МВР) и Министерството на външните работи (МВНР).

- 3) В рамките на така структурираната система за експортен контрол може да се добавят още няколко допълнителни равнища:
- Разрешение от служба “Контрол над общоопасните средства” (КОС) към Национална служба “Полиция”.
 - Агенция “Митници” и Национална служба “Сигурност” осъществяват последващ контрол на гранично-пропускателните пунктове.
 - Съществува изискване към лицензираните фирми да назначат служители, отговорни за правоприлагането, които да следят за спазването на установения режим на експортен контрол.
 - Транспортирането на разрешеното за износ оръжие може да става единствено от транспортни фирми, лицензирани от Междуправителствения съвет да го осъществяват от и за територията на България.
 - Лично министърът на отбраната одобрява всички външнотърговски сделки на производствените и търговските фирми на Министерството на отбраната.

Освен вътрешния оръжеен контрол България е подписала и спазва редица многостранни и регионални инструменти за неразпространение и експортен контрол, сред които са Кодексът за поведение при износ на оръжие на Европейския съюз, Общите действия на Европейския съюз по МОЛВ, Документът по МОЛВ на ОССЕ. Страната е член на Васенаарската договореност, Австралийската група и Групата на ядрените доставчици.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРОБЛЕМНИ ОБЛАСТИ

Въпреки предприетите от България важни стъпки към по-строги мерки за оръжеен контрол и тяхното въвеждане и прилагане в някои области все още съществуват сериозни проблеми.

СОЦИАЛНИ И ИКОНОМИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ

В условията на икономическа изостаналост и висока безработица правителството среща сериозни пречки в областта на политиката си за контрол над износа на оръжие – особено в градовете и районите, където отбранителните фирми са основни работодатели. Поради свития вътрешен пазар по-сериозното ограничаване на оръжейния експорт, по специално на износа на МОЛВ, би довело до намаляване на производството и закриване на много работни места в тези райони, които и без това изпитват сериозни икономически затруднения.

Приватизацията чрез работническо-мениджърски дружества не допринася особено за развитието на предприятията. Някои от тях продължават да са в тежко състояние, с ограничен достъп до свежи капитали и не могат да инвестират в нови технологии. Същевременно не им достигат знания и умения в областта на маркетинга, търговията, логистиката и бизнес планирането. Възможностите за

алтернативно развитие на традиционната отбранителна промишленост са твърде ограничени поради липсата на отбранително сътрудничество и достъп до западните пазари.

През преходния период са разработени няколко програми за конверсия, които имат повече препоръчителен характер. Конверсията е по-скоро задача на мениджмънта на предприятията, отколкото израз на целенасочена политика от страна на държавата. Липсват инвестиции, данъчни облекчения или субсидии за реструктуриране и/или конверсия.

КОНФЛИКТИ НА ИНТЕРЕСИ

Продължават да съществуват определени конфликти на интереси. Въпреки че търговията с оръжие се превръща от държавен в частен бизнес, правителството все още участва в производствената, търговската и ремонтната дейност, като едновременно в лицето на някои институции, като Министерството на отбраната или Министерството на икономиката, осъществява контрол над оръжейния трансфер. Сливането на контролната с развойната, производствената и търговската дейност създава силна зависимост на контрола от бизнеса.

НЕДОСТАТЪЧЕН АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ

Прилагането на най-високите стандарти в контрола над търговията със специална продукция изисква достатъчен административен и финансов ресурс. Ниското заплащане в държавната администрация и липсата на политика за развитие на кадрите в повечето държавни институции често водят до изтичане на мозъци към частния сектор. В много голяма част от ведомствата, компетентни по експортния контрол, липсва достатъчен административен капацитет – особено от гледна точка на квалификацията. Ако към това се добавят и ограничените финансови възможности на държавните институции, прилагането на високи стандарти в тази област се очертава като съвсем нелека задача.

УНИЩОЖАВАНЕ НА ИЗЛИШНОТО ВЪОРЪЖЕНИЕ

По проект, реализиран с правителството на САЩ, броят на унищожените МОЛВ и боеприпаси е приблизително 100 000 единици малки оръжия и леко въоръжение и около 7 500 000 единици боеприпаси. Но излишъците все още са твърде големи. Най-вероятно с военната модернизация запасите от излишно оръжие в България ще се увеличат още повече.

НЕЗАКОННА ТЪРГОВИЯ С МОЛВ

През последните две години няма регистрирани случаи на незаконна търговия с МОЛВ в голям мащаб. Все по-често частни лица изнасят през границите на страната малки количества МОЛВ, използвайки пътищата за контрабанда на наркотици, хора, цигари и пр. Повишеният експортен контрол доведе до създаването на цехове за незаконно производство на оръжие, но организирани

престъпни групировки, които се занимават с незаконен трафик на оръжие, не са разкрити. Според предишни анализи на *Центъра за изследване на демокрацията* проблемът с контрабандата не може да бъде разрешен най-вече поради корупцията в митниците.

УПРАВЛЕНИЕ НА ОРЪЖЕЙНИТЕ ЗАПАСИ

Мащабът и тенденциите в незаконната търговия с оръжие зависят и от контрола над оръжейните запаси. Повечето от тях се съхраняват и контролират от Министерството на отбраната, чиято система за охрана е добра, но въпреки това случаите на кражби не са рядкост. Още по-сериозен проблем представлява опазването на оръжието при транспортирането му между складовите бази и подразделенията, което се налага поради реорганизацията на въоръжените сили.

ПРОЗРАЧНОСТ

През последното десетилетие е незначителен броят на неправителствените организации, които се занимават с въпросите на оръжейния контрол. От друга страна, поради нежеланието за въвеждане на по-голяма прозрачност от страна на държавата се очаква именно гражданските организации да окажат натиск за прозрачност в тази сфера.

ПРЕПОРЪКИ

В заключителната част на този доклад се изтъква, че въпреки постигнатия напредък по отношение на контрола над външноотърговската дейност с оръжие и малкия брой нарушения в сравнение с 90-те години, все още има какво да се подобрява. За да бъдат разрешени разгледаните тук проблеми, най-удачно би било да се прилагат по-съвестно и строго приетите със законодателството през 2002 г. механизми за експортен контрол.

За да се подобри системата за контрол, ще са необходими стъпки като усъвършенстване на регулативната функция на държавата и укрепване капацитета на контролните органи чрез осигуряване на достатъчно професионални кадри и финансови средства за прилагане на новата нормативна база. Същевременно ще са потребни и програми, насочени към същината на проблема – икономическите и политическите аспекти на отбранителната промишленост. Въпреки че формулирането на националната политика е сложна задача, политическата подкрепа, прилагането и легитимността на експортния контрол в бъдеще са възможни само ако отбранителната промишленост и заетите в нея 25 000 души получат възможност за алтернативно и печеливше развитие.

Ефективният експортен контрол би могъл да донесе на България необходимата ѝ в процеса на присъединяване към Европейския съюз репутация на надежден производител и износител на оръжие. Страната би могла да поеме и водещата роля в Пакта за стабилност по отношение на контрола на МОЛВ. Препоръките в този доклад биха могли да станат изходна точка за решителни

стъпки към подобряване на настоящата система за експортен контрол. В него се дават следните ключови препоръки:

КЪМ ПРАВИТЕЛСТВОТО НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ:

Да се подобри настоящата система за експортен контрол или да се създаде Национална агенция за контрол над вътрешното разпространение, вноса и износа на оръжие, включително МОЛВ.

ПОДОБРЯВАНЕ РАБОТАТА НА МЕЖДУВЕДОМСТВЕНАТА КОМИСИЯ:

- Въвеждане на подходящи механизми за разрешаване на съществуващите конфликти на интереси, дължащи се на комбиниране на политическите отговорности с търговска дейност.
- Премахване на структурните предпоставки за конфликт на интереси, за да се осигури безпристрастна процедура по издаването на лицензи и разрешения.
- Ограничаване дискрецията на отделните лица с ръководни функции по режима на експортния контрол (най-вече на секретаря на Междуведомствената комисия).
- Намаляване на корупционната зависимост чрез въвеждане на ротационен принцип при ръководните длъжности.
- Повишено внимание при издаването на разрешения във връзка с възможните отрицателни ефекти на сделките върху конфликтите, стабилността или човешките права в даден регион, както и евентуалните последици за социално-икономическото развитие на страната потребител и съседните ѝ държави.
- По-добра представителност на правоприлагащите органи в процедурата за издаване на разрешения за износ.
- Възстановяване на системата за контрол над сертифицирането на производството на оръжие и взривни вещества и създаване на Национален център за проследяване на МОЛВ.
- Насочване на средствата от такси за разрешения към мерки за укрепване на експортния контрол.

СЪЗДАВАНЕ НА НАЦИОНАЛНА АГЕНЦИЯ ЗА КОНТРОЛ НАД ТЪРГОВИЯТА С ОРЪЖИЕ:

- Обсъждане на необходимостта от Национална агенция, която да координира всички аспекти на търговията с оръжие и стоки и технологии с двойно предназначение. Координационните ѝ функции би следвало да

включват проверки и проучвания; контрол над крайния потребител; база данни с всички сделки, както и подробна информация за участниците в тях; обучение на оперативни работници, държавни служители и фирмени ръководители; мрежа от представители към отбранителните фирми.

ПОВИШАВАНЕ НА КОНТРОЛА НАД ВЪТРЕШНИТЕ СДЕЛКИ С ОРЪЖИЕ, СТОКИ И ТЕХНОЛОГИИ С ДВОЙНА УПОТРЕБА:

- Приемане на по-строги наказателни мерки за противозаконна вътрешна търговия със стоки и технологии с възможна двойна употреба, съизмерими със санкциите за външнотърговски нарушения.
- Осигуряване на информация за контролните органи относно осъществените оръжейни сделки между български фирми.
- Въвеждане на разрешителен режим за транспортната дейност с оръжие, стоки и технологии с възможна двойна употреба в рамките на страната.
- Подобряване на информационната система за проследяване на продажбите и придвижването на оръжие и придобиването му от криминално проявени лица.
- Стартиране на програма за събиране на незаконното оръжие.

ЗАСИЛВАНЕ НА КОНТРОЛА НАД ПОСРЕДНИЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ:

- Осигуряване на системна информация за посредническите фирми чрез сътрудничество с контролните органи в държавите, където тези фирми са регистрирани или където е тяхното седалище.
- Предвиждане на строги санкции в Наказателния кодекс за незаконна посредническа дейност с оръжие.

ПОВИШАВАНЕ НА ПРОЗРАЧНОСТТА И ОТЧЕТНОСТТА:

- Повишаване на прозрачността с цел отчетност на системата за експортен контрол пред обществеността и създаване на климат на откритост, присъщ на модерна отбранителна промишленост.
- Годишни доклади за оръжейния износ с необходимите данни за оценяване на степента, в която България прилага националното си законодателство и международните си задължения в областта на контрола и неразпространението на оръжие.
- Създаване на временна парламентарна комисия като част от Комисията по външна политика, отбрана и сигурност, която да осъществява парламентарен контрол над прилагането на системата за експортен контрол. Организиране на публични дебати в Народното събрание с

участието на граждански организации, като начин за ангажиране на гражданското внимание с въпросите на ограничаване на оръжието.

ПОДОБРЯВАНЕ ОПЕРАТИВНИЯ КАПАЦИТЕТ НА ОРГАНИТЕ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА КОНТРОЛА:

- Осигуряване на необходимите финансови ресурси за квалификация на служителите и изграждане на подходяща инфраструктура за прилагане на най-високите съвременни стандарти за експортен контрол.
- Укрепване капацитета на лицензионните органи за извършване на проверки и провеждане на мониторинг на всички етапи на одобрените външнотърговски сделки.
- Сътрудничество с международните партньори по горната препоръка.
- По-строго наблюдение на граничните контролно-пропускателни пунктове, летищата и пристанищата.
- Редовно обучение във фирмите, целящо повишена отговорност на ръководствата и служителите им по въпросите на експортния контрол.

УНИЩОЖАВАНЕ, СКЛАДИРАНЕ И ОХРАНА НА ИЗЛИШНИТЕ КОЛИЧЕСТВА:

- Унищожаване на излишъците и осигуряване на международна подкрепа за този процес. По-голяма прозрачност при наложителните продажби на оръжейни излишъци.
- Подобряване на системите за охрана на запасите от МОЛВ и боеприпаси. Контролиране на охранителния процес в случаите, когато той се осъществява от частни охранителни фирми.

ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ ТРУДНОСТИ:

- Приключване на раздържавяването на отбранителните предприятия и привличане на чужди инвеститори. Насърчаване на смесените предприятия и офсетните сделки.
- Стимулиране на конверсията с основна цел премахване на зависимостта на предприятията от износа на МОЛВ.
- Повече инициативи за реорганизиране и реструктуриране производството на МОЛВ чрез икономически мерки и други преференции за преминаване към гражданско производство или съвременни отбранителни системи.

- Пренасочване и увеличаване на инвестициите към научноизследователската област, за да се намали зависимостта от износа на МОЛВ и да се пригоди отбранителното производство към високотехнологичните изисквания на съвременния световен пазар в контекста на евро-атлантическата ориентация на България.
- Въвеждане на данъчни облекчения при преминаване от производство на МОЛВ към гражданска продукция.
- Програми за облекчаване на социалната цена от съкращенията в отбранителната индустрия при нейното модернизиране и конверсиране.

ПОВИШАВАНЕ НА КВАЛИФИКАЦИЯТА И ЗАСИЛЕН ДИАЛОГ МЕЖДУ ИНСТИТУЦИИТЕ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ЕКСПОРТНИЯ КОНТРОЛ:

- Обучение на отговорните държавни институции и отбранителните фирми във връзка с борбата на международната общност с разпространението на оръжие.
- Засилване на диалога с отбранителните фирми, за да се поддържат тяхната информираност и съобразяването с новите норми за експортен контрол.

КЪМ ФИРМИТЕ ОТ ОТБРАНИТЕЛНАТА ИНДУСТРИЯ:

- Повишаване репутацията на фирмите чрез прозрачност и последователност по отношение на етичните кодекси и обучение на персонала, съответстващи на поетите от България ангажименти по експортния контрол.

КЪМ МЕЖДУНАРОДНАТА ОБЩНОСТ:

- Засилено сътрудничество с българските институции – особено по отношение на информационния обмен за статута на международните посреднически фирми за търговия с оръжие. Изграждане на постоянни връзки между органите по експортния и транзитния контрол в отделните държави в региона.
- Подкрепа за българските програми за унищожаване на МОЛВ и боеприпаси и ограничаване на търговията с излишните оръжейни запаси.
- Поощряване на гражданските инициативи, насочени към постигане на целите, представени в настоящия доклад.

КЪМ ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО:

- Информационни кампании по разпространението на МОЛВ и последиците от него както за престъпността в страната, така и за други

държави и региони с остри конфликти, изостаналост и системни нарушения на човешките права.

- Оказване на натиск чрез подходящи информационни инициативи и кампании за постигане на добро равнище на прозрачност и граждански контрол над оръжейната търговия.

УВОД

След дълги години на бездействие България най-сетне предприе решителни стъпки за ограничаване на оръжейния износ към рискови региони и страни. Тя въведе подобрения в процедурата за получаване на лицензи, в нормативната база и нейното прилагане. Разбира се, трябва да се полагат допълнителни усилия за усъвършенстване на системата за държавен контрол над износа, работата на контролните органи и административния и финансовия ресурс на държавните агенции за правилно прилагане на новите контролна политика и законодателство. Тези усилия са особено необходими във връзка с продължаващата икономическа криза и огромните оръжейни излишъци – предимно от малки оръжия и леко въоръжение (МОЛВ)².

Износът на оръжие, особено на МОЛВ, винаги е бил щекотлив въпрос. Често държавата под въздействието на различни вътрешни фактори е изнасяла оръжие за воюващи държави или за страни, в които системно се нарушават човешките права. Вътрешните пречки за изграждането на здрава и функционална система за експортен контрол са няколко: свръхкапацитет за производство на МОЛВ на отбранителните предприятия, лошо финансово състояние на много от отбранителните фирми, социална и икономическа зависимост на редица региони точно от отбранителното производство. Съществуват и някои допълнителни фактори, поради които настоящата система за експортен контрол все още не функционира ефективно и не се развива: силна организирана престъпност, слаба съдебна система, голям брой на законно притежаваното оръжие, корупция в митниците и сред граничните контролни органи, както и интерес на някои институции от слаба система за експортен контрол.

Най-добри перспективи би имала национална програма, която да съчетава строгото спазване на съществуващите контролни мерки със стратегия за намаляване на зависимостта от оръжейно производство и ефективна международна подкрепа в тази област. Ефективният експортен контрол би могъл да донесе на България необходимата ѝ в процеса на присъединяване към Европейския съюз репутация на надежден производител и износител на оръжие. Страната би могла да поеме също и водещата роля в Пакта за стабилност по отношение на контрола над МОЛВ.

Този доклад е начална стъпка по пътя към тази цел. През периода януари–май 2003 г. екип от български правителствени и неправителствени експерти направи оценка на състоянието на експортния контрол в страната. За написването на този аналитичен доклад са използвани предишни изследвания на *Сейфъруърлд* и в резултат е извършена по-задълбочена оценка на основните проблеми на контрола над износа на оръжие в България, като са предложени и насоки за преодоляването им. Анализът обхваща широк кръг въпроси: прилагането на

² Дефиниция за МОЛВ е предложена на страница 7.

законовата и политическата рамка на експортния контрол, механизмите, пътищата и условията за разпространение, трафик и транспортиране на МОЛВ, както и икономическите последици от по-стриктен експортен контрол в районите, където производството на МОЛВ е основен източник на препитание.

Докладът е резултат от продължително сътрудничество между правителствения и неправителствения сектор. *Центърът за изследване на демокрацията* събра работна група от представители на Министерството на отбраната, Министерството на външните работи, Министерството на икономиката, Министерството на вътрешните работи и Университета за национално и световно стопанство. През май 2003 г. *Сейфруърлд*, Великобритания, *Центърът за изследване на демокрацията* и *Атлантическият клуб в България* организираха съвместен семинар, на който бе обсъдено приемането на национална Програма за действие. Заключениета от този семинар са включени в настоящия доклад.

Участието на граждански организации в контрола над износа на оръжие е необходимо условие за добра отчетност по въпросите на експортния контрол. То би спомогнало за обективна, необременена от политически, институционални или икономически интереси оценка на тази традиционно обвита в секретност област на държавното управление. Досега гражданското общество в България, с изключение на хуманитарни организации като Червения кръст, не се е ангажирало в достатъчна степен с тези проблеми. Единствените две организации, инициирали дискусии по темата, са *Атлантическият клуб* и *Центърът за изследване на демокрацията*. Този доклад е първият по рода си анализ на въпросите на контрола над износа на оръжие в България.

Изследователската работа при написването на доклада показва, че намирането на достоверна информация в тази област е затруднено. Липсват систематични официални данни за търговските сделки с оръжие – освен в изолирани случаи, когато фирмата износител сама обявява сключването на нова сделка. Поради това информацията е взета от публикации в средствата за масово осведомяване, които не са непременно възможно най-достоверни. Интервюираните държавни служители, особено от средното управленско равнище, нямаха ясна представа кое представлява класифицирана информация и затова се въздържаха от подробно осветляване на дейността си. В много случаи именно повисокопоставените служители, упълномощени да преценяват степента на секретност, разкриваха повече информация. Някои от интервюираните бивши държавни служители също се бояха да споделят данни или факти, въпреки че те вече бяха станали известни от средствата за масово осведомяване.

1. БЪЛГАРСКАТА ОТБРАНИТЕЛНА ПРОМИШЛЕННОСТ ПРЕЗ ПЕРИОДА НА ПРЕХОДА

Има две основни причини, поради които накратко разглеждаме предисторията на съвременната българска отбранителна промишленост. На първо място, разбирането на значението, което тя има за икономическото развитие на България и на отделни нейни региони, е съществено при анализа на вътрешнополитическите измерения на проблема за експортния контрол. На второ място, по-специфичните проблеми, като управлението на запасите от МОЛВ и незаконните оръжейни трансфери, се изясняват по-добре чрез анализиране на ненужните производствени мощности, структурата на отбранителната промишленост като цяло и възможностите на вътрешния пазар.

Преди 1989 г. българският военнопromишлен комплекс (ВПК) е с голям експортен потенциал (около 90 % от продукцията е предназначена за износ), със сравнително модерна технологична и производствена структура, с продуктова структура, съответстваща както на определени пазарни ниши, така и на специализацията на страната в рамките на Варшавския договор³. Тя произвежда предимно МОЛВ, бронетранспортьори и електроника⁴. Пазарната структура включва страните от Варшавския договор, държави от Близкия и Средния изток, Северна Африка, Индия и други по-малки пазари⁵. Сравнително голям дял от износа (около 30–40 %) се дължи на кооперирането с други партньори, а обемът на износа е няколкостотин милиона долара годишно.

Доброто състояние на отбранителната промишленост до началото на прехода е благодарение по-скоро на привилегированото ѝ положение преди 1989 г., отколкото на някакво изключително добро управление. В този период са дадени много заеми, чиято цел е да се поддържа страната в мобилизационна готовност. След 1989 г. в предприятията от военнопromишления комплекс започва реформа по отношение на отрасловата структура, продукцията им намалява, технологичните обновления спират, а за реконструкция и модернизация не може и да се мисли. В началото на 90-те години силно администрираните държавни предприятия, производители на отбранителна продукция, с техните наследство от командно-административната икономика и специфична бизнес култура, се нуждаят от по-бърза промяна на околната среда и от нов тип взаимоотношения с държавата собственик. Тя не изработва цялостна отбранително-индустриална политика, нито успява да начертае дългосрочен план за развитието на

³ Димитров, Д., Иванов, Т. Проблеми на националната отбранителна икономика в края на 80-те и началото на 90-те години. Университетско издателство "Стопанство", С., 1993, с. 94, 148.

⁴ Dimitrov, D. *The Restructuring and Conversion of the Bulgarian Defense Industry during the Transition Period*, BICC Paper 22 (Bonn International Center for Conversion, 2002), p. 13 (по-надолу е цитирана като *Restructuring and Conversion*).

⁵ *Ibid.*, p. 17;

Brauer, J., van Tuyil, H. "Division of Labor in the Non-Soviet Warsaw Pact Arms Industry: 1945–1989" – In: eds. Chatterji, M., Fontanel, J., Hattory, A. *Arms Spending, Development and Security*, (Ashish Publishing House, New Delhi, 1996), pp. 115–135, 128.

индустрията. В много случаи промените са принудителни и предизвикани от кризисни процеси в отбранителната промишленост.

Структурните промени главно в организацията на военнопромишления комплекс довеждат до закриването на големи стопански обединения като “Металхим” и “Електрон” и до предоставянето на самостоятелност⁶ на включените в тях предприятия. По този начин около 134 предприятия от ВПК получават самостоятелност. Единственият положителен резултат от процеса на реструктуриране е новата хоризонтална структура на управление. Тези организационни мерки имат и положителен резултат благодарение на децентрализацията на управлението на предприятията. Ако обаче приватизацията, технологичното и продуктовото обновление са извършени достатъчно бързо и навреме, положителните ефекти щяха да са повече⁷. В условията на пазарна икономика държавата не е в състояние да контролира ръководствата на отбранителните предприятия и затова те получават по-голяма самостоятелност. Ръководителите на някои от тях възприемат това като възможност за безнаказано трупане на загуби, безпроблемни държавни субсидии и безвъзмездни кредити. В общия случай това не води до изменения в мениджмънта на тези предприятия, включително и до персонални промени. Причината донякъде е, че до 1997–1998 г. те изпълняват и социални функции за осигуряване на заетостта, а банковата криза през 1996 г. не се признава от правителството, докато в крайна сметка повечето банки не фалират.

В новите условия на пазарна конкуренция предприятията сами трябва да определят продуктовата, производствената и пазарната си политика. Но тези от ВПК са в доста деликатна ситуация, след като нито едно правителство не успява ясно да дефинира ролята на държавата като собственик, посредник и помагач при реализирането на тяхната продукция, на потребител и контролен орган по отношение на търговията им. Поради това конфликтът на интереси не може да бъде избегнат. Обръща се повече внимание на регулирането на отбранителната търговия вместо да се търсят начини за разрешаване на огромното разнообразие от проблеми, свързани с реструктурирането на отбранителната промишленост.

Поради липсата на конкретни виждания за нуждите на държавата от отбранителна продукция фирмите също не могат да планират в количествено отношение. Освен това държавата запазва контролните си функции по отношение на продуктите на ВПК, без обаче да се ангажира с тяхното реализиране. В крайна сметка неяснотите в областта на търсенето предизвикват рязък спад в производството на специална продукция, което силно влошава платежоспособността на предприятията от ВПК.

Едногодишният бюджет за отбрана в България е с твърде кратък времеви хоризонт, което не позволява стратегическо планиране. В основните документи, засягащи националната сигурност и отбраната, като Концепцията за националната сигурност (1998), Военната доктрина (1999), Закона за отбраната и въоръжените сили (1995), ролята на отбранителната промишленост почти не се разглежда. Все още не са ясни параметрите на лансирания План за

⁶ Dimitrov, D. “The Bulgarian Defense Industry During the Transition Period (1990–1997)”, *Journal of Slavic Military Studies*, vol 11, no 4 (December 1998), pp. 175–189.

⁷ Dimitrov, D. *Restructuring and Conversion*, p. 41.

модернизация на Министерството на отбраната, които ще предопределят до голяма степен участието на българската отбранителна индустрия. Както показва световният опит, устойчивото ѝ развитие не е възможно без значителен дял на надежден и защитен вътрешен пазар.

Допълнителни проблеми създава и липсата до 1997 г. на ясна държавна позиция по въпроса за интегрирането на страната в НАТО и ЕС. Производството на оръжие е в пряка зависимост от избора на стратегически партньори за икономическо сътрудничество и отбрана. Този избор води както до кооперирано производство и съвместни изследвания, така и до определена продуктова структура и присъствие на дадени пазари.

Допълнителен фактор, затрудняващ реструктурирането на отбранителната промишленост, е съществуването на изключителна секретност по отношение на предприятията от военнопромишления комплекс. Предразсъдъците по отношение на бъдещето му водят до липса на информиран обществен дебат по тази тема, както и до отсъствие на съответстващи научни изследвания и дискусии на високо политическо равнище. Информацията за българската отбранителна промишленост, вноса и износа на отбранителни продукти, както и за военните бюджети и разходи е третирана като държавна тайна. Тъй като надеждите за възраждане на българската отбранително-индустриална база (ОИБ) не са подкрепени от съответни компетентни анализи за възможностите на нашата отбранителна индустрия и реалното равнище на оръжейните износ и производство, секретността събужда единствено високи очаквания в обществото и по този начин подклажда социални конфликти в предприятията.

Противоречивите и неясни мерки изпращат объркващи сигнали към отбранителната промишленост. От една страна, се наблюдават формална подкрепа от държавата, признаване съществуването на проблемите, запазване на държавната собственост с аргументи за стратегическата важност на тези предприятия, организиране на оръжейни изложби под патронажа на Министерството на отбраната, амбиции за международно коопериране и обещания за участие на ВПК в превъоръжаването на Българската армия. От друга страна, налице са забавена приватизация, липса на инвестиции за реструктуриране и/или конверсия, на данъчни преференции и субсидии.

1.1. ПРИВАТИЗАЦИЯ НА ОТБРАНИТЕЛНО-ИНДУСТРИАЛНАТА БАЗА И ЗАЕТОСТ

Политиката по отношение на раздържавяването на българската отбранителна промишленост е изчаквателна и несистематична. Тригодишният мораториум върху приватизацията на предприятията от ВПК (1993–1996) в началото на периода изиграва положителна роля за предотвратяване на съмнителни оръжейни сделки, но след това се превръща само в средство за отлагане решението на въпроса ще се раздържавява ли ВПК или не⁸. Това люшкане в позициите обаче води до отдръпване на евентуални чужди инвеститори и в крайна сметка до неплатежоспособност на някои от предприятията.

⁸ Георгиев, Г. в: Общата европейска отбрана: Икономически аспекти. Съст. Т. Иванов, Т. Цветков, Д. Димитров. Университетско издателство "Стопанство", С., 1998, с. 196.

В края на тригодишния мораториум вече само 23 (от общо 134) предприятия са разглеждани като производители на отбранителна продукция. Другите или са закрити, или напускат окончателно отбранителния бизнес. През 1998 г. правителството разработва програма за приватизация и реструктуриране на предприятията от отбранителната промишленост, като е предвидено държавата да запази ограничен дял от 34 % чрез златни акции само в пет ключови предприятия. Понастоящем функционират едва 26 фирми производители на отбранителна продукция и около 15 други предприятия за стоки и технологии с възможна двойна употреба. Въпреки проявения интерес от чужди фирми на практика няма участие на чужди инвеститори в приватизацията (освен в някои обособени части). Всички предприятия са продадени на работническо-мениджърски дружества.

Таблица 1. Средногодишен брой на регистрираните безработни по общини за периода 1995–2001 г.¹²

Община	Година						
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Казанлък	2947	3690	4047	3318	4381	6131	6746
Карлово	4490	2360	2871	2646	3421	5630	5378
Лясковец	669	783	1048	792	1059	1836	2120

Приватизацията не донесе незабавни положителни резултати. Съгласно някои публикации повечето от фирмите едва покриват производствените си разходи⁹. Заетостта в отбранителната промишленост също се променя драстично – от 110 000–115 000 в края на 80-те до 25 000 души през 2003 г., причинявайки сериозни социални и регионални проблеми. Някои региони като Сопот, Казанлък и Карлово са особено засегнати¹⁰. За периода 1995–2001 г. безработицата в общините Казанлък, Карлово и Лясковец нараства почти тройно (вж. табл. 1). Според данни на отбранителната промишленост броят на заетите лица в “Арсенал” в Казанлък (град с 81 000 жители) е спаднал от 25 000 на 4300¹¹.

1.2. КОНВЕРСИЯ, ПРОИЗВОДСТВЕНО И ПРОДУКТОВО ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ

Продуктово реструктуриране

Новите собственици продължават да имат ограничен достъп до свежи капитали, да не могат да инвестират в съвременни технологии и на практика да разчитат на традиционно произвеждани продукти. Държавата до голяма степен

⁹ Bialos, J. *The Bulgarian Defense Industry Strategic Options for Transformation, Reorientation & NATO Integration*, The Atlantic Council of the United States, Policy Paper, July 2001, p. 12.

¹⁰ *Ibid.*, p. 11.

¹¹ Интервюта с представители на отбранителни фирми в София, 25 септември 2003 г.

¹² Агенция по заетостта (<http://www.nsz.government.bg/>).

се дистанцира от научноизследователската и развойната дейност. Годишните разходи за тези дейности в момента са 0,36–0,39 % от бюджета за отбрана (около 1,5–1,6 млн. евро), което е много под средните за Европа 1,2–2 %¹³. Научният потенциал намалява непрекъснато поради липса на средства, ниско заплащане, по-добри възможности в други отрасли или в отбранителния сектор извън България. Това ще доведе до трайни отрицателни последици за развитието на отбранителната промишленост и няма да премахне зависимостта от производство на МОЛВ, което поначало не е високотехнологично. Съвременната отбранителна продукция е високотехнологична и наукоемка, а разходите за научни изследвания в тази област растат с високи темпове.

Има ограничени случаи на производство по стандартите на НАТО, но този процес е бавен. Все повече отбранителни фирми въвеждат стандартите на НАТО и ISO 9000, тъй като това ще ги направи по-конкурентноспособни. Някои от тях вече намират пазари в страни, членки на НАТО, но това става само при условие, че са получили сертификат за производство от държава членка или пряко от НАТО¹⁴.

България е традиционен производител на малки оръжия и леко въоръжение. Това е свиващ се пазар, със силни ценова конкуренция и зависимост от регионални конфликти. Като се имат предвид сливанията през последните години на големи оръжейни производители в Европа и САЩ, малките български фирми нямат големи перспективи за самостоятелно участие на тези пазари.

Липсата на знания и умения по функционирането на предприятията в пазарна среда в областта на маркетинга и бизнес планирането затруднява българските отбранителни предприятия. Наличието на езикова и комуникационна бариера и непознаването на специфичната бизнес култура на потенциалните западни партньори създават допълнителни пречки пред тяхното интегриране. Производителите не успяват да създадат своя организация или структура, която ефективно да взаимодейства с държавните структури при определянето на политиката на отбранителни покупки и евентуални компенсационни споразумения (т.нар. офсети).

Конверсия

През преходния период, главно през 1989 г. и в началото на 90-те години, са разработени няколко програми за конверсия, които по-скоро имат препоръчителен характер. Към конверсията е подходено по два различни начина¹⁵. Първият залага на съществуващите материална база и производствени мощности, но както се оказва не е особено сполучлив поради тясната отбранителна специализация на съоръженията. Българските предприятия са създадени като типични производители на отбранителна продукция, а капацитетът им за гражданско производство обикновено не надхвърля 10–20 % от общата продукция¹⁶. Така инвестициите в материални активи от отбранителния сектор, направени преди прехода, поради непригодността им

¹³ Министерство на отбраната. Отбранително индустриално сътрудничество. С., 2003, с. 12.

¹⁴ Bialos, J. *Op. cit.*, p. 24.

¹⁵ Dimitrov D, *Restructuring and Conversion*, p. 75.

¹⁶ Bonn International Center for Conversion, *BICC Conversion Survey 2001: Global Disarmament, Demilitarization and Demobilization*, (Baden-Baden, Nomos Verlag, 2001), p. 68.

към конверсия не донасят очакваните печалби. При втория подход се залага на купуването на нови технологии и високотехнологични производствени мощности, но тук пречка се оказва липсата на достатъчно инструменти за финансиране¹⁷. Освен това няма средства и за пласмент, за изследователска и развойна дейност, а и добре обучени кадри в областта на новите технологии за производство на гражданска продукция.

Освен това няма стабилна основа за конверсия поради неясната позиция на държавата за предприятията, които трябва да продължат да произвеждат отбранителна продукция. Така те поддържат съоръжения и за гражданска, и за военна продукция. Нито един от двата подхода не може да бъде ефективен, тъй като конверсията е по-скоро задача на мениджмънта на предприятията, отколкото израз на целенасочена политика от страна на държавата. В преходния период в България не може да се говори за цялостна отбранително-индустриална политика¹⁸. А по отношение на конверсията правителството не предлага никакви бъдещи програми¹⁹. Поради това предприятията продължават да произвеждат предимно по-печелившата отбранителна продукция, докато гражданската остава на заден план.

1.3. ТЪРГОВИЯ С ОРЪЖИЕ

Средният годишен износ в края на 80-те години е 900 млн. долара²⁰, а най-високите му стойности достигат 1,5 млрд. долара²¹. Тенденциите в производството и износа на отбранителна продукция трудно могат да бъдат анализирани в детайли, тъй като информацията за тях е класифицирана²². Износът на България за 2000 г. се оценява на 100 млн. долара²³. Според правителствени източници общата стойност на износа през 2002 г. е близо 90 млн. долара, 30 млн. от които са от продажба на малки оръжия и леко въоръжение²⁴. Според експерти от отбранителната промишленост и държавната администрация официалните данни на правителството, често по политически съображения, са по-високи от действителните стойности на износа²⁵.

Свиването на износа на България съвпада със световните тенденции. Международните доставки на оръжие през 2002 г. спадат на 29 млрд. долара (от 42 млрд. през 2000 г.), което представлява втората най-ниска стойност от 1995 г.

¹⁷ Gonchar, K, Wulf, H. "Lessons learned from Conversion in Russia and Western Europe", *Journal of Defense and Peace Economics*, vol 9 (4), 1998, pp. 339–367.

¹⁸ Пак там, с. 75.

¹⁹ Пак там, с. 78; Интервюта с държавни служители в София, 15 авг. 2003.

²⁰ Тенчев, М. Българският ВПК – между носталгията и печелившия мениджмънт. – Капитал, 29 март 2002.

²¹ Интервюта с държавни служители, 13 окт. 2003.

²² Закон за защита на класифицираната информация, чл. 25, приложение 1, т. 11, 17, 22 (Обн., ДВ, бр. 45 от 2002 г.).

²³ Пак там.

²⁴ Интервюта с представители на правителството, 5 окт. 2003.

²⁵ Bialos, J. *Op. cit.*, p. 10. През февруари 2003 г. заместник-министърът на икономиката Милен Керемедчиев заявява в интервю за в. "Дневник": "В тази статистика [на НСИ] не е отчетена търговията с оръжие и стоки с двойна употреба, която е нараснала от 40 млн. долара за 2000 г. на над 500 млн. долара за 2002 г. Това означава, че при 1,35 млрд. долара външнотърговски дефицит, отчетен от статистиката, трябва да извадим около 400 и повече милиона долара търговия с оръжия" (вж. Дневник, 6 февр. 2003).

насам. Водещи световни износители остават САЩ, Русия, Великобритания, Франция и Китай²⁶. Така в световен мащаб дялът на българския износ е незначителен. Но и от вътрешноикономическа гледна точка не трябва да се преувеличава значението на износа на оръжие. През 2002 г. например, дялът му е едва 1,6 % от общия износ на страната, който е на стойност 5,69 млрд. долара.

Въпреки това тази сравнително малка по мащаб търговия може да има непропорционално голямо въздействие, ако достигне конфликтни региони. През последните няколко години са регистрирани случаи на трансфер на българско оръжие до такива райони²⁷. Според записаните в Регистъра на ООН за конвенционалните оръжия данни през 2002 г. България е изнесла шест 130-мм артилерийски системи М-46 за Уганда – страна, в която не само има гражданска война, но тя се намесва и в гражданската война в съседната Демократична република Конго (ДРК). Пратка от десет 120-мм минохвъргачки е доставена и в Кот д'Ивоар, в която също бушува гражданска война, а и по това време подкрепя и въоръжава в съседна Либерия бунтовническата групировка "Движение за демокрация"²⁸. Като се има предвид, че Регистърът на ООН следи само основните оръжия, възможно е на тези държави да са били доставяни също МОЛВ и боеприпаси. Най-тревожен е фактът, че българско оръжие е доставяно на Армения и Азербайджан, въпреки че и двете страни са подложени на санкции от Съвета за сигурност на ООН и ОССЕ и фигурират в списъка на държавите, спрямо които Република България прилага забрана или ограничения²⁹. През 2002 г. тя е продала на Азербайджан тридесет и шест 130-мм артилерийски системи М-46, които вероятно са част от оръжейните излишъци, съпътстващи съкращенията в Българската армия. Подобна сделка не противоречи на решението на САЩ, повлияно от антитерористични мотиви, за вдигане на едностранното ембарго и предоставяне военна помощ на Азербайджан³⁰. Но е съмнително, че 130-мм артилерийски системи биха послужили на тази страна в борбата ѝ срещу тероризма. След като липсва каквато и да е прозрачност за сделките, е оправдан въпросът дали българското правителство е могло да получи уверения, че оръжието няма по някакъв начин да утежни конфликта в Нагорни Карабах. Подобни сделки едва ли отговарят на Кодекса за поведение при износ на оръжие на Европейския съюз, подписан от България през 1998 г., чийто трети критерий гласи, че членовете му "не трябва да допускат износ, който може да предизвика или спомогне за продължаването на въоръжени конфликти или да изостри съществуващи напрежения, или конфликти в държавата краен потребител на оръжието"³¹.

²⁶ Gimmet, R. "Conventional Arms Transfers to Developing Nations", CRS Report for Congress – RL32084, 22 September 2003, p. 17–18.

²⁷ Данните за трансферите на оръжие в настоящия раздел са взети от Регистъра за обикновените въоръжения на ООН (http://disarmament2.un.org:8080/UN_REGISTER.nsf).

²⁸ *Ibid.*;

Takirambudde, P. "Liberia: Where the Arms Come From", *International Herald Tribune*, 17 September 2003.

²⁹ Прилагането на тези санкции не е задължително за страните членки.

³⁰ Garcia, V. Stohl R, "US Arms Sales to Azerbaijan", *Center for Defense Information*, Washington, 21 March, 2003.

³¹ Кодекс на ЕС за поведение при износ на оръжие, 8 юни 1998.

1.4. ПРОИЗВОДСТВО И ТЪРГОВИЯ С МАЛКИ ОРЪЖИЯ И ЛЕКО ВЪОРЪЖЕНИЕ

Делът на България в търговията с малки оръжия и леко въоръжение е сравнително нисък. Според данни от Проучването на малките оръжия световната търговия с тях е в размер на 4 млрд. долара. Най-големи износители са Русия и САЩ, като малки оръжия се произвеждат от 1134 фирми в още 98 държави, а 44 % от тях са в Европа и Общността на независимите държави³². През 2002 г. България изнася малки оръжия за около 30 млн. долара³³, което представлява по-малко от 1 % на световния пазар. Размерът на незаконните сделки се оценява на 1 млрд. долара³⁴, а делът на България в незаконната търговия, ако има такъв, също е извънредно нисък. През последните няколко години няма данни за незаконен износ на МОЛВ с изключение на съвсем малки контрабандни количества, изнасяни от отделни индивиди.

Подобно на другите източноевропейски страни търговията с МОЛВ в България в условията на прехода намалява драстично. На първо място, има промени в структурата на световното търсене, което се ориентира към по-модерни оръжия. На следващо място, някои от развиващите се страни, традиционни клиенти на страната от миналото, успяват да създадат свои производствени капацитети. Много от международните конфликти, изискващи използване на малки оръжия и боеприпаси, затихват и достъпът до тези пазари е ограничен в резултат на засилените мерки за контрол на национално и международно равнище.

Платежоспособността на потенциалните клиенти също е поставена под въпрос. Обикновените доставки на въоръжение се заменят с по-сложни споразумения, включващи сервизно обслужване, обучение на специалисти или офсетни споразумения. Тъй като българските производители не са конкурентни в подобни условия, те са принудени да разчитат на спорадичните сделки за еднократни доставки с висок рисков характер и недостатъчно добре познати контрагенти, които често са ненадеждни.

Производството на МОЛВ е основен компонент на българската отбранителна промишленост. Пет български предприятия ги произвеждат: "Аркус" АД, "Арсенал" АД, НИТИ АД, ВМЗ ООД и "Самел-90"³⁵. В тях са заети 11 800 души. В "Арсенал" работят 4300 души, в НИТИ – 250, във ВМЗ – 4300, в "Аркус" – 3100, а в "Самел-90" са 550. ВМЗ и НИТИ са изцяло държавни фирми, а другите три са частни, като държавата е запазила 36-процентен дял в "Арсенал". Във всички обаче делът на гражданската продукция е под 50 %. Над 90 % от произведените в петте предприятия МОЛВ са за износ³⁶. "Арсенал", чийто износ на оръжие и боеприпа-

³² Graduate Institute of International Studies, *Small Arms Survey Yearbook 2003: Development Denied*, (Oxford, Oxford University Press, 2003), Chapter 1.

³³ Интервюта с представители на правителството, 5 окт. 2003.

³⁴ Graduate Institute of International Studies. *Op. cit.*, pp. 1–2.

³⁵ Още две фирми, които не се разглеждат в този доклад – "Оптикоелектрон" и ОМЗ ООД, произвеждат оптически мерници и други оптически прибори за МОЛВ. Два от клоновете на фирма ТЕРЕМ, собственост на Министерството на отбраната (www.terem.bg), във Велико Търново и Костенец, също произвеждат определени видове МОЛВ. Великотърновският клон изработва резервни части и осъществява ремонт на МОЛВ. Клонът в Костенец ремонтира боеприпаси за пушки и минохвъргачки. Там се произвеждат и различни тренировъчни и димни гранати, както и няколко вида експлозиви. За износа и производствения капацитет на тези два клона няма много информация.

³⁶ Дирекция "Политика по въоръженията и техниката". Отбранително индустриално сътрудничество. Министерство на отбраната. С., 2003.

си за 2002 г. достига 25 млн. долара, е водещата сред тези фирми. Според оценките на военнопромишлени и държавни експерти обаче тенденцията в производството на МОЛВ води към увеличаване количеството на произведените боеприпаси³⁷. Въпреки че като цяло износът не е голям, "Арсенал" се нарежда сред първите 20 фирми у нас по размер на изнесената продукция.

Най-стабилното във финансово отношение предприятие е "Аркус". То е приватизирано чрез работническо-мениджърско дружество, но за разлика от повечето от военнопромишления комплекс, приватизирани по този начин, фирмата успява да стане печеливша. Асортиментът на произвежданите продукти се е удвоил, като сега те произвеждат 60 артикула, половината от които са МОЛВ или свързани с тях продукти: боеприпаси за автомат "Калашников", полуавтоматични пушки, гранатомети и минохвъргачки³⁸. През 2002 г. произведената продукция достига рекордната от 10 години насам стойност 60 млн. лв.³⁹ Едно от последните съоръжения, в които е инвестирала фирмата, е предназначено за унищожаване и рециклиране на боеприпаси. Тя притежава и правото да изнася продукция за страните от НАТО. Ръководството на компанията е потвърдило, че изнася продукция за пет страни, членки на пакта, Азия, Близкия изток и Индия⁴⁰. През първата половина на 2003 г. в средствата за масово осведомяване е публикувана информация, според която "Аркус" е изнесла 12 000 пистолета за САЩ – твърдение, оспорвано от представители на правителството⁴¹. През май 2003 г. представители на италианската компания "Берета" посещават "Аркус", "Арсенал" и "Оптикоелектрон", като целта им е да проучат възможностите за инвестиции в производството на МОЛВ.

"Арсенал" е най-големият производител на МОЛВ, като единствено там се изработват автомати "Калашников" (калибър 5,45, 5,56 и 7,62 мм). Освен това фирмата произвежда пистолети, както и боеприпаси за огнестрелно оръжие и минохвъргачки⁴². Дългогодишен търговски партньор на компанията е Индия. Според данни на ръководството ѝ предстоят доставки на МОЛВ за новосформиращата се иракска армия⁴³. Плановите включват и доставки на оръжие по натовския калибър 5,56 мм за Българската армия⁴⁴. Очаква се да нарасне и износът за държави от НАТО, след като фирмата получи сертификат AQAP-110 за съответствие на системата по качеството с изискванията на Съюзните публикации на НАТО за осигуряване на качеството. Въпреки това износът за първата половина на 2003 г. достига едва 2 млн. долара, а много от работниците са заети само почасово или се наемат временно през различни периоди⁴⁵. Има информация, че се подготвя съкращаването на още 2000 работници, което би било изключително тежко решение в град с 25-процентна безработица⁴⁶.

³⁷ Интервюта с ръководители на държавни институции и отбранителни предприятия, септ. 2003.

³⁸ Пълният списък на произвежданите от "Аркус" АД продукти може да се намери на Интернет-страницата на фирмата: <http://www.arcus-bg.com/>.

³⁹ "Аркус" АД влага 1,5 млн. USD в нова технология. – Пари, 10 ян. 2003.

⁴⁰ "Аркус" изнася в пет държави от НАТО. – Труд, 9 ян. 2003.

⁴¹ Интервюта с държавни служители, 17 окт. 2003.

⁴² Пълният списък на произвежданите от "Арсенал" продукти може да се намери на Интернет-страницата на фирмата: <http://www.arsenal-bg.com/defense.htm>.

⁴³ "Арсенал" ще снабдява новата иракска армия. – www.mediapool.bg, 2 окт. 2003.

⁴⁴ Армията започва подмяна на руските автомати с български. – Дневник, 12 юни 2003.

⁴⁵ Интервюта с представители на отбранителната промишленост, септ. 2003.

⁴⁶ В Казанлък БСП се разцепи за изборите. – Сега, 20 авг. 2003.

“Наука, изследвания, технологии и инженеринг – НИТИ АД“ в Казанлък е бившият Научноизследователски и технологичен институт, който до началото на реформата е клон на “Арсенал”. При приватизацията на “Арсенал” той се отделя като независима държавна фирма. Асортиментът му от МОЛВ е малък – основно пистолети SPS, ловни карабини “Мазалат”, адаптори за пистолети “Макаров”, боеприпаси за някои видове малки оръжия, противотанкови мини. Произвеждат се и различни боеприпаси за артилерийско оръжие. За износа на фирмата няма много информация, но поради ограничените ѝ производствен капацитет и съоръжения може да се предполага, че изнася незначително количество МОЛВ.

Държавната фирма ВМЗ в Сопот е сред стоте най големи компании в България, но в същото време е една от най-губещите⁴⁷. Нетните ѝ загуби през 2000 г. се равняват на 40 млн. лв. Приходите ѝ през 2001 г. са 63,5 млн. лв., но само краткосрочните ѝ задължения са в размер на 90 млн. лв. През периода 2002–2003 г. нейните служители, не получаваха заплати месеци наред, организират две стачки⁴⁸. За да покрие дълговете си и неизплатените възнаграждения на работниците, миналата година ВМЗ продава две от подразделенията си за гражданска продукция⁴⁹. Продуктовата структура на фирмата е доста богата, като на гражданската продукция се падат около 40 %. Произвеждат се различни артилерийски и авиационни боеприпаси. Що се отнася до МОЛВ, основните продукти са преносими зенитноракетни комплекси и ръчни противотанкови гранатомети (РПГ)⁵⁰. Според някои твърдения фирмата изработва главно продукция, предназначена за Индия⁵¹, но най-вероятно това са предимно артилерийски боеприпаси.

Фирма “Самел-90” се специализира в производството на военна радиоелектроника. Тя произвежда преносими зенитноракетни комплекси “Стрела” и “Игла”, но не е съвсем ясно към кои страни е насочен износът. Стоките с гражданско предназначение също са съществена част от нейната продукция.

Повечето от изброените фирми (но не всички) изнасят продукцията си чрез посредници. Водещата посредническа фирма в България е държавната “Кинтекс”, но съществуват още около 70 по-малки фирми, търгуващи с оръжие и стоки с двойно предназначение⁵². Не е съвсем ясно обаче колко от тях се занимават предимно с износ на МОЛВ. Единствената посредническа фирма, притежаваща разрешение за износ за Индия (най-големият купувач на българско оръжие), е “Кинтекс”. Както “Кинтекс”, така и “Тератон” (друга държавна фирма посредник) вероятно ще бъдат раздържавени, въпреки че приватизацията им се отлага поне от 2002 г.⁵³

Друга фирма, която напоследък се включва в посредническа дейност с оръжие, е “Безконтактни мултиплексорни вериги” – БМВ⁵⁴. Тя е собственост на

⁴⁷ Най-големите 100 български компании, или какво вирее в тежката сянка на монополите. – Капитал, 24 ян. 2003.

⁴⁸ ВМЗ поиска държавата да опрости над 16 млн. лв. дългове. – Капитал, 22 авг. 2002.

⁴⁹ Пак там; “Ерато холдинг” купи цех от ВМЗ – Сопот. – Дневник, 18 март 2003.

⁵⁰ Дирекция “Политика по въоръжението и техниката”. Отбранително индустриално сътрудничество. С., 2003, с. 74.

⁵¹ ВМЗ – Сопот едва се крепи. – Труд, 2 дек. 2002.

⁵² Кой търгува с оръжие в България. – 24 часа, 4 дек. 2002.

⁵³ Все още няма оценители за Кинтекс и Тератон. – Пари, 25 юли 2003.

⁵⁴ Повече за фирмата БМВ (“Безконтактни мултиплексорни вериги”) може да се научи от нейния уебсайт: http://www.bmv.online.bg/eng/index_en.htm.

Министерството на вътрешните работи и до 2002 г. се занимава единствено с доставки на алармени системи за него. След това успява да създаде верига оръжейни магазини и да изгради ремонтна база за огнестрелно оръжие. Основната ѝ дейност е внос и продажба на оръжие за цивилни. През 2003 г. БМВ купува 1300 броя конфискувано от полицейските служби огнестрелно оръжие⁵⁵. Фирмата притежава лиценз и за експортна дейност, но до момента не е огласила нито една своя външнотърговска сделка.

⁵⁵ Фирма на МВР купи полицейски арсенал. – Труд, 2 ян. 2003.

2. БЪЛГАРСКАТА СИСТЕМА ЗА ЕКСПОРТЕН КОНТРОЛ

2.1. НАТИСКЪТ ЗА ПРОМЯНА НА СИСТЕМАТА

Трябва да се отбележи фактът, че засилването на контрола над търговията с оръжие в България е резултат главно от дългогодишния натиск от страна на международната общност. Страната предприема съответните мерки най-вече под въздействието на НАТО, ЕС, САЩ, ООН и някои международни граждански организации. Най-активна в тази кампания е американската неправителствена организация "Хюман Райтс Уоч". В доклад от 1999 г., озаглавен "България: Парите говорят – оръжейни сделки с нарушителите на човешки права", тя описва оръжейния износ на България за конфликтни зони, като Ангола, Перу и Еквадор, за сепаратистки групировки в Южен Йемен и Западен Бенгал, за Руанда, чието население е подложено на геноцид, за колумбийски наркокартел, действащ на територията на САЩ, за бунтовниците в Демократична република Конго, за Уганда, Сиера Леоне и Бурунди – все държави, в които се нарушават човешките права⁵⁶.

От страна на ООН също е упражнен натиск. През 2000 г. Комисията към Съвета за сигурност, разследваща нарушаването на санкциите, наложени на анголската УНИТА, разкрива, че в периода 1997–1999 г. от България се е продавало оръжие на бунтовниците от УНИТА с фалшиви сертификати за краен потребител. Възможно е правителството да не е било наясно кой е крайният потребител на оръжието, но посредническите фирми със сигурност са се възползвали от поначало слабия експортен контрол⁵⁷. В изявление след приключване на разследването шведският посланик в ООН Андерс Мьоландер, който оглавява Комисията, казва, че България е сътрудничила за въвеждането на строг контрол над износа на оръжие⁵⁸.

Най-ефективно е въздействието, оказано в контекста на разширяването на Европейския съюз и присъединяването към НАТО. В редовния доклад за напредъка на България в процеса на присъединяване за 2000 г. Европейската комисия изтъква необходимостта от поправки в законодателството, които "да осигурят по-строг контрол над търговията с оръжие и по-ясно разделение на

⁵⁶ Human Rights Watch, *Bulgaria: Money Talks – Arms Dealing with Human Rights Abusers* (New York, Human Rights Watch, 1999). HRW continued its campaign through a number of advocacy letters and a follow-up background brief *Reforming Bulgaria's Arms Trade: an Update* (accessed on 5 October 2003).

⁵⁷ United Nations, Panel of Experts established by the Security Council pursuant to resolution 1237, Report of the Panel of Experts on Violations of Security Council Sanctions against UNITA, <http://www.un.org/News/dh/latest/angolareport_eng.htm> (accessed 5 October 2003).

⁵⁸ Robert McMahon, 'UN: Bulgaria Faces Scrutiny Over Sanctions Report,' *Radio Free Europe*, March 2000. <<http://www.rferl.org/nca/features/2000/03/F.RU.000316152729.html>> (accessed 5 October 2003).

отговорностите между отделните институции, за да се предотвратят конфликтите на интереси⁵⁹. Преговорите на България по Глава 27 – “Обща външна политика и политика за сигурност” – са приключени с изричното условие страната да приведе законодателството си за търговия с оръжие в съответствие с най-високите съвременни стандарти⁶⁰. Другият стимул е присъединяването на България към НАТО. Дори след получаването на официална покана за членство генералният секретар на НАТО лорд Джордж Робъртсън по време на посещението му в България през февруари 2003 г. заявява, че съществуват “области, в които България все още има какво да постигне, като например контролът над оръжието”⁶¹.

Съединените щати също продължават да предявяват изисквания към България за засилване на контрола над търговията с оръжие⁶². Администрацията на президента Клинтън води усилена кампания срещу скандално известния оръжеен дилър Виктор Баут, живеещ в Русия, който е обвинен в доставки на българско оръжие за УНИТА. Според журналистическо разследване, публикувано във в. “Капитал”, през 1996 г. Бут е посетил заводите “Арсенал”, ВМЗ, “Самел-90” и “Бета” в Червен бряг⁶³.

2.2. РАЗВИТИЕ НА СИСТЕМАТА ЗА ЕКСПОРТЕН КОНТРОЛ

Съвременната българска система за експортен контрол е създадена в периода 1995–1996 г. с приемането на Закона за контрол на външнотърговската дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба (ЗКВТДОСТВДУ). През 1996 г. България се присъединява към Васенаарската договореност, представляваща режим на контрол над износа на оръжие и технологии за рискови страни.

На 3 август 1998 г. България официално се присъединява и към Кодекса на Европейския съюз за поведение при износ на оръжие, с което се задължава да спазва всички негови насоки, решения и позиции по отношение на трансфера на оръжие. През декември 1998 г. тя се присъединява към Общите действия на ЕС по МОЛВ⁶⁴ а през 2000 г. подписва Документа на ОССЕ по МОЛВ⁶⁵. Към настоящия момент страната ни е член на Австралийската група и Групата на ядрените доставчици, като прилага в пълна степен правилата на Режима за контрол на ракетните технологии.

⁵⁹ European Commission, *Bulgaria: 2000 Regular Report*, (Brussels, European Commission, 8 November 2003), p. 80.

⁶⁰ Интервюта със служители на Министерството на отбраната, 17 юни 2003.

⁶¹ NATO Press Release, *Lord Robertson Visits Bulgaria* (Brussels, NATO, 17 February 2003).

⁶² Интервюта с правителствени служители, 17 септ. 2003.

⁶³ Александрова, Г. и др. Как един международен аферист ни замеси в контрабандата на оръжие. Братът на Виктор Баут има фирма в България и мрежа от търговски агенти. – Капитал, 2 март 2001.

⁶⁴ Общи действия на ЕС от 17 декември 1998 относно ролята на ЕС в борбата с дестабилизиращото натрупване и разпространение на малки оръжия и леки въоръжения (1999/34/CFSP).

⁶⁵ FSC.DOC/1/00, 24 ноем. 2000.

В съответствие с препоръките на Европейската комисия през юли 2002 г. Народното събрание приема няколко основни промени в ЗКВТДОСТВДУ. Утвърден е и нов Правилник за приложението на Закона⁶⁶.

Обхват на Закона за контрол на външнотърговската дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба

По този закон не подлежат на контрол въоръжението и снаряжението на български и чуждестранни военни и полицейски контингенти при преминаването им през и пребиваването им на територията на Република България в случаите на мироопазващи или хуманитарни операции, международни учения или спортни мероприятия⁶⁷. Трансферът на такова оръжие не е обект на лицензиране, тъй като е в юрисдикцията на международното право и подлежи на ратифициране от Народното събрание.

Българската система за експортен контрол визира всички видове оръжие, включени в списъците на режимите за експортен контрол. Тя контролира и оръжието, стоките и технологиите с двойна употреба (ОСТВДУ), включени и в списъка на ЕС⁶⁸. За оръжието, стоките и технологиите с двойна употреба, които не са включени в Списъка на оръжията и на стоките и технологиите с възможна двойна употреба, се прилага "всеобхватна клауза" (catch-all), която е в съответствие с прилаганата от страните, членки на ЕС⁶⁹.

2.3. СТРУКТУРА НА ЕКСПОРТНИЯ КОНТРОЛ

Самата система за експортен контрол представлява съвкупност от закони, подзаконовни нормативни актове, административни процедури, съответни правоприлагащи и компетентни органи и механизми, които трябва да осигурят:

- спазване на международно приетите задължения в областта на търговията с МОЛВ;
- контрол над производството, съхраняването, трансфера и притежаването на ОСТВДУ;
- предотвратяване, борба и изкореняване на нелегалното производство и трансфер на МОЛВ;
- благоприятен икономически климат за търговските субекти.

⁶⁶ При обсъждането на поправките към закона е направено предложение за промяна в структурата на системата за експортен контрол, като се създаде Държавна комисия към Министерския съвет, която да контролира износа на оръжие. Правителството и опозицията не се споразумяват за нейното устройство и поправките в закона са приети непосредствено преди Срещата на върха на НАТО в Прага, без да бъде създадена такава Държавна комисия.

⁶⁷ ЗКВТДОСТВДУ, Обн., ДВ, бр. 75 от 2002 г. (чл. 1).

⁶⁸ България е привела своя списък на стоките с двойно предназначение в съответствие със Списъка на ЕС (вж. Европейски съюз. Регламент на Съвета (ЕО) № 149/2003 от 27 ян. 2003. – Официален вестник на ЕС, L30/1 (5 февр. 2003).

⁶⁹ ЗКВТДОСТВДУ, чл. 13.

Системата за контрол има три равнища (вж. графика 1):

- 1) Лицензиране на фирмите, осъществяващи външнотърговска дейност с ОСТВДУ. Лицензията се издава от *Междуведомствения съвет по въпросите на военнопromишления комплекс и мобилизационната готовност на страната към Министерския съвет* (за краткост Междуведомствен съвет).
- 2) След получаването на лиценз фирмите трябва да се сдобият с разрешения за всяка конкретна външнотърговска сделка, независимо дали е за износ, внос, транзит, или реекспорт на ОСТВДУ. Разрешенията се издават от *Междуведомствената комисия за експортен контрол и неразпространение на оръжията за масово унищожение към министъра на икономиката* (за краткост Междуведомствена комисия).
- 3) В рамките на така структурираната система за експортен контрол може да се добавят още няколко допълнителни равнища:
 - Разрешение от служба “Контрол над общоопасните средства” (КОС) към Национална служба “Полиция”.
 - Агенция “Митници” и Национална служба “Сигурност” осъществяват последващ контрол на гранично-пропускателните пунктове.
 - Разузнавателните служби към Министерството на отбраната и Министерството на вътрешните работи също осъществяват контрол.
 - Съществува изискване към лицензираните фирми да назначат служители, отговорни за правоприлагането, които да следят за спазването на установения режим на експортен контрол.
 - Транспортирането на разрешеното за износ оръжие може да се осъществява единствено от транспортни фирми, лицензирани от Междуведомствения съвет да транспортират оръжие от и за територията на България.
 - Лично министърът на отбраната одобрява всички външнотърговски сделки на производствените и търговските фирми на Министерството на отбраната.

Прилагането на най-високите стандарти в контрола над търговията със специална продукция изисква достатъчен административен и финансов ресурс. Ниското заплащане в държавната администрация и липсата на политика за развитие на кадрите в повечето държавни институции често водят до изтичане на мозъци към частния сектор. Това е един от най-сложните проблеми пред отговорните институции. За изграждането на специалисти по експортен контрол са необходими години, а при напускането на квалифицирани служители трудно се намират обучени и опитни заместници. В много голяма част от ведомствата, компетентни по експортния контрол, липсва достатъчен административен капацитет от гледна точка на броя на служителите, професионалната и езиковата им компетентност, както и вътрешната структурата на самите институции. Ако към това се прибавят и ограничените финансови възможности на държавните институции, прилагането на високи стандарти в тази област не е никак лесна задача.

Контрол над фирмите, занимаващи се с външнотърговска и посредническа дейност⁷¹

Всички фирми, занимаващи се с внос и износ на оръжие, както и тези, които изнасят стоки и технологии с възможна двойна употреба (но не и вносителите), доставчиците на оръжие и посредниците в търговията с ОСТВДУ подлежат на лицензиране от Междуправителствения съвет. Контролът на първо равнище е съсредоточен върху надеждността и икономическата стабилност на лицензираните посредници⁷².

Преди да издаде лицензията Междуправителственият съвет установява надеждността на компанията чрез проверки на:

- организацията за съхраняване на ОСТВДУ;
- необходимата организация за опазване на класифицираната информация⁷³;
- законността на фирмите съгласно законодателството на страната, в която са регистрирани⁷⁴.

Министрите на икономиката, отбраната, вътрешните работи, външните работи и правосъдието правят съвместна оценка на надеждността и икономическото състояние на кандидатстващите за лицензия български и чуждестранни търговски фирми. Основното преимущество на тази процедура е, че предварителният контрол и лицензирането на даден търговец, спедитор или посредник се извършва преди изобщо да е започнала подготовката за реална сделка.

Все повече частни търговски дружества осъществяват сделки и определят достигнатите обеми на законен износ на оръжие. Една от най-важните промени обаче е въвеждането на контрол над посредническата дейност с оръжие. Прилагането на измененията в законодателството показва, че първите лицензирани посредници са изцяло чуждестранни юридически лица – предимно офшорни фирми. Освен че предоставя данъчни облекчения, законодателството в офшорните зони като цяло не е особено строго. Новият закон има предимството, че позволява на правоприлагащите органи да издирват информация за собствениците на офшорните компании преди да предоставят лиценз за посредническа дейност с оръжие.

Член 53, ал. 2, т. 3 от Правилника за приложение на ЗКВТДОСТВДУ урежда лицензирането на чуждестранните физически или юридически лица, осъществяващи посредническа дейност. Сегашното изискване е лицето да представи в Междуправителствения съвет документ, издаден от компетентен орган, потвърждаващ правото му да извършва такава дейност по националното му законодателство. По законодателството на някои държави, като САЩ, Великобритания, Израел, Кипър и др. тази норма не е предвидена за фирми, регистрирани в офшорни зони, което на практика може да доведе до

⁷¹ Вж. приложение 3 за списъка на лицензираните търговски и посреднически фирми.

⁷² ЗКВТДОСТВДУ, чл. 6.

⁷³ Все още не е създаден механизъм за определяне на дадена информация като класифицирана.

⁷⁴ Zakov, D, Ivanov, L. *Strengthening of the Arms Export Control System in the Context of Bulgaria's Membership of NATO* (Sofia, NATO Information Centre Sofia, September 2003), p. 7.

представяне на документи пред Министерския съвет, в които се споменава единствено, че те са американски или британски посредници, но не се цитира, че развиват дейността си главно от офшорни зони. По този начин те подвеждат Междуправителствения съвет, който не може да изясни статута на фирмите чрез съответното правителство. Практиката до момента показва, че контролните органи по този закон не са в състояние да установят по категоричен начин дали чуждестранните лица по чл. 52, ал. 5 са икономически стабилни и нямат ликвидни и изискуеми задължения към физически или юридически лица.

Друг проблем възниква от ненаказуемостта на незаконната посредническа дейност. Настоящите разпоредби в Наказателния кодекс предвиждат единствено административни санкции за нарушаване или заобикаляне на контролните мерки. Изхождайки от чл. 51 на Правилника за приложение на ЗКВТДОСТВДУ⁷⁵, може да се препоръчат промени в Наказателния кодекс по отношение на санкциите на незаконната посредническа дейност с оръжие (чл. 233) или стоки и технологии с възможна двойна употреба (чл. 337) между трети страни в нарушение на международното законодателство. Въпреки че Народното събрание в края на 2003 г. обсъжда поправки на Наказателния кодекс, в него все още не са предвидени наказания за подобен род дейност.

Търговците със стоки и технологии с възможна двойна употреба на територията на страната не са задължени да притежават лицензи. Но за отделни случаи на внос в България на такива стоки от тях се изисква разрешение за всяка сделка. Освобождаването на тези фирми от лицензионния режим е продиктувано от намерението да се предостави повече свобода на компаниите, използващи такива продукти, и да се стимулира вътрешноикономическото развитие като цяло.

Със ЗКВТДОСТВДУ е променен и срокът на валидност на търговския лиценз. Според неговите разпоредби първоначално се издава лиценз за една година, който след това може да бъде продължен за още три години. Разрешенията за индивидуални сделки от своя страна са валидни за шест месеца и могат да бъдат продължени еднократно за не повече от още шест месеца⁷⁶.

Разрешения за външотърговски сделки с ОСТВДУ

В структурата на контрол освен лицензиране се изисква и разрешение от Междуправителствената комисия за всяка конкретна търговска сделка. На разрешение подлежат вносът, износът и транзитният превоз на ОСТВДУ. При сделката се проверява доколко всеки неин компонент е в съгласие със закона. Проверят се достоверността на представените документи, типът стоки, фирмата посредник, транспортната фирма, крайният потребител, политическата уместност на сделката, влиянието ѝ върху мира и сигурността в региона, дали има предварителни възражения по сделката от страни, членки на ЕС или Васенаарската договореност, както и дали тя съответства на международните задължения на Република България⁷⁷. При необходимост в работата на Междуправителствената комисия могат да се привличат експерти и от други

⁷⁵ Правилник за приложението на ЗКВТДОСТВДУ, Обн., ДВ, бр. 115 от 2002 г. (вж. приложение 6).

⁷⁶ ЗКВТДОСТВДУ, чл. 4, § 4.

⁷⁷ Zakov, D., Ivanov, L. *Op. cit.*, p. 8.

ведомства, като това най-вече се отнася до анализа на стоките и технологиите с възможна двойна употреба. През 2002 г. Междуведомствената комисия отказва разрешения за осъществяване на над 20 сделки с военна и специална продукция, вероятно за рискови райони⁷⁸.

Контрол над крайния потребител

Стриктният контрол над крайния потребител е от съществено значение при издаването на разрешение за конкретен износ. Най-често използваните методи за заобикаляне на закона са фалшиви сертификати за краен потребител или пренасочване на редовно изнесено оръжие към забранен район. Поправките на закона от 2002 г. включват и разпоредби, които улесняват идентифицирането на крайния потребител. При изнасяне от търговската фирма се изисква сертификат за краен потребител, издаден от компетентен (държавен) орган на страната краен потребител. Този сертификат се проверява от Министерството на икономиката – по линия на контактите с контролните органи по експорта на други страни,

Министерството на външните работи – по дипломатически път, Министерството на вътрешните работи и Министерството на отбраната. Крайният потребител може да бъде променен само със съгласието на Междуведомствената комисия⁷⁹. Това важи и за смяната на посредническата фирма от страна на крайния потребител⁸⁰.

Таблица 2. Брой на издадени или отказани разрешения от Междуведомствената комисия

	2001	2002	2003 ⁸¹
Разрешения за износ	178	282	248
Разрешения за внос	296	135	169
Отказани разрешения	6	7	–

Източник: Междуведомствена комисия за експортен контрол и неразпространение на оръжията за масово унищожение

Контрол над произхода на стоката

Фирмите, занимаващи се с внос, реекспорт или транзит на стоки, трябва да представят пред Междуведомствената комисия документи, потвърждаващи произхода на стоката. Проверката им се извършва от министерствата на икономиката, външните работи, финансите, вътрешните работи и отбраната.

Контрол над страните по сделката

Всички страни по сделка за износ, внос, реекспорт или транзит са длъжни да представят на Междуведомствената комисия определени документи, които се проверяват от съответните министерства с цел установяване легитимността на фирмите и техните служители.

⁷⁸ Интервю със секретаря на комисията. – Банкер, 23 ноем. 2002.

⁷⁹ ЗКВТДОСТВДУ, чл. 15.

⁸⁰ Пак там, чл. 14.

⁸¹ Данните за 2003 г. са от 13 октомври 2003 г.

Транзитен превоз на оръжие

Транзитното пренасяне на оръжейни пратки през България също подлежи на контрол. За всяка преминаваща през страната пратка се изисква разрешение от Междуведомствената комисия. За целта фирмата или посредникът трябва да представи разрешение за износ, издадено в страната износител, както и разрешения за вноса и съответния транзит на оръжието. В срок от 10 дена Междуведомствената комисия проверява автентичността на документите и дава или отказва съответното разрешение⁸².

Други контролни механизми

В рамките на така структурираната система за експортен контрол може да се добавят още три допълнителни равнища. На първо място, с постановление на Междуведомствената комисия⁸³ лицензираните фирми се задължават да създадат система за вътрешноведомствен контрол, която да гарантира спазването на законовите разпоредби. Фирмите трябва да назначат служители, отговорни за правоприлагането, които да следят за спазването на установения режим на експортен контрол при всяка отделна сделка. Служителите трябва да са членове на управителните съвети, собственици или представители на партньорски фирми. Целта е да се прекрати практиката за назначаване на временни служители, с чиято неопитност се оправдават незаконни сделки или пък се използват за изкупителна жертва, след като нарушенията бъдат разкрити. Второ, след получаване на разрешение за износ на оръжие фирмата износител е длъжна да вземе разрешение и от служба "Контрол над общоопасните средства" (КОС) към Национална служба "Полиция". Трето, транспортирането на разрешеното за износ оръжие може да се извършва единствено от транспортни фирми, лицензирани от Междуведомствения съвет да го осъществяват от и за територията на България⁸⁴.

Изградена е новата система "Тракер"⁸⁵ за улесняване издаването на лицензи и разрешения, която вече е функционална. Тя е в пълно съответствие с изискванията на Закона за защита на класифицираната информация и Правилника за неговото прилагане и е стъпка към модернизиране на системата за експортен контрол. В момента се създава регистър на лицензираните посредници, който ще се поддържа от Междуведомствения съвет по експортния контрол и ще бъде ревизиран на всеки три месеца или на първото заседание на Междуведомствения съвет, ако това се налага. България започна подготовката за обучение на митнически служители с цел подобряване ефективността на митниците за засичане на опити за нелегален износ и внос на оръжие, стоки и

⁸² Правилник за приложението на ЗКВТДОСТВДУ (ДВ, бр. 102 от 1995 г.), чл. 30б.

⁸³ Номерът и текстът на това постановление представляват класифицирана информация.

⁸⁴ Пак там, чл. 30а.

⁸⁵ "Информационната система за експортен контрол "Тракер" е програмен продукт за поддръжка на комуникационна и информационна мрежа по експортния контрол в помощ на държавния орган по експортен контрол и други контролни ведомства. Тя се използва при издаването на лицензи за износ на стоки с двойно предназначение и оръжия. Продуктът може да се пригоди към системата за експортен контрол на определена страна, като свързва съответните министерства в страните-потребители на стоките и дава възможност за директни консултации между експертните служители от различни държави". – Фондация за неразпространение на оръжие и разоръжаване, <http://www.ndf.org/html/projects/096.html>, 25 септември 2003.

технологии с двойна употреба. Определени са специални митнически бюра и гранични пунктове за освобождаване и преминаване на ОСВДУ.

Други съображения

Разглеждайки молбите на лицензираните фирми за осъществяване износ на оръжие, компетентните български ведомства отчитат в пълна степен забраните, наложени с резолюции на Съвета за сигурност на ООН, решения на ЕС, ОССЕ, Васенаарската договореност и други многостранни и регионални инструменти за неразпространение и експортен контрол (за списъка на международните договори, по които България е страна, вж. приложение 3). През април 2001 г. Министерският съвет утвърждава Списък на държавите и организациите, спрямо които Република България прилага забрана или ограничения над продажбата и доставките на въоръжение и свързаното с него оборудване в съответствие с резолюции на Съвета за сигурност на ООН и решения на Европейския съюз и на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа⁸⁶. След това списъкът е допълван два пъти (за последния му вариант от 2003 г. вж. приложение 6).

При разглеждането на документацията по сделките от Междуведомствената комисия или при митническите проверки съответните органи трябва да използват изчерпателния списък на ОСВДУ. Използваните от България контролни списъци на ОСВДУ включват списъците на Васенаарската договореност и списъка на Европейския съюз на стоките и технологиите с възможна двойна употреба.

Освен това в законодателството срещу пране на пари е предвидено, че наред с още над 20 институции, организации, фирми и държавни органи, търговците на оръжие трябва да извършват събиране, съхраняване и разкриване на информация по операции и сделки за над 30 000 лв., както и да идентифицират лицата и фирмите, с които установяват трайни търговски отношения⁸⁷.

Освен по-съвременно законодателство за експортния контрол и създаване на структури, следящи за неговото приложение, се правят опити за широко информиране на производителите и износителите на военна продукция по тези въпроси. Правителството има намерение да възприеме като практика организирането на редовни семинари за лицензираните фирми по въпросите на експортния контрол и правоприлагането. Познаването на мерките за експортен контрол ще даде възможност на фирмите да програмират дейността си и да не попадат в ситуация, в която е произведена продукцията за определен район преди да е ясно, че сделката е в нарушение на националния контролен режим и не може да бъде разрешена.

Правителството възнамерява да създаде "лист за наблюдение", включващ фирми, лица и посредници, които са нарушили режима на експортен контрол или чиято дейност предизвиква съмнения. Предвижда се провеждането на редовни срещи между представители на изпълнителната власт и разследващите и

⁸⁶ Списък на държавите и организациите, спрямо които Република България прилага забрана или ограничения върху продажбата и доставките на въоръжение и свързаното с него оборудване, в съответствие с резолюции на Съвета за сигурност на ООН и на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа, Обн., ДВ, бр. 37 от 2001 г.

⁸⁷ Чл. 3, § 2.25, Закон за мерките срещу изпирането на пари, Обн., ДВ, бр. 1 от 2001 г.

правоприлагащите органи с цел обмен на информация по нарушенията на експортния контрол.

Контрол над изпълнението на сделката

Според ЗКВТДОСТВДУ институциите, отговорни за неговото изпълнение, са Междуведомственият съвет, Междуведомствената комисия, Министерството на икономиката, Министерството на вътрешните работи и Агенция "Митници". На това равнище основно внимание се обръща върху физическия контрол над изнасяната продукция и над доставките за крайния потребител. Физическият контрол се осъществява на базата на разрешенията, издадени от Агенция "Митници" на съответните митнически пунктове. Що се отнася до контрола над доставките за крайния потребител, Междуведомствената комисия изисква сертификат за потвърждаване на всяка доставка, който се издава от съответния орган на държавата краен потребител. При необходимост Междуведомствената комисия има право да извършва проверки на доставката на място, в страната краен потребител⁸⁸. Въпреки че има случаи на подобни инспекции, те поради недостиг на средства се правят много рядко. Инспекциите на място не се провеждат редовно, а само когато се прецени, че има необходимост⁸⁹.

При извършването на контрола съответните органи могат да изискват от фирмите необходимата им информация, да посещават зоните под митнически контрол на територията на Република България, както и да изискват информация от компетентните органи на други държави⁹⁰.

2.4. СПЕЦИФИЧНИ ФУНКЦИИ НА ОРГАНИТЕ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА КОНТРОЛ

Междуведомствен съвет

Междуведомственият съвет е създаден през 1993 г. Освен че е лицензиращ орган, той осъществява и държавната политика в областта на производството и търговията с оръжие, на стоки с възможна двойна употреба и отговаря за мобилизационната готовност на страната⁹¹. За целта съветът координира управлението на мобилизационните резерви и следи готовността на производителите да преминат към производство на военна продукция в случай на мобилизация. В областта на търговията с оръжие, със стоки и технологии с възможна двойна употреба Междуведомственият съвет извършва следните дейности:

- издава лицензии за външнотърговска дейност с ОСТВДУ;
- води регистър на лицата, лицензирани за външнотърговска дейност с оръжие;

⁸⁸ ЗКВТДОСТВДУ, чл. 17.7.

⁸⁹ Интервюта с представители на правителството, 10 окт. 2002.

⁹⁰ ЗКВТДОСТВДУ, чл. 17.3.

⁹¹ Постановление № 193 на Министерския съвет от 12 октомври 1993 г., Обн., ДВ, бр. 89 от 1993 г.

- произнася се окончателно по проблемни въпроси, поставени от Междуправителната комисия, за конкретни сделки с оръжие, със стоки и технологии с възможна двойна употреба;
- съгласува предложенията за членове на органите на управление и на контролните органи на държавните предприятия, еднолични търговски дружества, с предмет на дейност производство и търговия с оръжие и внася в Министерския съвет предложения за реструктуриране на тези търговски дружества;
- дава предложения за допълнения към Списъка за ОСТВДУ;
- дава предложения по въпроси, свързани с членството на България във Васенаарското споразумение, ОССЕ, Групата на ядрените доставчици и Австралийската група и със задълженията на страната по контролни режими, като Режима за контрол на ракетните технологии.

Председател на Междуправителния съвет е заместник министър-председателят и министър на икономиката. Постоянни членове са заместник-министър на икономиката, заместник-министър на отбраната, заместник-министър на финансите, заместник-министър на външните работи, заместник-министър на вътрешните работи, заместник-министър на транспорта и съобщенията, заместник-министър на регионалното развитие и благоустройството, директорът на Националната разузнавателна служба и заместник-началник на Генералния щаб на Българската армия. Секретарят на Междуправителния съвет се назначава от министър-председателя и отговаря за текущия контрол по изпълнението на решенията на съвета. Първоначално администрацията на Междуправителния съвет наброява близо 20 души, но понастоящем в него работят само трима служители.

Междуправителна комисия

Междуправителната комисия е най-важният орган за експортен контрол. Председател е министърът на икономиката, а членове са двама представители на Министерството на икономиката, представител на Министерството на вътрешните работи, представител на Министерството на външните работи, двама представители на Министерството на отбраната⁹².

Комисията, която е част от Министерството на икономиката, издава разрешения за следните дейности: а) износ и внос на оръжие; б) износ на стоки с двойна употреба; в) транзитно преминаване на оръжейни пратки; г) радиоактивни, взривоопасни, леснозапалими, окисляващи се, корозионни, бактериологични (биологични), токсични и патогенни стоки. Тя контролира и спазването на ЗКВДОСТВДУ⁹³.

Дейността на комисията по обработване на документите за издаване на разрешения се подпомага административно от дирекция "Военноикономическо сътрудничество и международно контролирана търговия" на Министерството на

⁹² Чл. 66, § 2 от Правилника за приложението на ЗКВДОСТВДУ, Обн., ДВ, бр. 102 от 1995 г.

⁹³ Пак там, чл. 57.

икономиката. Освен че организира и подготвя работата на Междуведомствената комисия, дирекцията формулира държавната политика по развитието на българската отбранителна промишленост и външотърговската дейност с оръжие. В състава на дирекцията, състояща се от 10 души, са включени експерти по въпросите на отбранителната промишленост, някои от които са дългогодишни служители от ВПК. Експерти от други министерства (МВР, МВнР, МО) правят редовни проверки на документите по исканията за разрешения и предоставят становището на своята институция. Междуведомствената комисия заседава не по-малко от два пъти месечно. Неин секретар е директорът на дирекция “Военноикономическо сътрудничество и международно контролирана търговия” в Министерството на икономиката, като отговорността му по отношение на взетите от комисията решения е най-голяма⁹⁴. Той има достъп до цялата информация по отделните молби за разрешения, което му позволява да представи дадена молба пред останалите членове на комисията по начин, който би могъл да въздейства върху решението им. Субективният елемент при вземането на решенията в комисията увеличава риска за евентуален корупционен натиск върху нейния секретар⁹⁵. Той може еднолично да решава дали изобщо да представи за разглеждане дадена молба. Въпреки че мотивите му могат да бъдат напълно законни (например детайлно проучване на редовността на даден сертификат за краен потребител), подобна система все пак създава условия за корупция под въздействието на конкурентни икономически интереси.

Министерството на икономиката е принципал на две от най-големите търговски оръжейни фирми “Кинтекс” и “Тератон”, както и на фирмите производители ВМЗ, “Дунарит” и НИТИ. Освен това то е и акционер в повечето оръжейни фирми в страната (вж. приложение 2). В компаниите, в които има мажоритарни дялове, министерството назначава свой представител в борда на директорите. В миналото е имало случаи, когато членове на Междуведомствената комисия са били членове на бордове в оръжейни фирми. Министерството на икономиката едновременно е собственик на отбранителни фирми и контролира износа на тяхната продукция. Това на практика води до конфликт на интереси. В частта с препоръките на този доклад се посочват предимствата на създаването на независим регулаторен орган.

Министерство на вътрешните работи

Министерството на вътрешните работи и четирите служби към него – Национална служба “Сигурност”, Национална служба “Полиция”, НСБОП и

⁹⁴ Чл. 40а, Устройствен правилник на Министерството на икономиката (ДВ, бр. 33 от 2003 г.). В интервю наскоро след назначаването си на поста секретар на Междуведомствената комисия настоящият ѝ ръководител Владимир Величков споделя, че като ръководител на дирекция “Военноикономическо сътрудничество и международно контролирана търговия” в Министерството на икономиката той полага огромни усилия за “насърчаване на износа на специална продукция” (вж. Величков, В. Политиката на ОДС постави на колене военната ни промишленост. – Сега, 12 окт. 2003.) Две години по-късно той информира за почти двойно увеличение на броя на издадените разрешителни за износ през 2002 г. в сравнение с 2001 г. (Величков, В. СДС продаде “Бета” по безумен начин. – Труд, 19 окт. 2003.)

⁹⁵ През април 2002 г. в. “Банкер” публикува разследване, според което съпругата на Величков работи в “ТЕРЕМ Инженеринг”, фирма за търговия с оръжие, която е собственост на синовете на един от бившите директори на “Кинтекс”. Според публикацията тя се е ползвала с предимство при издаването на разрешителни от Междуведомствената комисия (Разрешителното за износ – от нас, благодарността в зелено – от вас. – Банкер, 13 апр. 2002).

Национална служба “Гранична полиция” – също са структури, участващи в контрола над износа на оръжие. Те координират лицензирането на фирмите износители, проучванията преди сделките, наблюдаването на самите сделки и последващия контрол. Негови представители редовно се запознават с процеса на издаване на разрешения от Междуведомствената комисия.

Национална служба “Полиция”

След основното разрешение от Междуведомствената комисия фирмите трябва да получат допълнителни разрешения от служба “Контрол над общоопасните средства” (КОС) към Национална служба “Полиция”⁹⁶. Нейните функции са определени в специален нормативен акт – Закона за контрол над взривните вещества, огнестрелните оръжия и боеприпасите⁹⁷. Ролята на служба КОС за експортния контрол се състои в проучването на сертификатите за краен потребител, с което се предотвратява износьт на оръжие за ембаргови или рискови страни. Фирмите, кандидатстващи за такова разрешение пред служба КОС, трябва да представят документи, описващи оръжието по вид и количество, в които да са упоменати страната производител/получател, граничният контролно-пропускателен пункт, през който ще премине внасяното/изнасяното оръжие, единните граждански номера на лицата, извършващи сделката, както и да има подробно описание на мерките за сигурност, предвидени за транспортиране на стоката. При осъществяването на вноса/износа на ГКПП стоката се проверява от граничната полиция, а служителите на Агенция “Митници” попълват контролния талон на полицейското разрешение, което се изпраща в едномесечен срок на органа, издал разрешението за получаване на обратна информация дали износьт е осъществен.

Служба КОС издава и сертификат за краен потребител на търговците, осъществяващи внос на огнестрелно оръжие и боеприпаси за Министерството на вътрешните работи или за граждански нужди. Освен това тя издава всички разрешения за внос, производство на територията на страната, транзитно преминаване, тестване и съхраняване на оръжие. Контролира също съхраняването и унищожаването на МОЛВ, иззети от правоохранителните органи. Не са известни случаи на унищожаване на оръжие от КОС, но през януари 2003 г. МВР взе решение да продаде на търг 1350 конфискувани МОЛВ⁹⁸. Подобни търгове са в противоречие с поетите от България ангажименти по Програмата за действие на ООН, според която всички иззети количества оръжие подлежат на унищожаване⁹⁹. Документът на ОССЕ по МОЛВ също препоръчва излишъците от МОЛВ да бъдат ликвидирани¹⁰⁰. До момента не са регистрирани нарушения на Закона за контрол над взривните вещества, огнестрелните оръжия и боеприпасите от страна на фирмите, търгуващи със законно регистрирани юридически лица.

⁹⁶ Правилник за приложението на Закона за контрол над взривните вещества, огнестрелното оръжие и боеприпасите, Обн., ДВ, бр. 1 от 2002 г., чл. 61, § 1.

⁹⁷ Според чл. 1, § 2 от Закона за контрол над взривните вещества, огнестрелното оръжие и боеприпасите (обн., ДВ, бр. 99 от 2002 г.) в неговия обхват не влиза дейността на МВР или въоръжените сили.

⁹⁸ Коцев, Н. Полицията продава пушки на кило. – 168 часа, 31 ян. 2003.

⁹⁹ Програма за действие на ООН за предотвратяване, борба и изкореняване на незаконната търговия с малки оръжия и леко въоръжение (МОЛВ) във всичките нейни аспекти (Документ на ООН A/CONF.192/15), Раздел II-16.

¹⁰⁰ Документ на ОССЕ за малките оръжия и лекото въоръжение, 24 ноем. 2000.

Национална служба “Сигурност”

Национална служба “Сигурност” (НСС) осъществява предварителни проверки по подготовката на сделки с оръжие, стоки и технологии с възможна двойна употреба и недопускане придобиването им от ембаргови страни или терористични организации. Тя извършва контраразузнавателна дейност за наблюдение, разкриване, противодействие, предотвратяване и пресичане на замислени, подготвени или осъществявани посегателства срещу националната сигурност, свързани и с незаконна международна търговия с оръжие.

Национална служба “Борба с организираната престъпност”

Национална служба “Борба с организираната престъпност” (НСБОП) отговаря за вътрешнодържавния контрол над оръжието. Тя няма правомощия по експортния контрол, но становището ѝ е необходимо при издаване на лицензи от Междуведомствения съвет. В нейните компетенции е да разкрива и неутрализира местни и транснационални престъпни структури, осъществяващи контрабандни и незаконни сделки с оръжие и боеприпаси. В НСБОП е обособен и специализиран отдел “Контрабанда с оръжие и общоопасни средства. Пролиферация”, който събира релевантна криминално-разузнавателна информация¹⁰¹. Той координира действията на регионалните звена за борба с организираната престъпност и осъществява на международно равнище пряко оперативно полицейско сътрудничество. Поради ограничените ресурси оперативният му капацитет не е голям¹⁰².

Структурата на Министерството на вътрешните работи също предполага определени конфликти на интереси. Фирмата, чийто собственик е МВР – “Безконтактни мултиплексорни вериги” (БМВ), се занимава с търговия с малки оръжия. Възможно е това да предизвика недоверие за безпристрастността на МВР при издаването на разрешителни за конкретните сделки.

Агенция “Митници”

Агенция “Митници”, която е част от Министерството на финансите¹⁰³, осъществява основния контрол на границата. През април 2003 г. тя определя 23 митнически пункта, през които може да се изнасят ОСТВДУ, докато обработването на специфичната документация може да се извършва само в 16 пункта¹⁰⁴. Фирмата износител/посредник трябва да представи на служителя на Агенция “Митници” пълния набор от разрешителни и лицензи. Митническите служители в повечето случаи посещават камионите, присъстват на товаренето на стоката и на място оформят документацията. В Централното управление на Агенция “Митници” се поддържа база данни за целия износ на ОСТВДУ, събрани

¹⁰¹ Интервюта със служители на Министерството на вътрешните работи, 15 юли 2003 г.

¹⁰² Пак там.

¹⁰³ Отговорните за координацията на експортния контрол подразделения в Централното митническо управление са дирекция “Митническо разузнаване и разследване” и звеното за стоки и технологии с двойна употреба. – Толев, Д. Ролята на митниците в предотвратяване на нелегалния трафик на оръжие – изказване на Международната конференция “Съвременният контрол върху износа на оръжие в процеса на присъединяването на България към НАТО”. С., 9 септ. 2003).

¹⁰⁴ Постановление № 51/15.04.2003 г. на директора на Агенция “Митници” към Министерството на финансите, Обн., ДВ, бр. 39 от 25 апр. 2003 г., изм., ДВ, бр. 70 от 8 авг. 2003 г.

въз основа на митническите декларации. През първата половина на 2003 г. тя организира пет семинара за обучение на митнически служители по системата за експортен контрол на ОСТВДУ¹⁰⁵. Агенция “Митници” осъществява чрез митническите си бюра и служителите си на гранично-пропускателните пунктове и последващ контрол при преминаването на ОСТВДУ през границата на страната.

Министерство на отбрана

След разкритията през октомври 2002 г. за нарушения на режима на експортен контрол от ТЕРЕМ ЕАД, лицензирана държавна фирма към Министерството на отбраната, чиято дейност се наблюдава от заместник-министър на отбраната (вж. описанието на “случая ТЕРЕМ” по-долу), военното министерство се ангажира по-активно с регулирането на търговията с оръжие. В резултат на тези скандални разкрития министърът на отбраната издава заповед, според която лично той трябва да одобрява всички външнотърговски сделки на производствените и търговските фирми на Министерството на отбраната. Така се въвежда допълнителен контрол над и без това малкия брой експортни сделки.

Фирмите на Министерството на отбраната вече са задължени да водят регистър на всички сделки и ежеседмично да ги докладват на министъра за утвърждаване. То ще организира курс с маркетинговите звена на фирмите си по националните нормативни актове за външнотърговска дейност с оръжие, стоки и технологии с възможна двойна употреба и по дейността на международните режими за контрол. Министерството ще определи и служители, отговорни за прилагането на режима по експортен контрол във всички свои производствени и търговски фирми¹⁰⁶.

Служба “Сигурност – Военна полиция и Военно контраразузнаване” към Министерството на отбраната има задача да противодейства на посегателства и престъпления срещу сигурността на Министерството на отбраната и националната сигурност. Тя следва да предотвратява и евентуалното участие на военни в кражби или незаконна търговия с оръжие, незаконно производство и разпространение на общоопасни средства, оръжия за масово поразяване и стратегически суровини¹⁰⁷.

В Междуведомствената комисия за експортен контрол и неразпространение на оръжията за масово унищожаване участват двама представители на Министерството на отбраната. Това би могло да предизвика структурен конфликт на интереси, тъй като министерството е собственик на ТЕРЕМ и “Снабдяване и търговия” ЕООД – фирмата, отговорна за разпродаването на оръжейните излишъци на МО). До момента обаче няма случаи, в които интересите на фирмите на Министерството на отбраната да са надделели над спазването на режима за експортен контрол.

Механизми за граждански контрол и прозрачност

През последните години в международен план се заговори за все по-голямо увеличаване на прозрачността в търговията с оръжие като един от начините за

¹⁰⁵ Толев, Д. Цит. съч.

¹⁰⁶ Интервюта със служители на Министерството на отбраната, юли 2003 г.

¹⁰⁷ Закон за отбраната и въоръжените сили, изм., ДВ, бр. 119 от 2002 г., чл. 40.

повишаване отчетността на държавата чрез заявено спазване на законите, разпоредбите и политическите ангажименти. Множеството регионални споразумения – например Кодексът за поведение на ЕС, играят все по-важна роля за отварянето и повишаването на прозрачността на отделните държави в областта на експортния контрол. Някои страни, членки на ЕС, започнаха да издават годишни доклади за системите си за експортен контрол, включващи и информация за осъществени трансфери и/или лицензирани сделки с оръжие. В ОССЕ е приет Документ за МОЛВ, според който всяка година държавите участнички нотифицират трансферите на МОЛВ помежду си.

България като член на ОССЕ¹⁰⁸ и страна, водеща преговори за присъединяване към ЕС и НАТО, не можеше да остане встрани от този процес, въпреки че до преди десет години търговията с оръжие в страната е обвита в тайнственост. От 1993 г. насам тя дава информация за износа на оръжие за Регистъра за обикновените въоръжения на ООН. България ежегодно предоставя своята нотификация за трансфери на МОЛВ в ОССЕ и съгласно промените в законодателството от 2002 г. Междуведомственият съвет и Междуведомствената комисия ще представят годишни доклади за осъществените оръжейни сделки в Народното събрание. Не се предвижда обаче докладите да бъдат публикувани и до момента парламентарният контрол над системата за оръжеен контрол не е особено активен с изключение на открития дебат от юли 2002 г. относно поправките в ЗКВТДОСТВДУ и разследванията на парламентарната Комисия по външна политика, отбрана и сигурност на незаконния износ на ТЕРЕМ през октомври 2002 г. (вж. главата, посветена на незаконния износ на оръжие от България). Предприетите действия до голяма степен са провокирани от публикациите в средствата за масово осведомяване.

Един от общите проблеми на страните в преход е, че не са надживели старото схващане за секретност. Според новото законодателство информацията за търговски сделки с оръжие, включително видът и количеството на изнесеното оборудване, както и крайните му получатели, се смята за поверителна и не се предоставя на обществото. Контролът над експорта на оръжие все още е прекалено непрозрачен, което създава предпоставки за “сив” и “черен” износ. Прозрачността и откритостта са средства за осъществяване на обществен контрол, които дават възможност за дебатирание на държавните разходи на базата на задълбочени анализи и след дискусии на най-високо политическо равнище. Необходима е и прозрачност за самата отбранително-индустриална политика. Когато липсва информация за състоянието на отбранителната индустрия и не е ясно отношението на държавата и съответните институции, е много трудно хората от отбранителния бизнес да оптимизират своето поведение.

Въпреки постигнатия напредък в прозрачността на системата за експортен контрол и възприемането на отчетни механизми, като тези на ООН и ОССЕ, равнището на публичност остава ниско. В отменения през 2002 г. Закон за достъп до документите на бившата Държавна сигурност и бившето Разузнавателно управление на Генералния щаб¹⁰⁹ (със Закона за защита на класифицираната информация)¹¹⁰ се даваше възможност да не се засекретява информация,

¹⁰⁸ България пое председателството на ОССЕ през първата половина на 2004 г.

¹⁰⁹ Обн., ДВ, бр. 69 от 1997 г., отм., бр. 45 от 2002 г.

¹¹⁰ Обн., ДВ, бр. 45 от 2002 г., изм., бр. 31 от 2003 г.

свързана с незаконна търговия с оръжие по време на комунистическия режим. В този закон се предвиждаше специална комисия по разкриване на документите на бившата Държавна сигурност, която след съгласуване с директорите на Националната разузнавателна служба, Националната служба "Сигурност", службата "Военна информация" и службата "Сигурност – Военна полиция и Военно контраразузнаване" при Министерството на отбраната, да взема решение да не се засекретяват документи, които "съдържат данни за дейност, свързана със създаване на задгранични фирми чрез бившата Държавна сигурност или бившето Разузнавателно управление на Генералния щаб, износ на капитали от страната, незаконна търговия с оръжие или наркотични вещества"¹¹¹. За съжаление комисията нямаше възможност да приключи започнатите разследвания поради бързото отменяне на закона. На практика не бе разсекретена никаква информация, свързана с незаконна търговия с оръжие.

Законът за защита на класифицираната информация ясно дефинира като държавна тайна "обобщена информация относно специалната продукция на отбранителната промишленост, както и прогнози за развитието, плановете, производствените мощности, научните и изследователските единици за реализация на поръчки за въоръжение, бойна техника, боеприпаси и военна апаратура"¹¹². Според Закона на класификация подлежат и "обобщени сведения по вноса и износа на въоръжение, бойна техника и боеприпаси за нуждите на Въоръжените сили на Република България"¹¹³.

Практиката на секретност все още е широко разпространена сред отговорните кръгове за оръжейната търговия. Управляващите, гражданските среди и дори отбранителните експерти не са запознати със стандартите за прозрачност в другите страни. Малко са хората, на които е известно, че в поне 19 държави ежегодно се публикуват доклади за оръжейния експорт¹¹⁴. Най-големите сили в световното оръжейно производство и търговия – САЩ и Великобритания, публикуват информация за получателите, стойността и вида продукти, изнесени от тяхната отбранителна промишленост. В тези доклади се съдържат данни за внесено в България американско и британско оръжие, а в същото време у нас такава информация се смята за класифицирана и не ѝ се дава публичност¹¹⁵.

¹¹¹ Закон за достъп до документите на бившата Държавна сигурност и бившето Разузнавателно управление на Генералния щаб. Обн., ДВ, бр. 69 от 1997 г., чл. 9а, § 2, отм., ДВ, бр. 45 от 2002 г.

¹¹² Закон за защита на класифицираната информация, Обн., ДВ, бр. 45 от 2002 г., попр., ДВ, бр. 5, изм., бр. 31 от 2003 г.), чл. 25, приложение 1, § 1.18.

¹¹³ Пак там, чл. 25, приложение 1, § 1.22.

¹¹⁴ Haug, M. Langvandslien M, Lumpe L, Nicholas M, *Shining a Light on Small Arms Exports: The Record of State Transparency: Occasional Paper No 4*, (Geneva/Oslo, Small Arms Survey/Norwegian Initiative on Small Arms Transfers, January 2002).

¹¹⁵ Докладът на САЩ за 2002 г., известен като "Доклад 2002, Секция 655", е поместен на следния интернет адрес: http://www.pmdtc.org/docs/rpt655_2002.pdf. Докладът на Великобритания за 2002 г., наречен "Стратегически доклад за експортния контрол 2002", се намира на: <http://www.fco.gov.uk/Files/kfile/Cm5819%20Full%20report.pdf>.

3. ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА НЕЗАКОННАТА ТЪРГОВИЯ С МАЛКИ ОРЪЖИЯ

3.1. НЕЗАКОНЕН ИЗНОС НА МАЛКИ ОРЪЖИЯ ОТ БЪЛГАРИЯ

През 2002 и 2003 г. два случая на незаконен износ на оръжие придобиват скандална известност и по тях са започнати разследвания. В нито един от двата описани по-долу случая не става дума за МОЛВ. Чуждестранните средства за масово осведомяване се занимават главно с подобни разследвания в чужбина по случаи, в които е замесена и България. В колумбийския печат излизат материали за двама колумбийски военни, внесли контрабандно 7640 броя 5,56-милиметрови АК-47, купени през 1999 г. от “Арсенал”¹¹⁶. Българските власти отричат да са имали информация за сделката. През януари 2003 г. в статия на американския всекидневник “Сейнт Луис Тъдей” се цитира американски трафикант на оръжие, който твърди, че е изнесъл от България автомати “Калашников” с помощта на фалшиви сертификати за краен потребител. Тази информация също е отречена от правителството¹¹⁷. През юни италианският “Панорама” публикува разследване, в което се твърди, че през България минава нелегален канал за трафик на оръжие до Ангола, Чад, Руанда, Сирия и Демократична република Конго (ДРК)¹¹⁸. През октомври 2003 г. “Амнести Интърнешънъл” също публикува информация, че български боеприпаси за МОЛВ вероятно са използвани в боевете при Кисангани в Конго¹¹⁹.

Случаите ТЕРЕМ и “Бета”

Случаят ТЕРЕМ

През октомври 2002 г. директорът на ТЕРЕМ ЕАД – клон Търговище сключва договор с “Родеос Инвестмънт” (фирма, регистрирана в САЩ) за износ на 60 комплекта резервни части за трактори за Сирия. Както става ясно през следващите месеци, износът в действителност е предназначен за Ирак, а продуктите са резервни части за БТР-60 ПБ, като са договорени общо 250 комплекта. Сделката е разкрита от Агенция “Митници” на 11 ноември, след като 105 комплекта вече са доставени в Сирия. По време на проверките по сделката за износ на редуктори за Сирия е разкрит таен канал за износ на продукция от ТЕРЕМ – Търговище, който е действал от 6 години, както и осъществен износ на 50 танкови двигателя за Сирия¹²⁰. В края на януари 2003 г. е уволнен заместник-министърът на отбраната и член на борда на директорите на ТЕРЕМ Мехмед Джафер. Само няколко месеца по-късно той е назначен за личен съветник на министъра на отбраната и на министър-председателя¹²¹.

Случаят “Бета” – Червен бряг

През октомври 2003 г. по обвинение в незаконен износ за Судан на детайли за 122-мм самоходни гаубици за кратко са задържани бившият и тогавашният директор на частната оръжейна фирма “Бета” – Червен бряг. Арестуван е и ръководителят на нелицензираната посредническа фирма РИК Ко. От 22 до 29 ноември 2001 г., седем месеца след присъединяването на България към европейското ембарго над Судан, “Бета” и РИК продължават доставките съгласно порано сключен договор, по който в предишни години “Бета” е доставила на Судан 18 гаубици. Детайлите за гаубиците са изнесени с етикети за пътностроителни съоръжения. Тримата шефове са обвинени и в присвояване на средства от “Бета” в размер на около 400 000 евро.

¹¹⁶ Замесиха ни в сделка с оръжие за Колумбия. – Сега, 23 ян. 2003.

¹¹⁷ Осъден трафикант замеси “Кинтекс” в незаконен внос на оръжие в САЩ. – Дневник, 6 ян. 2003.

¹¹⁸ Пак ни винят, че продаваме оръжия на ембаргови страни. – 24 часа, 24 юни 2003.

¹¹⁹ Hiller, D., Wood, B. *Shattered Lives: the Case for Tough International Controls* (London/Oxford, Amnesty International/Oxfam, 2003), p. 10.

¹²⁰ Николов, И. Аферата ТЕРЕМ – to be continued. – Капитал, 18 окт. 2003.

¹²¹ Шестима на съд за нелегална търговия с оръжие. – Новинар, 26 юни 2003.

Данните на Агенция “Митници” и МВР за трафика на МОЛВ показват, че през последните две години не е регистрирано движение на големи количества. В повечето случаи става въпрос за отделни лица или малки престъпни групи, изнасящи незначителни контрабандни количества за престъпни нужди. По информация на Агенция “Митници” през периода януари 2002–август 2003 г. са разкрити 23 случая на дребна контрабанда¹²². Те са разпръснати по почти всички ГКПП в страната от Свиленград до Видин. Най-голям брой такива случаи са регистрирани в Западна България (девет на ГКПП – Калотина, два в Кюстендил и един в Благоевград). Пренасяни са пистолети “Байкал” и “Макаров”, автомати “Калашников”, гранати и гранатомети, както и ловно оръжие. Близко половината от контрабандистите са българи, но са залавяни и македонски, турски, чешки, гръцки, германски и австрийски граждани¹²³. Всички те са пренасяли малки количества огнестрелно оръжие. Иззетите от митниците оръжия през 2002 г.

и първите осем месеца на 2003 г. са 5 автомата, 100 ръчни гранати, около 4000 броя боеприпаси за малки оръжия и два преносими ръчни противотанкови гранатомета¹²⁴. По предоставени данни от МВР през 2001 г. са конфискувани много различни МОЛВ (вж. табл. 3).

Таблица 3. Малки оръжия и леко въоръжение, иззети от МВР през 2001 г.

Ръчни гранати	Пушки	Карабини	Автоматични пистолети	Автоматични пушки	Картечници	Самоделно оръжие
140	150	92	6	45	41	130

Източник: Министерство на вътрешните работи

3.2. ТИПОЛОГИЯ НА СХЕМИТЕ ЗА НЕЗАКОНЕН ИЗНОС НА ОРЪЖИЕ

Съществуват най-общо два вида пазари на нелегална търговия с оръжие – т.нар. черен и сив. Черният пазар се характеризира с това, че каналите за реализация са изцяло нелегални. Тези операции по никакъв начин не се обявяват пред контролните органи и дори не се правят опити за легализиране на сделката. През последните години обаче все по-голяма част от доставките за забранени дестинации в световен мащаб се осъществява чрез сивия пазар. Това са доставки на оръжие, при които съществуват елементи на законност и известни политически протекции, но като цяло са незаконни. В такива случаи се използва сертификат за краен потребител, който да улесни получаването на разрешение за износ или реекспорт. В голяма част от случаите документите изглеждат напълно редовни. Но при обстойно проучване става ясно, че оръжието е предназначено за дестинации, различни от упоменатите в сертификата за краен потребител. Оттук нататък са възможни два варианта.

- В първия сертификатът е напълно редовно издаден и с оригинални подписи от съответните упълномощени лица в страната, посочена като краен потребител. Най-често това е държава, където контролът над трансферите е на изключително ниско равнище или изобщо липсва, като при всички случаи е близо до забранена зона. В този случай оръжието заминава напълно редовно за тази държава. Впоследствие то бива пренасочено към забранена посока

¹²² Пак там.

¹²³ Интервюта с ръководители на Агенция “Митници”, 25 юли 2003.

¹²⁴ Толев, Д. Цит. съч.

(най-често ембаргова държава) от някой корумпиран служител или от лицата, които са го подкупили.

- Във втория вариант се използва фалшифициран сертификат за краен потребител. При проверка обаче се оказва, че контролният орган, издал документа, изобщо не съществува, лицето, подписало сертификата, не е живо, или властите не са наясно, че такава сделка е осъществена.

Сделките на сивия пазар най-трудно се контролират, защото границата между законното и незаконното е трудно да бъде установена. Освен това осъществяването на контрол над тези сделки съдържа риск за противопоставяне от страна на корумпираните служители.

България не е имунизирана срещу рисковете и от черни и сиви оръжейни сделки, при които се използват фалшиви сертификати за краен потребител. През 90-те години има много случаи на незаконни доставки на българско оръжие от международни оръжейни посредници, много често с фалшиви сертификати. Подобен е случаят с българските доставки за УНИТА през Того, споменати във втора глава.

Особено внимание трябва да се обърне на търговците, които свързват производители и крайни потребители. Те са способни да създават сложни мрежи за прикриване на дейността и клиентите си, които може да са както законни купувачи, така и престъпници и нарушители на човешките права. Такива посредници са много опитни и във фалшифицирането на документи. В определен момент от сделката посредникът се явява собственик на стоката, което му позволява значително да покачва цената, определена от страната краен потребител (има случаи на 200-процентни увеличения). Разликата в цените се използва за "комисиони" или подкупи на висшестоящи служители.

Друг не по-маловажен участник в сделките е спедиторската фирма. Независимо колко строг е контролът, процесът на транспортиране трудно се проследява, особено ако стоката се превозва с кораб или самолет. При тези транспортни средства често се налага да се правят технически кацания или да се акостира в междинни пристанища, при които е напълно възможно превозвачът да пренасочи оръжието. Прословутият руски оръжеен дилър Виктор Бут е пример за рисковете, съпровождащи посредническата и спедиторската дейност с оръжейни пратки. Бут, който оперира с около 60 товарни самолета, многократно е изнасял оръжие за ембаргови държави от или през България.

3.3. ПРЕДПОСТАВКИ ЗА НЕЗАКОННА ТЪРГОВИЯ

Въпреки системно полаганите усилия и лансираните правни мерки за подобряване на контрола над външнотърговската дейност с оръжие, включително търговията с малки оръжия, невинаги се стига до желаните ефекти. Много социално-икономически фактори способстват за незаконния износ на оръжие. Те принуждават и Междуведомствената комисия да тълкува задълженията на България по международни договорености по-свободно и без да се придържа към най-високите морални стандарти. Анализът на тези фактори

би помогнал да се ограничи незаконната търговия и да се насочат наличните ресурси за противодействие там, където са най-необходими.

Факторите с най-голямо влияние са свръхкапацитетът за производство на МОЛВ; финансовите трудности на много отбранителни предприятия и социално-икономическата роля на отбранителното производство за някои региони. Организираните престъпни мрежи, безсилието на съдебната власт, широкото разпространение на законно притежаваното оръжие, корупцията в митниците и граничната полиция и не особено податливите на промяна институции допълнително затрудняват функционирането и усъвършенстването на съвременната система за експортен контрол.

Многото функции, с които държавата се нагърбва, също създават рискове. Сливането на контролната с развойната, производствената и търговската дейност изгражда силна зависимост на контрола от бизнеса. Възможността за манипулация е ключов фактор, който освобождава и може да активизира нагласите за незаконен трансфер. Нагласите за трафик също са повлияни от либерализацията на вътрешния и глобализацията на международните пазари на МОЛВ или други причини, като икономическа изостаналост и висока безработица, политическа нестабилност и липса на ясни и строги правила за експортна политика, повишаване на общата и поява на организирана вътрешна престъпност, която развива трансгранични дейности. Всички изброени фактори подтикват към повишено търсене и незаконна или полузаконна търговия с оръжие.

Свръхкапацитет за производство на МОЛВ

След периода на студената война страната наследява мащабен за своите размери научно-технологичен и производствен капацитет. През 50-те и 60-те години е изградена силно централизирана, държавно контролирана и добре развита производствена и търговска способност. По това време са обучени и необходимите научно-технически кадри и са усвоени съвременни цифрово-програмни технологии за производство на МОЛВ. Производственият капацитет многократно надвишава националните потребности и предполага формиране на политика за износ на оръжие (за нуждите на Варшавския договор, други социалистически държави или националноосвободителни движения в Третия свят). След 1989 г. този свръхкапацитет е запазен, тъй като програмите за конверсия не успяват да постигнат целта си (вж. "Продуктово реструктуриране и конверсия").

В условията на централизирана икономика произведеното оръжие е предмет на военно приемане, за което е изградена специализирана система на Министерството на отбраната. В процеса на пазарен преход тази система е разградена като твърде разходнопоглъщаща и несъответстваща на целите на отбраната. С това решение на практика е прекратен държавният контрол над произвежданите количества оръжие и по такъв начин е загубена необходимата информация за проследяване на оръжейните трансфери. Така държавата загубва и възможността да следи произведените МОЛВ.

Неразвита икономика и висока безработица

България може да се определи като неразвита икономика със слаба конкурентноспособност и сравнително ниска степен на заетост на населението¹²⁵. В тези условия нарастват мотивите за производство на оръжие като достъпна възможност за увеличаване на заетостта. Особено силни са тези нагласи в райони, в които изградените отбранителни предприятия осигуряват преобладаващия брой работни места – Казанлък, Сопот, Карлово, Велико Търново, Лясковец и Горна Оряховица. Ако правителствената политика съчетава програми за конверсия на производството на МОЛВ с програми за алтернативна заетост на освободените от оръжейното производство, напрежението в посочените райони би могло да се намали. Особено перспективно е приспособяването на държавните отбранителни разходи към политиката за конверсия на отбранителната индустрия, но до момента изискването за насочване на ключваните компенсационни (офсетни) сделки за постигане на конверсионни сделки все още не е изпълнено в нито един случай. Много от производителите се въздържат от съкращения на още работници и затова редица отбранителни фирми, като “Арсенал”, “Бета” – Червен бряг и някои клонове на ТЕРЕМ функционират на непълна работна седмица¹²⁶.

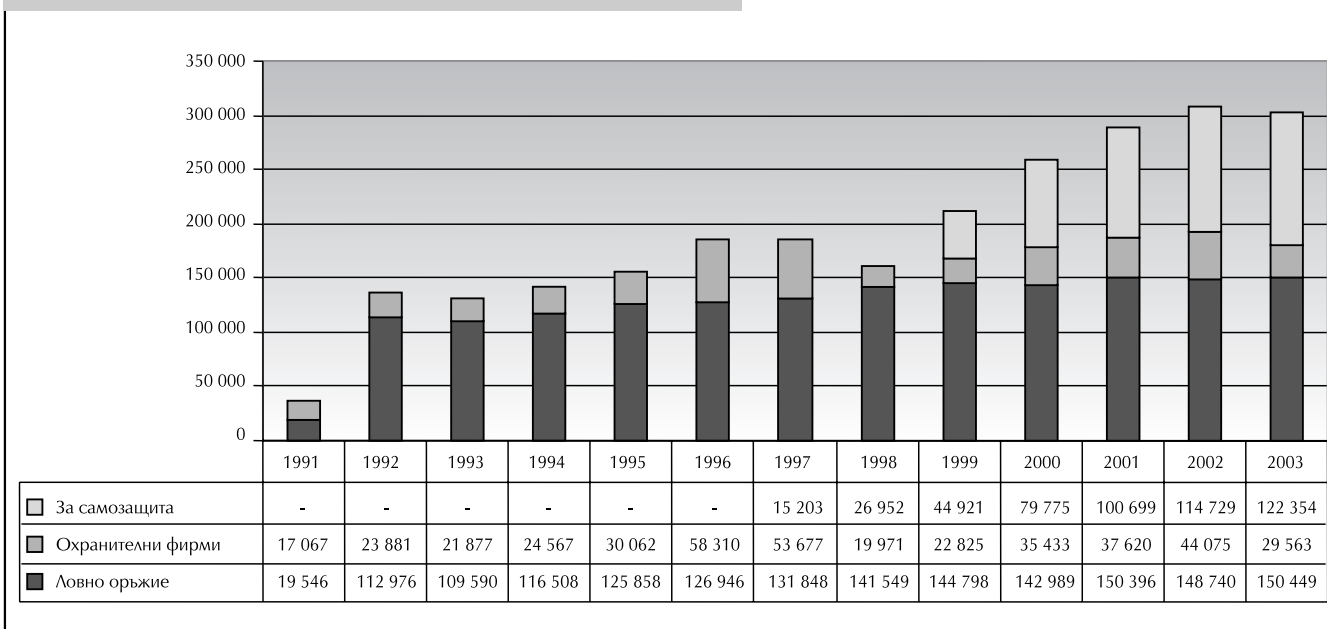
Разпространението на огнестрелно оръжие в България

Фактът, че все повече граждани притежават огнестрелно оръжие, създава предпоставки за нелегално производство и търговия с него. До 1991 г. ловците и състезателите по спортна стрелба са единствените цивилни, които имат право на оръжие. След 1991 г. е разрешено и на лица с определени професии да притежават оръжие – например частни охранители. От 1996 до 1997 г. и много други категории граждани получават правото да носят оръжие за професионални цели. Едва през 1998 г. с промените в Закона за контрол над взривните вещества, огнестрелните оръжия и боеприпасите е позволено на обикновените граждани да имат оръжие за самозащита. За разлика от други държави в региона – например Албания, България няма традиции, свързани с огнестрелното оръжие. В края на 1992 г. броят на частно притежаваните ловни пушки достига 113 000. През следващите пет години, въпреки че не се наблюдава покачване на броя на ловните оръжия, нараства оръжието, притежавано от охранители и собственици на фирми, които могат да докажат, че им е необходима подобна охрана. През 1996 г. броят на огнестрелните оръжия, притежавани от лица от споменатите две категории, е 58 310. След 1997 г. законът става още по-либерален, като разширява диапазона на лицата, за които е разрешено притежаването на оръжие. От 1998 до 2000 г. броят на законно притежаваното от цивилни лица оръжие нараства значително, а този на оръжието, притежавано от частни охранителни фирми, намалява.

¹²⁵ Според официалната статистика безработицата е 12,9 %. Вж. също: Иванов, Т. Икономика на отбраната. С., Университетско издателство “Стопанство”, 2002, с. 182–184.

¹²⁶ Интервюта с представители на отбранителни предприятия, 25 септ. 2003.

Графика 2. Регистрирани оръжия в България (бр.)

Източник: Служба "Контрол над общоопасните средства" на МВР

Според служба "Контрол над общоопасните средства", където се регистрират всички огнестрелни оръжия, тази тенденция се дължи не само на нарасналата несигурност у гражданите, но и на възприетата от охранителните фирми тактика да регистрират оръжията на името на своите служители, като по този начин те се смятат за частно притежание и разходите на фирмите намаляват¹²⁷. Трудно е да се направи оценка на точния брой оръжия, придобити с цел самозащита през 2003 г., когато общият брой на регистрираните е 302 366. Въпреки че отчетените оръжия за самозащита са 122 354, а притежаваните от охранителни фирми – 29 563, голяма част от първата група в действителност са на служители на охранителни компании, които ги използват за професионални цели, макар точната им бройка да не е известна.

В настоящия момент в страната има 301 частни охранителни фирми¹²⁸. Като причина за големия им брой често се цитира рязкото нарастване на престъпността през 90-те години, подтикнало много хора да се погрижат за личната си сигурност, като в много случаи си набавят незаконно оръжие. Друг фактор е широката разпространителска мрежа – съществуват над 100 магазина, където се продава българско оръжие на ниски цени. Произведен в "Арсенал" "Макаров" например, може да се купи срещу скромната сума от 130 долара, а пистолетите на "Аркус" са на средна цена 250 долара. Цената на автомат "Калашников" на черно е 120 долара¹²⁹. Самият Закон за контрол над взривните вещества, огнестрелните оръжия и боеприпасите не поставя строги ограничения върху регистрацията на огнестрелното оръжие. През август 2003 г. са приети поправки, с които се облекчават изискванията за регистрация на личното оръжие, но се ограничава достъпът до притежаване на оръжие за криминално проявени лица. Това се отнася и за достъпа на въоръжени лица до редица обществени места.

¹²⁷ Интервю с ръководител от служба КОС, 27 окт. 2003.

¹²⁸ Национална служба "Полиция": <http://www.dnsp.mvr.bg/ohranfirmi.htm>.

¹²⁹ Цитираните цени се базират на проучвания на Центъра за изследване на демокрацията.

Въпреки че като цяло количеството регистрирано огнестрелно оръжие в страната е много по-малко, отколкото в съседни държави като Сърбия и Черна гора, където на 8 млн. души население се падат над 1 млн. регистрирани оръжия¹³⁰, увеличаването на броя им в България предизвиква тревога. Лекият спад с около 5000 броя през 2003 г. би могъл да се дължи както на насищане на пазара, така и на трудности при подновяването на регистрацията на огнестрелното оръжие през първата половина на 2003 г. поради уточняването на процедурата, която е финализирана едва през август.

Що се отнася до незаконно притежаваното оръжие, полицията не разполага дори с приблизителни данни. През 1998 г. представител на Българския ловно-рибарски съюз изнася информация, че в България има около 100 000 незаконно притежавани ловни оръжия¹³¹. Поради сравнително строгата и продължителна¹³² процедура за издаване на разрешително за притежаване на оръжие мнозина, най-вече представители на престъпния свят, предпочитат да го придобиват по незаконен път. Количеството незаконно притежавано нелегално произведено в страната оръжие (вж. по-долу) или контрабандно внесено от Западните Балкани наистина е значимо.

Броят на газовите пистолети също не е уточнен. Серията атентати срещу престъпни босове през втората половина на 2003 г., извършени с преработено в бойно газово оръжие, също повишава търсенето, вноса и продажбите му. Проблем представляват газовите пистолети, произведени в Общността на независимите държави (ПСМ Иж-70 и Иж-79 "Байкал"), които може да се преработват в бойно чрез подмяна на цевите им. През януари 2004 г. Министерството на вътрешните работи под натиска на полицията и НСБОП обсъди проект за въвеждане на разрешителни за внос и притежание на газово оръжие¹³³.

- През февруари 2003 г. пловдивската полиция разкрива нелегален цех за производство на оръжие в карловско село, в който се изработват автомати АК и пистолети. Арестувани са петима души¹³⁴.
- През 2003 г. в обща операция на полицията на територията на областите Русе, Габрово и Велико Търново са разкрити незаконен цех за производство на оръжие и мрежа за разпространението му в Северна България¹³⁵.
- През май 2003 г. НСБОП разбива организирана група в Казанлък, занимаваща се с незаконно производство и търговия с оръжие¹³⁶.

Повишена обща и организирана престъпност

През десетилетието след падането на комунизма паралелно с отслабването на държавните институции в България възникват организирани престъпни групи,

¹³⁰ Международна мрежа по въпросите на малките оръжия. Косово: <http://www.iansa.org/regions/europe/kosovo.htm>.

¹³¹ Йонова, Д. 100 000 българи ловуват незаконно. – Демокрация, 9 септ. 1998.

¹³² Броят на служителите на служба "Контрол над общоопасните средства", която издава и подновява разрешителните за притежаване на огнестрелно оръжие, за цялата страна е едва 200.

¹³³ МВР иска разрешителен режим за газовите пистолети. – Дневник, 11 ян. 2004.

¹³⁴ Разбиха нелегален цех за оръжие. – Дума, 4 февр. 2003.

¹³⁵ Разбиха мрежа за производство на незаконно оръжие. – Сега, 2 март 2003.

¹³⁶ Удрят таен цех за оръжие. – Труд, 4 юли 2003.

чието влияние в обществото достига големи размери¹³⁷. Първоначалната им роля на звено в балканския път на наркотиците прераства във все по-широко участие в контрабандата на цигари и коли, трафика на хора, хазарта, данъчните измами, прането на пари и търговията с оръжие. В процеса на присъединяване към НАТО и ЕС се умножават инициативите за пресичане на контрабандата, но мащабната борба с организираната престъпност е възпрепятствана от ширещата се корупция и липсата на достатъчно средства¹³⁸. Данните на полицията от 2001 г. сочат съществуването на 295 организирани престъпни групи с 1720 членове, 164 от които са чужди граждани¹³⁹. Такива групи действат на територията на цялата страна, като най-силните от тях са съсредоточени по черноморското крайбрежие и районите по границите с Турция, Гърция и Македония¹⁴⁰.

Съчетанието между традиционна и организирана престъпност и натрупването на незаконно придобити капитали са допълнителен стимул за неконтролиран трафик на МОЛВ. Макар че повишеното количество нелегално оръжие основно засяга вътрешната търговия на дребно, естествено е да съществува корелация на тази търговия с нагласите за външен трансфер на оръжие в регионален мащаб. Това е особено очевидно при възникване на граждански войни и конфликти в съседни страни и региони, каквито са случаите с Албания, Македония, Косово, Босна и Херцеговина и др. От началото на 90-те години до сега има регистрирани редица случаи на действащи в България доставчици, които потвърждават тази корелация.

Граничен контрол и корупция

Корупция

Освен изброените фактори корупцията на граничните контролно-пропускателни пунктове също се използва от контрабандистите при осъществяване на оръжейния трафик. В доклад от 2002 г., озаглавен "Корупция, контрабанда и институционална реформа", Центърът за изследване на демокрацията предлага подробен анализ на различните корупционни механизми, използвани при незаконния внос и износ на стоки. Не е трудно същите корупционни методи да бъдат приложени и при износа на МОЛВ.

Докладът на Центъра за изследване на демокрацията обръща внимание на високата степен на организираност при изпълнението на контрабандни операции. Корупционните мрежи включват митнически служители, престъпни групи и техните фирми, превозвачи, посредници и оперативни работници от службите на МВР (Гранична полиция, НСБОП, НСС и др.). Според доклада корупционните престъпления се извършват от "служители от почти всички нива в рамките на митническата администрация"¹⁴¹.

¹³⁷ Konstantinova, E. "Bulgarian gangs provide key link in European trafficking chain", *Jane's Intelligence Review*, 1 November 2001.

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ *Ibid.*

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ Корупция, контрабанда и институционална реформа: Трансграничната престъпност в България и дейността на митниците и МВР за нейното пресичане (2001–2002). С., Център за изследване на демокрацията, 2002, с. 14.

В доклада са описани шест основни схеми на корупционно партньорство:

- За първия тип големи корупционни схеми е характерно наличието на голяма организирана група взаимодействащи си лица, повечето от които не се познават помежду си. В тях са включени ръководни гранични и митнически служители на местно, регионално и национално равнище, както и лица със солидно политическо влияние. В такива схеми месечната сума за подкупи достига до няколкостотин хиляди лева. Лицата, намиращи се на върха на подобна схема, разполагат с достатъчно влияние, за да определят назначенията в правоохранителните и правозащитните структури¹⁴².
- Във втория тип схеми участват група лица, познаващи се предварително помежду си. Тази малка организирана група действа в отделен регион на територията на една или две регионални митнически дирекции. В схемите участват бивши или настоящи митнически служители, началници на съответните митнически бюра и бивши или настоящи служители на МВР. Както в предишната, така и в тази схема се използват различни митнически нарушения за избягване на високите вносни мита – например вписване на стоката на по-ниска от действителната ѝ стойност или подменяне на действително внесения тип стока¹⁴³.
- В схемата тип “тандем”, или т.нар. чиста контрабанда, служители пропускат преминаването на товари, без те да бъдат регистрирани в граничното митническо учреждение. Тези схеми се създават в отделните митнически учреждения между отделни служители на митницата, ГКПП и др., които пропускат товари без регистрация¹⁴⁴.
- В доклада се анализират и три типа индивидуални корупционни схеми, когато митнически служител създава отношения с фирми, които стават негови привилегировани клиенти или прибягват до изнудване на произволно избрани фирми, или пък срещу определен подкуп ускоряват обработването и митническото оформяне на стоките¹⁴⁵.

Поради техния мащаб и сложност на изпълнението в случаите с ТЕРЕМ и “Бета” вероятно става дума за първия тип схеми с участието на голяма организирана група. И при двата случая стоката фигурира в митническата декларация като гражданска продукция. Невероятно е митническите служители да не са различили изнасяните резервни части за оръжия, най-малкото поради това, че стоката е произведена от известни отбранителни фирми, които и преди това са изнасяли продукция за същите дестинации. Разследванията по случаите би трябвало да разкрият до каква степен и на какво равнище са въвлечени митнически, полицейски и други държавни служители.

Недостатъчен граничен контрол

Във връзка с предстоящото присъединяване на България към Европейския съюз през 2007 г. българското правителство и ЕС насочват усилията си към

¹⁴² Пак там, с. 16.

¹⁴³ Пак там.

¹⁴⁴ Пак там.

¹⁴⁵ Пак там, с. 16–17.

засилване на сигурността по границите и граничните пунктове. Някои европейски страни вече са дарили оборудване, а също и сътрудничат за подобряване на функционалността и качеството на работа на граничната полиция. Въпреки това съществуват няколко обстоятелства, които в близко бъдеще ще продължават да са благоприятни за нелегален трансфер на оръжие¹⁴⁶.

Най-остър проблем представлява сигурността на граничните контролно-пропускателни пунктове, като особено тежко е положението на летищата и пристанищата. Красноречиви примери са Варна и Бургас – двете най-големи пристанища по 320-километровата черноморска граница на България. Има информация, че сигурността на товарните им терминали е твърде слаба. Митническите бюра там не разполагат с рентгенова апаратура, нито с халета, където да бъдат инспектирани контейнерите при лоши атмосферни условия. На ГКПП – Капитан Андреево се прави цялостна митническа проверка едва на 2 % от влизащите в страната камиони и на още по-малък процент от напускащите товари, като при това този процент се дължи на наличните на този ГКПП скенери. Във Варна и Бургас, където липсва подобно оборудване и общият товарооборот е много по-голям, процентът на проверките е значително по-нисък. Сигурността на летище София също е проблематична поради множеството пропускателни пунктове с доста слаб контрол. Известни са случаите на кражба или изчезване на пратки без знанието на митническите органи от склада за товарни пратки на летище София¹⁴⁷.

Проблем в борбата с контрабандата представлява и недостатъчният контрол над малките плавателни съдове, с които могат да се пренесат стотици МОЛВ. По българското черноморско крайбрежие са разпръснати множество малки рибарски пристанища. Цялото крайбрежие се охранява само от три патрулни кораба на гранична полиция. Агенция “Митници” не разполага със собствени плавателни съдове и е принудена да разчита на корабите на гранична полиция. В момента гранична полиция изгражда радарни станции по крайбрежието, но все още има участъци, които не се покриват от техните радари. Малки плавателни съдове от Турция и Украйна безпроблемно могат да товарят неголеми количества от български лодки или в по-малките пристанища, които са практически неохраняеми¹⁴⁸.

3.4. ТЕНДЕНЦИИ В НЕЗАКОННАТА ТЪРГОВИЯ С МОЛВ

Забелязва се тенденция към увеличаване на каналите, през които малки оръжия и леко въоръжение се изнасят през границата. Дестинациите включват Западните Балкани, Гърция, Турция и Западна Европа. В България не съществуват устойчиви организирани престъпни групи, специализирани в незаконна търговия с оръжие и боеприпаси. Тази дейност най-често е съпътстваща за лица от криминалния контингент, съпричастен към извършване на престъпления, свързани с прилагане на насилие – въоръжени грабежи, отвлечения, изнудвания

¹⁴⁶ Темата за граничната сигурност и контрабандата е предмет на отделен, много по обхванат анализ, който се очаква да бъде издаден от Центъра за изследване на демокрацията през април 2004 г. Той ще надхвърли предложените тук общи наблюдения.

¹⁴⁷ Интервюта с митнически служители, окт.–ноем. 2003.

¹⁴⁸ Пак там.

и др. Според НСБОП¹⁴⁹ рисковият контингент при търсенето, незаконната търговия и трафика на единични бройки оръжие и неголеми количества боеприпаси, електронни детонатори и взривни вещества включва криминално проявени български граждани, нелегално пребиваващи чужденци и транзитно преминаващи лица от албански произход.

Тревожен момент е очерталият се интерес към придобиване на законно газово оръжие, произведено в страни от Общността на независимите държави, което се преработва в бойно чрез подмяна на цевта му. Част от това оръжие се препродава на черния пазар в страната, а друга се прехвърля в трети страни. Данните сочат¹⁵⁰, че то е предназначено за криминално проявени български граждани и престъпни групи, пребиващи в Испания, Германия, Гърция и Македония. В доклад на британската Асоциация на ръководителите на полицейските служби (АРПС), представен на британската парламентарна Комисия по въпросите на въоръжената престъпност, България се споменава като източник на незаконно внесени, преработени газови пистолети “Байкал” – оръжие, което все по-често се използва за престъпни цели във Великобритания¹⁵¹.

- На 4 ноември 2002 г. на ГКПП – Калотина в ръчен багаж на 23-годишен са открити автомат “Калашников” със заглушител, два пистолета “Макаров” със заглушители и над петдесет пистолета “Оса”. Намерени са и много боеприпаси за тях. Младежът пътува по линията София – Мадрид, като маршрутът минава през Сърбия, Словения, Босна и Херцеговина, Италия и Франция. При проверката е установено, че той е от района на Павел баня, намиращ се в близост до “Арсенал”¹⁵².
- През януари 2003 г. отново на ГКПП – Калотина при опит да изнесе 25 пистолета, автомат АК-47 и 554 патрона е заловен бивш полицейски служител¹⁵³.
- През май 2003 г. са задържани един митничар и няколко шофьори на камиони от Свиленград. Официално обявената причина за ареста е участието им в контрабанда на стоки, но в печата се появява информация за разкрит канал за трафик на оръжие. Прави се и връзка между убийството на турски гражданин няколко седмици преди арестите и борбата между мафиотските групировки за контрол над канала¹⁵⁴.

¹⁴⁹ Кръгла маса на тема “Експортният режим на малки оръжия в България”. С., Център за изследване на демокрацията, 28 март 2003, www.csd.bg/news/smallarms.htm.

¹⁵⁰ Пак там.

¹⁵¹ Информация на заместник-началника на британската полиция Алън Грийн, председател на Комисията за огнестрелни оръжия на АРПС към Парламентарната комисия по въпросите на въоръжената престъпност. Във: Доклад от парламентарните дебати, ноем. 2003, с. 22.

¹⁵² Хванаха въоръжен до зъби българин, тръгнал за Мадрид. – Монитор, 5 ноем. 2002.

¹⁵³ Бивш полицай засечен при трафик на оръжие. – Труд, 19 ян. 2003.

¹⁵⁴ Капитан Андреево – канал за оръжие и наркотици. – Монитор, 23 май 2003.

3.5. УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗЛИШНИТЕ КОЛИЧЕСТВА МОЛВ

Най-големите запаси от малки оръжия в България се съхраняват от Министерството на отбраната. Личният състав на Министерството на вътрешните работи и службите към него също е доста голям – около 50 000 души. Докато МВР не разполага с излишно оръжие, в Българската армия масовите съкращения водят до постепенното му натрупване. За разлика от подхода, възприет в някои западноевропейски държави, излишното оръжие от периода на студената война да бъде публично обявено и разпродадено, в България тези наличности все още представляват секретна информация.

Подобно на западноевропейските страни, България също поставя като свой приоритет разпродаването на ненужното оборудване. Освобождаването от запасите чрез продажба се ръководи от фирмата на Министерството на отбраната “Снабдяване и търговия” ЕООД. Информацията за сделките с излишните МОЛВ е класифицирана, но се предполага че през 90-те години са продадени десетки хиляди бойни единици. Продажбата на всички запаси обаче не е лека задача, а това предизвиква натрупване на огромни количества оръжие и още повече боеприпаси.

В средствата за масово осведомяване се публикуват разнородни информации за количеството на излишното стрелково оръжие и боеприпаси. До 1989 г. плановете за отбранително-мобилизационна готовност на армията изискват наличие на МОЛВ за най-малко 800 000 военнослужещи. В началото на 90-те години изискванията за мобилизационна подготовка са снижени до въоръжаването на 500 000 военнослужещи. Понастоящем численият състав на Българската армия е 45 000 души, а стандартът за мобилизационна готовност изисква въоръжение за 100 000 души¹⁵⁵. За съжаление продажбите на МОЛВ от страна на Министерството на отбраната продължават да са класифицирана информация и е трудно да се определи с точност количеството на излишните МОЛВ в страната. В брой от юни 2003 г. в “Дневник” цитира изявления на бивши служители на военното министерство, според които мобилизационните резерви на страната наброяват между 300 000 и 350 000 малки оръжия¹⁵⁶.

Най-голям проблем представляват излишните боеприпаси. В складовите бази на Министерството на отбраната се съхраняват хиляди тонове боеприпаси, които поради нищожното търсене са почти непродаваеми. Унищожаването им по безопасен начин също е трудно поради високата цена. Въпреки че съхраняването на излишъците също е скъпо, унищожаването им има противници във военните среди, които не искат да бъдат обвинени, че са ликвидирали запаси, без да използват възможността те да бъдат продадени.

Сигурността на съхраняваните излишъци е една от темите, които много се дискутират в средствата за масово осведомяване. През януари 2003 г. началникът на Генералния щаб генерал Колев признава, че сигурността както на оръжието, така и на информацията представлява проблем. Според него главният източник на проблема е закриването на цели военни поделения и последвалото прехвърляне на оръжие и боеприпаси. Трансферите на такива големи пратки до

¹⁵⁵ Военна доктрина на Република България, чл. 93. Министерство на отбраната, 22 февр. 2002.

¹⁵⁶ Армията започва подмяна на руските автомати с български. – Дневник, 12 юни 2003.

новите поделения не се следят строго и поради това не са редки случаите на кражби. Генерал Колев добавя, че въпреки структурираната система за редовен контрол над армейските наличности, той често се прилага формално, без да се прави щателна проверка във всеки конкретен случай¹⁵⁷.

Според информация на служба “Сигурност – Военна полиция и Военно контраразузнаване” през 2002 г. кражбите на оръжие са пет, четири от които са разкрити, а извършителите им са задържани¹⁵⁸. Това е най-малкият брой кражби за периода 1996–2002 г., като през 1996 г. те са 22, а през 2001 г. – 9. От стрелковото оръжие най-много са откраднатите 9-мм пистолети “Макаров” и 7,62-мм автомати “Калашников”. Все още обаче продължават да се издирват 50 пистолета, 7 автомата и 22 ръчни противотанкови гранатомета РПГ-22 “Нето” (като десет от тях са откраднати от поделение в гр. Стражица)¹⁵⁹.

Унищожаване на излишните запаси от МОЛВ

България все по-целенасочено сътрудничи и търси помощта на спонсори за финансиране на проектите за унищожаване или утилизация на големите наличности от МОЛВ. Първите количества са унищожени през 2001 г., когато е подписан договор с правителството на САЩ, целящ по проект унищожаването на 150 000 малки оръжия. Броят на унищожените до момента МОЛВ е 96 000, а на боеприпасите – близо 6 700 000¹⁶⁰. През юли 2003 г. по проект, финансиран от Програмата за развитие на Организацията на обединените нации (ПРООН), Министерството на отбраната унищожават 4500 единици оръжие, 750 000 патрона и 4000 100-мм снаряда. В хода на този проект става очевидно нежеланието на военното министерство да предостави точна информация за наличните запаси и излишъци. Поради това ПРООН има намерение да предприеме независима оценка на излишните запаси от МОЛВ¹⁶¹.

В изпълнение на Договора за обикновените въоръжени сили в Европа (ДОВСЕ) България е определила 137-а централна складова база за съхраняване и техническа поддръжка (ЦСБСП) във Велико Търново като база за разполагане, съхраняване и унищожаване на излишно артилерийско въоръжение. В района на базата се намира и клон “Велико Търново” на фирма ТЕРЕМ, който е определен за изпълнител на физическото унищожаване на излишните МОЛВ и има разработени технологии за унищожаване и утилизация на всички техни видове. Според Министерството на отбраната проверките в базата, направени през октомври 2000 г. от смесена експертна група от Норвегия и САЩ, доказват съществуването на строга система за отчетност и контрол. Достоверността на тези твърдения е трудно да бъде установена. През лятото на 2002 г. служители от Координационния център за контрол над малките оръжия и лекото въоръжение към Пакта за стабилност в Югоизточна Европа (SEESAC) отбелязват в свой доклад за получена информация от българското правителство, че “Българската армия е въвела ефективна система за съхранение и отчетност на МОЛВ, която не позволява кражби и неконтролирано придвижване на оръжие и боеприпаси”¹⁶². От описанията в док-

¹⁵⁷ От армията се краде оръжие и информация. – Дневник, 11 ян. 2003.

¹⁵⁸ Първанов ядосан за изтекли тайни и кражби на оръжие от армията. – Монитор, 11 ян. 2003.

¹⁵⁹ Има заподозрени за откраднатите 10 гранатомета. – Сега, 18 януари 2003.

¹⁶⁰ Интервюта с ръководители от Министерството на отбраната, 7 юни 2003.

¹⁶¹ Интервю със служител от ПРООН, 25 септ. 2003.

¹⁶² Van der Graaf, H, Rutherford, C. *Short Mission Report: SEESAC Consultation in Bulgaria, 8–10 July 2002*, (Belgrade, SEESAC, 2002), <<http://www.seesac.org/about/bulg.htm>> (accessed 6 October 2003).

лада и краткото времетраене на посещението на експертите изглежда малко вероятно SEESAC да е бил в състояние да потвърди от независима позиция твърдението на Българската армия за безопасността на оръжейните запаси.

3.6. МАРКИРАНЕ И ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА МОЛВ

Маркиране

Въпреки че Законът за контрол над взривните вещества, огнестрелните оръжия и боеприпасите, който регулира производството на огнестрелни оръжия и боеприпаси, не изисква маркиране на малките оръжия и боеприпасите, ОССЕ има изискване, според което от 30 юни 2001 г. маркировката върху малките оръжия, произведени в страните, членки на ОССЕ, трябва да съдържа годината, държавата, в която е произведено оръжието, името на фирмата производител, както и сериен номер. Като член на ОССЕ България е поела ангажимент при разкриването на немаркирани оръжия в сегашните ѝ наличности да ги унищожава или да ги маркира в случай, че възнамерява да ги изнесе или употреби¹⁶³.

Санциониране на търговията с оръжие

Административни мерки

В поправките към ЗКВТДОСТВДУ се предвиждат по-големи наказания в случаите на нарушаването му. Размерът на глобите в стария закон варира между 25 и 250 лв. Новите текстове предвиждат глоби в размер между 5000 и 50 000 лв. за лицата, докато санкциите за фирмите са по-големи. Глобите при тях достигат до два пъти стойността на сделката (чл. 19 от ЗКВТДОСТВДУ).

Санкции по Наказателния кодекс

Член 233 предвижда до 8 години затвор или глоба до 1 млн. лв. в случаите на незаконна търговия със стоки и технологии с двойно предназначение.

Член 337 предвижда до 6 години затвор (между 2 и 8 години за държавните служители) за незаконна търговия, производство и трансфер на взривни вещества, оръжия и боеприпаси.

Член 339 предвижда наказания за незаконно придобиване и притежание на взривни вещества, оръжие и боеприпаси.

¹⁶³ Според Документа за малките оръжия и лекото въоръжение на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ), приет на 308-ото пленарно заседание на Форума за сътрудничество в сигурността на ОССЕ на 24 ноември 2000 г.

Малките оръжия за граждански и военни цели на българските производители се маркират според стандартите на ОССЕ. Що се отнася до въоръжението и боеприпасите на Българската армия, те трябва да отговарят на стандартите на НАТО и да бъдат маркирани според тях. Най-вероятно тези стандарти ще станат общи за всички български отбранителни фирми.

Два държавни органа регулират маркирането на българските оръжия и боеприпаси. Институтът по стандартизация разработва стандарти за продуктите, произведени в страната, и въвежда международните стандарти за производство¹⁶⁴. Националното кодификационно бюро към Министерството на отбраната от своя страна следи въоръжението на Българската армия да съответства на натовските стандарти¹⁶⁵.

Проследяване

Всяка молба на чуждо правителство или международна организация за проследяване произхода на оръжие минава през Министерството на външните работи, откъдето се внася за разглеждане в Междуведомствената комисия. Производителите не предоставят серийните номера на абсолютно всички оръжия и боеприпаси, а само на онези, които се изнасят (или внасят), като те се подават заедно с молбата за разрешително за износ/внос към Междуведомствената комисия. Затова, ако маркировките съответстват на изискванията, Комисията може да установи кой е производителят на което и да е оръжие.

Проследяването на оръжията за гражданска употреба се извършва от служба КОС. При купуването на такова оръжие гражданите са длъжни да го регистрират в службата, където освен че се отбелязват марката и серийният номер на оръжието, то се регистрира в куршумотека. Информацията се въвежда в специална база данни, до която полицейските служби имат достъп и могат да ползват, ако дадено оръжие е употребено с престъпни цели. С това се обяснява и фактът, че много малко престъпления се извършват със законно регистрирано оръжие.

¹⁶⁴ Закон за националната стандартизация, Обн., ДВ, бр. 55 от 1999 г., изм., бр. 13 от 2002 г.

¹⁶⁵ Постановление № 11 на Министерския съвет от 26 ян. 1999 г. за създаване на Национално кодификационно бюро за разработване, поддържане и прилагане на класификации и номенклатури на въоръжение, техника, бойни припаси и материални средства за отбрана на страната, Обн., ДВ, бр. 75 от 2003 г.

4. ЕФЕКТЪТ ОТ ЗАСИЛЕНИЯ КОНТРОЛ ВЪРХУ ИЗНОСА НА МОЛВ

4.1. ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА МОЛВ

Мерките за въвеждане на по-строг контрол върху износа на МОЛВ няма да са резултатни, ако не се вземат под внимание ефектите от реструктурирането на ВПК. Необходимо е съгласуване на мерките за експортен контрол и политиката по реструктурирането на ВПК. Търговията с оръжие зависи от политическата рамка, намираща израз в националната отбранително-индустриална политика, и от възможностите на самите отбранителни предприятия. Развитието на отбранителната промишленост на България и ограничаването на износа на отбранителна продукция са взаимно свързани. Равновесие между развитие на производството и по-строг експортен контрол може да се постигне само при добро познаване състоянието на отбранителната промишленост.

При отсъствието на отбранително индустриално коопериране и огромната конкуренция на западните пазари източноевропейските страни имат много ограничени перспективи за алтернативно развитие на своята традиционна отбранителна индустрия. Възможностите за оцеляване на българската отбранителна промишленост са няколко. Едната е да се увеличи вътрешното търсене чрез ограничаване вноса на отбранителна продукция. Това може да се осъществи чрез повишаване на митата, въвеждане на квоти или други ограничения за определени военни продукти. Но освен политическите трудности това би довело до автаркия и нискокачествена отбранителна продукция¹⁶⁶. Другата възможност е да се увеличи износьт. Като се имат предвид малките количества и ограниченията за достъп до световните оръжейни пазари обаче, единствената възможност остава износьт за някои нестабилни африкански и азиатски държави. Това, разбира се, противоречи на политическата ориентация на България към НАТО и ЕС, носеща съответните ангажименти за предотвратяване на конфликти и съхраняване на мира и сигурността.

В процеса на преговорите за присъединяване на България към ЕС и НАТО и двете организации оказват натиск по отношение на засилването на оръжейния контрол, но това не може да се разглежда единствено като пречка пред нарастването на износа. По този начин се създават и партньорски отношения и интересът на много отбранителни компании от страни, членки на пакта, към българската отбранителна промишленост нараства. Необходимо е в новите страни членки да бъде запазен някакъв отбранително-индустриален потенциал. Ако те успеят да съхранят или развият своите отбранителни индустрии, вероятно ще бъдат склонни и да модернизират по-бързо въоръжените си сили. От друга страна, приемането на България в НАТО не означава автоматичен достъп до съответните пазари. Техническите изисквания към качеството и стандартите му

¹⁶⁶ Dimitrov, D. *Restructuring and Conversion*, p. 85.

съвсем не са лека бариера за българските предприятия. Освен това страните от НАТО имат защитени национални пазари и/или добре балансирана политика на отбранителни покупки, отчитаща както разнообразните национални интереси, така и коалиционните връзки.

Членството в Европейския съюз също няма да се окаже панацея за отбранителната промишленост, тъй като той не регулира отбранителната индустрия и отбранителните покупки, а смята това за въпрос от национална компетенция¹⁶⁷.

От друга гледна точка НАТО и ЕС биха сгресли, ако изчакат източно-европейските страни сами да реструктурират и модернизират своите отбранителни индустрии. Забавянето на кооперирането и интегрирането между Източна Европа и Запада, липсата на финансиране на съответстващи програми, включително и за конверсия, бави напредъка на източноевропейските страни. Те, включително и България, обаче имат много сериозен принос за международната сигурност, като ограничават своя износ извън страните от НАТО и ЕС. Много от тези ограничения са и самоограничения, резултат от преориентация към европейските пазари, очаквания за това и/или просто добро поведение в процеса на присъединяване.

България и други източноевропейски страни плащат висока цена за приноса си към международната сигурност, като въвеждат много по-стриктна политика и законодателство за експортен контрол. Тази цена се измерва с драстична редукция на ВПК, висока безработица и свиващи се оръжейни пазари. В противен случай развитите страни биха плащали много повече за хуманитарна помощ, икономическо възстановяване и разходи за умиротворителни сили навсякъде по света. Тези аргументи могат да бъдат основа за координирани програми на ЕС и НАТО за подкрепа на България в тази насока. Програмите трябва да са съсредоточени върху реструктуриране на отбранителната промишленост, конверсия на най-слабо печелившите производствени линии и участие на страната в европейски отбранителни проекти, което ще доведе до по-бързата ни интеграция и ще намали производствените разходи.

България няма никакви специални геостратегически интереси, които да реализира чрез отбранително производство. За износа на оръжие определящи са главно икономическите фактори. Решенията за оптимизиране на отбранителната индустрия трябва да бъдат търсени на национално равнище чрез постигане на баланс между икономическата и социалната област. Необходимо е обаче държавата да направи разграничаване кои предприятия са необходими за националната сигурност и да съсредоточи подкрепата си за тях. Държавната подкрепа за предприятия единствено защото са от ВПК може само да доведе до печалби на посредниците, допълнително да деформира оръжейния пазар и да донесе нови проблеми за България с висока политическа цена.

Министерството на отбраната е длъжник по отношение на военноремонтните предприятия, на които е собственик, и това предизвиква социални напрежения в

¹⁶⁷ Член 223 на Договора от Рим гласи недвусмислено, че по отношение на производството и търговията с конвенционални оръжия държавите членки имат право да не се съобразяват с общите правила на Европейския съюз.

някои от тях¹⁶⁸. Забавеното реструктуриране (ТЕРЕМ е регистриран като самостоятелна компания едва през 1999 г.), липсата на ясна стратегия за бъдещето на предприятията, включени в ТЕРЕМ, а и липсата на поръчки, както и бюрократичното държавно администриране биха могли да доведат до други случаи на незаконен износ, като тези с клон "Търговище" от октомври 2002 г.

Предвижданията за бъдещото развитие на отбранителната промишленост в световен мащаб са, че тя ще бъде по-слабо финансирана, отколкото в миналото. До известна степен това вече се случва. Производствените серии ще бъдат по-малки, като се насърчават съвременните методи за производство, за да се поддържат ниски цени. Въвеждането на преференции за международно коопериране ще увеличи възможностите за съвместни производства. НАТО препоръчва на своите членове създаването на своеобразни пулове или обединения, които да правят общи поръчки за въоръжение и да се стремят към общо финансиране¹⁶⁹.

Въпросът за международното интегриране и коопериране на българската отбранителна индустрия не може да бъде отлаган повече, най-малкото заради изискванията за по-ефективно производство и трансфер на високи технологии. Без външна помощ повечето източноевропейски страни не могат да поддържат на равнище производствен капацитет за високотехнологични оръжия, а в същото време да бъдат ефективни съюзници в рамките на НАТО и Европейския съюз, с необходимата съвместимост на техните въоръжени сили¹⁷⁰.

4.2. ПРЕКИ И АЛТЕРНАТИВНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОСЛЕДИЦИ

Икономическите последици от ограниченията на производството и износа на МОЛВ се предопределят от сегашното състояние на българската отбранителна промишленост. При положение, че на практика не съществува сериозен вътрешен пазар за МОЛВ и при конкурентните продажби на оръжейните излишъци на Българската армия, ограничаването на износа на МОЛВ чрез административни мерки за експортен контрол ще доведе до закриване на предприятия като "Арсенал" и ВМЗ. Те, които са на ръба на оцеляването като икономически субекти, са достигнали минималния си производствен потенциал. По-нататъшното им свиване, без пренасочване на производството в други направления, ще доведе до закриването им.

¹⁶⁸ През октомври и ноември 2002 г. работниците на ТЕРЕМ – Търговище организират двуседмична стачка (Декларация на работниците от ТЕРЕМ – Търговище и ФНСО в Българската армия към КНСБ). Вж: съобщение за пресата, 26 ноем. 2002: <http://www.knsb-bg.org/bg/contents/i2/newsboard/articles/17.html>.

През юни 2003 г. работниците отново стачкуват (Работниците на ТЕРЕМ – Търговище прекратиха двуседмичната стачка. – Нетинфо, 18 юни 2003). Вестник "Стандарт" също публикува информация, според която ТЕРЕМ по подобие на много други държавни фирми дължи на работниците се 5,6 млн. лв. за заплати (170 000 си чакат заплатите. – Стандарт, 15 юли 2003). През октомври 2003 г. сумата на неизплатените възнаграждения достига 7 млн. лв., като 3300 работници са в стачна готовност по тази причина (3300 работници от ТЕРЕМ започват ефективни стачни действия. – News.bg, 10 окт. 2003).

¹⁶⁹ Парламентарна асамблея на НАТО. Декларация за трансформацията на НАТО от Истанбул 2002. – Брюксел, НАТО, 19 ноем. 2002: <http://www.nato-pa.int/default.asp?shortcut=337>, и реч на лорд Робъртсън пред българския парламент. С., 17 февр. 2003. – Брюксел, НАТО, 2003: <http://www.nato.int/docu/speech/2003/s030217a.htm>.

¹⁷⁰ Bailos. *Op. cit.*, pp. 13–14.

Точната количествена оценка на възможните отрицателни последици е предмет на по-задълбочен анализ и друг тип изследване. Въпреки това могат да се изброят преките негативни икономически последици:

- Свиване обема на произвежданата отбранителна продукция. Тук вече съществува сериозен спад. За изминалите 13 години в производството и износа той е около 7–8 пъти спрямо равнището от 1989 г.¹⁷¹
- Увеличаване на безработицата. Като правило отбранителните предприятия и техните филиали са разположени в средни и малки населени места, като с това допринасят за концентрацията на населението. В крайните случаи (ВМЗ – Сопот, “Арсенал” – Казанлък, “Бета” – Червен бряг) такива предприятия получават доминиращо значение за заетостта на населението. Именно тези райони ще бъдат най-силно засегнати от засилването на експортния контрол.
- Бюджетни разходи за закриване на предприятията, преквалифициране на безработните, социални помощи и помощи за безработица.
- Икономически загуби в предприятията поддоставчици.
- Намаляване на данъчните приходи и приходите в общинските бюджети.
- Увеличаване на задлъжнялостта на предприятията производители спрямо доставчици, банки, бюджета, социалноосигурителните фондове и др.

4.3. МЕРКИ ЗА ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ И АЛТЕРНАТИВНО РАЗВИТИЕ

Ограничаването на износа на МОЛВ за рискови страни и подобряването на икономическото състояние на предприятията производители не биха могли да се смятат за алтернативи пред отбранителната промишленост. За ключови насоки би трябвало да се приемат реструктурирането, пренасочването на излишния производствен потенциал в посока, отговаряща на националните интереси, международните ангажименти на България и евро-атлантическата интеграция. Държавата, освен като собственик на предприятия от ВПК, отговаря и за гарантирането на националната сигурност, което подсказва, че съществуването и поддържането на предприятия от ВПК не е само икономически процес.

Чисто механичното ограничаване на износа на МОЛВ, без осигуряване на реални възможности за реструктуриране на отбранителните производители, ще доведе до тежки икономически последици, а в някои случаи и до по-сериозни опити за заобикаляне режима на търговия. Отбранителната промишленост вече е свита в значителна степен. Това, което трябва да се осъзнае в пълна степен, е, че по-нататъшното ѝ свиване чрез чисто административни или законодателни похвати не би донесло положителни резултати.

Гарантирането на националната сигурност, както и спазването на стриктен експортен контрол изискват многостранен подход при решаването на проблемите по отделните направления на държавното регулиране. Засиленият

¹⁷¹ Международен център по конверсия в Бон. Проучване на конверсията 2001, с. 121.

експортен контрол трябва да бъде съчетан с реални действия по реструктурирането на предприятията както от страна на държавата, така и на производителите. Едновременно с това развитие нашата отбранителна промишленост е в тясна връзка и зависимост от състоянието на националната икономика и от реформата в Българската армия.

5. ПРЕПОРЪКИ

България е осъществила значителен напредък с въвеждането на съвременно законодателство за контрол над външнотърговската дейност с малки оръжия и леко въоръжение, както и със създаването на работещ механизъм за неговото прилагане. Въпреки това съществуват редица аспекти от правен и институционален характер, които продължават да създават предпоставки за непрозрачност при осъществяването на въпросния контрол, както и законови и регулативни улеснения за недобросъвестни търговци на оръжие. Целта на тези препоръки е да се хвърли светлина върху недостатъците на системата за експортен контрол и да се предложат мерки за тяхното отстраняване.

5.1. КЪМ ПРАВИТЕЛСТВОТО НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

В процеса на прилагане на ЗКВТДОСТВДУ се забелязват редица проблеми. Към разрешаването им може да се подходи по два начина. Първият се отнася до подобряване на контролната дейност и организацията на настоящия контролен орган – Междуведомствената комисия. Алтернативен вариант би било създаването на Национална агенция за експортен контрол.

Подобряване работата на Междуведомствената комисия

Преодоляване на конфликтите на интереси:

- Преодоляване съвместяването на функции от страна на министъра на икономиката, който едновременно е председател на Междуведомствения съвет и на Междуведомствената комисия. На практика това означава, че едно лице подписва както лицензията, така и разрешението за всяка конкретна сделка. По този начин ще се премахне структурната възможност за конфликт на интереси.
- Предвиждане на законови изменения, забраняващи на членовете на Междуведомствената комисия и Междуведомствения съвет да участват в управителните съвети на отбранителни фирми. Понастоящем министърът на икономиката е принципал и на две от най-големите търговски оръжейни фирми – “Тератон” и “Кинтекс”. Министерствата на отбраната и вътрешните работи също извършват външнотърговска дейност с оръжие чрез свои търговски дружества.
- Включване на разпоредби, забраняващи участието или работата на членове на Комисията или техни роднини в отбранителни фирми. Подобни обвинения вече са отправяни към секретаря на Междуведомствената комисия.

Намаляване на корупционната зависимост:

- Въвеждане на ротационен принцип за поста секретар на Междуправителствена комисия. Тази мярка ще повиши равнището на контрол над властта за вземане на решения, дадена на секретаря на комисията.

Подобряване на настоящите механизми за експортен контрол:

- По-добра представителност на правоприлагащите органи в сегашната Междуправителствена комисия. Би следвало в нея да бъдат включени директорът на Национална служба "Сигурност", както и главният секретар на МВР, който контролира оперативно неговите служби.
- Прилагане на критерий за евентуалния принос на всяка експортна сделка към устойчивото развитие на страната краен потребител, който трябва да се взема предвид при издаването на лицензи. Всеки трансфер на оръжейна продукция трябва да се оценява спрямо ползата му не само за сигурността, но и за развитието на страната краен потребител.
- Възстановяване на системата за държавен приеман контрол на произведените оръжие и взривни материали и изграждане на Национален център за проследяване на МОЛВ.

Създаване на Национална агенция за контрол над търговията с оръжие

Проблемите в работата на Междуправителствената комисия могат до голяма степен да се отстранят, ако се създаде независим орган с подобни функции. Една Национална агенция за контрол над търговията с оръжие и стоки и технологии с двойна употреба би следвало:

- да разполага със собствен експертен капацитет;
- да е на пряко подчинение на министър-председателя или на заместник министър-председател;
- да извършва всички необходими проверки и проучвания на фирмите, включително и на място, преди издаването на лицензи и разрешения;
- да контролира сделките на различните им етапи и да поддържа връзка с контролните органи в страните крайни потребители;
- да координира работата на всички други органи, свързани с контрола над въоръжението и стоките с възможна двойна употреба;
- да поддържа база данни с всички сделки, както и подробна информация за всички производители, посредници, оторизирани транспортни фирми, крайни потребители, както и за произведените в страната оръжия;
- да изготвя информационни материали и осъществява обучение на оперативни работници и държавни служители;

- да създаде мрежа от свои представители към всички по-големи фирми производители, които да следят за законността на тяхната дейност на място;
- да следи и контролира по-големите трансфери на оръжие и стоки с двойна употреба в рамките на страната.

Повишаване на контрола над вътрешните сделки с оръжие, стоки и технологии с двойна употреба

Много от проблемите, свързани с износа на оръжие, започват още при вътрешните транзакции. Приоритетно значение придобива необходимостта от въвеждането на комплексен подход, който да обхваща както проблематиката на контрола над износа на малки оръжия, така и проблемите около контрола на вътрешната търговия с тях.

- Да се засили контролът над вътрешната търговия със стоки и технологии с възможна двойна употреба (СТВДУ). В момента Наказателният кодекс криминализира единствено незаконната външнотърговска дейност със СТВДУ¹⁷². За незаконна сделка със СТВДУ на територията на България ЗКВТДОСТВДУ предвижда само административни наказания¹⁷³. Затова може да се препоръча промяна в чл. 337¹⁷⁴ и чл. 339¹⁷⁵ от Наказателния кодекс, като се добави текст за санкциониране на незаконната търговия, производството, трансфера, притежаването или придобиването на СТВДУ на територията на България. Това ще доведе до по-ефективен контрол над външнотърговската дейност с такива стоки.
- Да се въведе контролен режим, при който за продажбата на СТВДУ от фирмата производител на друга фирма автоматично да се уведомяват контролните органи, а за придвижването на стоката в рамките на страната да се получава съответно разрешение.
- Да се лансира правителствена програма за събиране на незаконно притежаваното оръжие или да се обяви амнистия за тези оръжия със закон. През 2002 г. народният представител Нонка Матова издига предложение за закон за амнистия на незаконното оръжие, но инициативата не е подкрепена. Министерството на вътрешните работи би трябвало да възобнови инициативата и да съдейства на други подобни начинания.
- Да се изгради информационна система за криминално проявени лица и да се създаде възможност за оперативен контрол над МОЛВ и боеприпасите, които те или свързаните с тях граждани придобиват.
- Да се създаде компютризирана система за регистрация на продажбите на оръжие и да се изгради единна, работеща в реално време, информационна система за проследяване и локализиране на оръжията.

¹⁷² Наказателен кодекс, чл. 233, изм.

¹⁷³ ЗКВТДОСТВДУ, Обн., ДВ, бр. 75 от 2002 г.

¹⁷⁴ Наказателен кодекс, чл. 337. Този член предвижда наказания за производство, трансфер и търговия с взривни вещества, оръжия и боеприпаси.

¹⁷⁵ Пак там, чл. 339. Този член предвижда наказания за незаконно придобиване и притежаване на взривни вещества, оръжия и боеприпаси.

Засилване на контрола над посредническата дейност:

- Да се въведат строги и прозрачни критерии за лицензиране на посредническата дейност, независимо къде са регистрирани фирмите кандидати за лицензи. Често фирмите посредници са свързани със страни, членки на НАТО, или са регистрирани в някоя от тях. Нерядко фирми със съмнителна дейност и установени нарушения са с британска или американска регистрация. Затова, освен вътрешната система за щателни проверки, трябва да се засили и международното сътрудничество в посока към по-голяма информираност на българската страна за посредниците, чиято регистрация или седалище е извън България. С подобно сътрудничество ще може да се потвърждават надеждността и икономическата стабилност на чуждестранните юридически лица, което ще подпомогне водената от българската държава активна политика и отговорното ѝ поведение в областта на експортния контрол.
- Да се криминализира нарушаването или заобикалянето на ЗКВТДОСТВДУ от страна на посредническите фирми. Да се изменят чл. 233 и чл. 337 от Наказателния кодекс, като се предвидят санкции за незаконна посредническа дейност с оръжие, стоки и технологии с двойна употреба.

Повишаване на прозрачността и отчетността:

- Да се публикуват годишни доклади за трансферите на оръжие, съдържащи данни за вида, количеството, стойността, дестинациите и крайните потребители както на стоките, получили експортен лиценз, така и на осъществените експортни сделки. Докладите да се изработват или от Междуведомствената комисия, или от Министерския съвет¹⁷⁶.
- Да се повишат прозрачността и отчетността на сделките, извършвани от фирми на Министерството на отбраната.
- Да се поощрят премахването на ненужната секретност около българския ВПК и въвеждането на съвременни умения и техники за ръководство.
- Да се даде публичност на данните за износа, вноса, приходите и разходите от оръжейни сделки и да се създаде графа за оръжейните трансфери в търговския баланс на страната.
- Да се осигури публичност на информацията от ежегодния доклад за изпълнението на Закона за контрол над външнотърговската дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба, който Министерският съвет внася в Народното събрание.
- Да се създаде временна парламентарна комисия като част от Комисията по външна политика, отбрана и сигурност, която да осъществява парламентарен контрол над външнотърговската дейност с оръжие, стоки и технологии с възможна двойна употреба.

¹⁷⁶ Това бе един от изводите на кръглата маса, организирана от *Атлантическия клуб в България* в сътрудничество с МВНР и британското външно министерство, озаглавена "Постижения и предизвикателства при контрола върху износа на оръжие и борба с разпространението на оръжие" С., 14 май 2003.

- Да се организира публичен дебат в Народното събрание с участието на граждански организации като начин за ангажиране на гражданското внимание с въпросите на ограничаването на оръжието. В научните, неправителствените, изследователските и медийните среди има редица експерти, чието мнение и участие биха били от голяма полза за подобряване на мониторинга и контрола над търговията с оръжие.

Подобряване оперативния капацитет на органите за осъществяване на контрола:

- Да се гарантират необходимите административни и финансови ресурси за прилагане на най-високите съвременни стандарти и осигуряване на квалифицирани и опитни служители.
- Да се изразходват средствата от такси за разрешния¹⁷⁷ по целево предназначение. В момента тези приходи са част от общия бюджет на Министерството на отбраната¹⁷⁸. Те биха могли да се влягат в различни мероприятия за усъвършенстване на системата за експортен контрол: обучение на служители; издаване на наръчници за митнически служители или ежегодни отчети за прилагането на експортния контрол; поддържане на Интернет-страница по темата; експертен превод на актове на ЕС (например на Списъка на ЕС на стоките и технологиите с двойна употреба) и на списъците на режимите за експортен контрол (Васенаарската договореност, Австралийската група, Групата на ядрените доставчици, Режима за контрол на ракетните технологии); организиране на инспекции по Конвенцията за забрана на разработването, производството, натрупването и използването на химически оръжия и за тяхното унищожаване (UPNF)¹⁷⁹; организиране на информационни и образователни семинари по експортния контрол с ръководители на отбранителните фирми.
- Да се провежда редовно обучение във фирмите, целящо повишена отговорност на ръководствата и служителите им по въпросите на експортния контрол. Така държавата ще бъде освободена от функцията си на единствен регулатор и контролът ще се прилага още на фирмено равнище. Трябва да се въведе практика на тясно сътрудничество и диалог между държавата и фирмите.
- Да се засилят обменът на информация и консултациите с ЕС и други страни, партньори на България, за постигане на надежден контрол при оръжейните сделки преди, по време на и след доставките. България не е в състояние да извършва независими и надеждни оценки на всички крайни потребители на такива стоки, особено ако става дума за фалшифицирани или неверни сертификати за краен потребител, или за наблюдение на употребата на оръжията след етапа на осъществяване на сделката.
- Да се въведе по-строго наблюдение на граничните контролно-пропускателни пунктове, летищата и пристанищата с цел да се повиши оперативният

¹⁷⁷ Лицензионната такса е 6000 лв., а таксата за разрешително – 3000 лв.

¹⁷⁸ Закон за отбраната и въоръжените сили. Изм., 19 апр. 2002 г., ДВ, бр. 40 от 2002 г., чл. 15а, § 4.

¹⁷⁹ От декември 2002 г. Междуведомствената комисия е орган за изпълнение на задълженията на България по КЗХО.

капацитет за спазване и прилагане на експортния контрол. Това предполага обособяване на специални звена в митниците, които да контролират външнотърговската дейност с оръжие, стоки и технологии с възможна двойна употреба. На свой ред митничарите трябва да са под наблюдение и да носят изцяло отговорността за влизането и излизането на такива стоки през българските граници¹⁸⁰. При добро изпълнение на служебните си задължения те трябва да бъдат назначавани на отговорни постове и да им се предлагат други стимули.

Унищожаване, складиране и охраняване на излишните количества:

- Да се лансира национална програма за унищожаване на излишъците от оръжие и да се създаде модерна производствено-технологична възможност за ликвидиране на свръхзапасите от МОЛВ и боеприпаси в МО и МВР.
- При невъзможност за унищожаване на излишъците да се създаде онлайн регистър и ежегодно да се публикува отчет за продажбите на оръжейни свръхзапаси, включително и от МОЛВ. Освен че потенциалните законни купувачи биха могли да черпят информация от там, такава страница би увеличила прозрачността и улеснила оценката на това до каква степен България се придържа към световните стандарти за безопасно унищожаване на излишното въоръжение.
- Подобряване на системите за охрана на запасите от МОЛВ и боеприпаси в силовите ведомства. При наемане на частни охранителни фирми да се гарантира използването на обучени служители с необходимия опит, преминали през съответните проверки. Да се контролира процесът и предотврати възможността за корупция.

Преодоляване на икономическите трудности

Реорганизиране и реструктуриране на отбранителната промишленост:

- Да бъде завършена приватизацията на отбранителните предприятия. За да се подобрят състоянието на ВПК и контролните функции на държавата по вътрешно- и външнотърговската дейност с оръжие, е необходимо тя напълно да се изтегли от собствеността на отбранителните предприятия. Това трябва да се осъществи при пълна прозрачност. С него ще се постигне премахване на настоящите конфликти на интереси, като се освободи държавата от невъзможността да плаща вознагражденията на служителите в нейните отбранителни предприятия. Освен това тя ще може много по-обективно да упражнява контролните си функции.
- След завършването на приватизацията на големите държавни търговски дружества (например "Кинтекс" АД) все повече частни търговски дружества ще навлязат в българската оръжейна търговия. Внимателно трябва да бъдат

¹⁸⁰ Заключение от кръглата маса "Постижения и предизвикателства при контрола върху износа на оръжие и борба с разпространението на оръжие", организирана от *Атлантическия клуб в България* и Сейфъруърд в сътрудничество с МВНР и британското външно министерство. С., 14 май 2003.

преценени и неутрализирани рисковете от смяната на собствеността поради възможното нарушаване на контролния режим от частните отбранителни фирми.

Насърчаване на международното сътрудничество:

- Да се активизира участието в международното отбранително сътрудничество както в рамките на ЕС, така и с други държави или международни компании. Това би осигурило най-надеждни перспективи за развитието на българската отбранителна промишленост. Самостоятелен пробив на вече формирания европейски и световен пазар е изключително труден дори за много големи фирми. Интегрирането с фирми с добри позиции на евро-атлантическия пазар е добра алтернатива за българските производители, които притежават опитни и квалифицирани кадри и потенциал за сравнително качествена продукция на конкурентни цени. Този процес обаче трябва да се регулира, за да се запазят интересите на държавата.
- Ефективен инструмент би могло да бъде възлагането на държавни поръчки на смесени предприятия, както и включването на производителите на МОЛВ в асиметрични офсетни споразумения при доставки за Българската армия. Офсетните споразумения са приоритет на настоящото правителство, но трябва да се обърне специално внимание на производители като "Арсенал" и ВМЗ – Сопот, чието финансово състояние е доста критично. С офсетните сделки те биха могли постепенно да се пренасочат от производство на МОЛВ към високотехнологични отбранителни продукти. Това може да стане под формата на смесени предприятия, общи производствени схеми, трансфер на технологии и ноу-хау или конверсия на производството към модерни оръжейни системи и оборудване. Към това могат да бъдат добавени дейности за преквалифициране на кадри за производствена и сервизна дейност, свързани с ликвидиране на съществуващите оръжейни излишъци в страната.

Подпомагане на конверсията и продуктово пререструктуриране:

- Да се стимулира преходът от производство на МОЛВ към гражданска продукция, за да се намали зависимостта от износ на МОЛВ. Насърчителни програми от този род трябва приоритетно да се прилагат в районите с традиционно производство на такива оръжия.
- Да се разработят програми за алтернативна заетост на освободените от оръжейното производство, предимно за фирми като "Арсенал" и ВМЗ – Сопот. Да се отпускат приоритетно нисколихвени кредити за създаване на малки и средни предприятия за гражданска продукция на съкратените оръжейни работници и специалисти.
- Да се приложат правителствени програми за пререструктуриране и преориентиране от МОЛВ към производство на съвременни оръжейни системи и екипировка. Това ще намали зависимостта от износа на такива стоки и ще даде възможност за партньорство с чуждестранни правителства и фирми.

Инвестиции в научноизследователската и развойната дейност:

- Да се увеличат разходите за научноизследователска дейност. Министерството на отбраната (и други заинтересувани институции) може да определи своето виждане и за научна интеграция в европейското и евро-атлантическото пространство на сигурност, като изхожда от сегашните научен потенциал и изследователски възможности, както и от стратегическите направления, по които ще се развива нашата отбранителна продукция¹⁸¹.
- Да се обединят усилията в научноизследователската област. Налага се известно централизиране на управлението на изследователската дейност, която да компенсира ограничените ресурси и обективното свиване на отбранителното производство и потребление. Координационен център на тези процеси може да бъде Министерството на отбраната, като по този начин по-лесно ще се обвърже реформата в Българската армия с научноизследователската дейност в отбранителната промишленост. Това би могло да се осъществи и чрез увеличаване на разходите за научноизследователска дейност на Министерството на отбраната, което след това ще може да разпределя тези средства чрез търгове и конкурси за конкретни разработки.

Повишена квалификация и засилен диалог между институциите по отношение на експортния контрол:

- Да се информират и обучат отговорните държавни институции и отбранителните фирми относно борбата на международната общност с разпространението на оръжие. За целта могат да се провеждат междуведомствени съвети и семинари за обучение. Така държавата ще може да ребалансира изследователските, производствените и търговските интереси, свързани с МОЛВ. Трябва да се наблегне върху международните ангажименти на страната в борбата с разпространението на МОЛВ и да се засили превенцията на трансфера на такова оръжие към нестабилни и конфликтни региони или региони, в които военните разходи влияят отрицателно върху гражданското развитие на държавата.
- Да се поддържа редовен диалог с отбранителните фирми, за да бъдат те постоянно информирани за новите норми за експортен контрол.

5.2. КЪМ ОТБРАНИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

- Производителите и търговците трябва да предложат необходимите мерки за повишаване на общественото доверие чрез засилване прозрачността и отчетността на бизнеса и търговската етика. Това ще е от огромно значение за изграждане на висока обществена и международна репутация на фирмите.
- Да се задължат предприятията да променят своите практики, като ги съобразят с международните стандарти в областта на гарантиране правата на човека,

¹⁸¹ Общата стратегия за научноизследователското развитие е очертана в Плана за модернизация на Въоръжените сили на Република България 2002–2005. С., май 2002.

международното право и защитата на околната среда. Това трябва да включва:

- ясно дефиниране целите на фирмите пред обществеността;
- механизми за вътрешноевропейски контрол;
- приемане на етични кодекси;
- практическо обучение на служителите в реална работна среда;
- предоставяне на информация за търговската дейност с оръжие, когато това не застрашава икономическата стабилност на фирмата.

5.3. КЪМ МЕЖДУНАРОДНАТА ОБЩНОСТ

- Да се установи системен обмен на информация с българското правителство, като се насърчат диалогът и взаимното информиране по отношение на контрола над износа и транзитирането на оръжие. Да се утвърди схема за финансиране на този обмен. Това е единственият начин държавите да си сътрудничат в решаването на проблеми, непосилни за всяка от тях поотделно.
- Да се наблегне на сътрудничеството със съответните органи и фирми в ключови за България партньорски държави като Великобритания, САЩ, Кипър и Израел, чиято помощ за проучване статута на посреднически фирми, желаещи лицензиране в България, би била неопределима.
- Да се подпомогне процесът на унищожаване на излишните запаси от оръжие. България не разполага със средства за унищожаване на големите си излишъци. В Плана за модернизация на Въоръжените сили на Република България се предвиждат “продажба на излишните движими вещи” и “бракуване на движимите вещи с отпаднала необходимост, неподлежащи на търговска реализация”¹⁸². Ако международната общност цели предотвратяване на бъдещи продажби на излишъци от МОЛВ, би трябвало да предложи помощ за унищожаването им.
- Да се подкрепят инициативи на неправителствени организации, насочени към повишаване на прозрачността и гражданския контрол над търговията с оръжие.

5.4. КЪМ ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО

- Да се информира обществеността за разпространението на МОЛВ и последиците от него както за престъпността в страната, така и за други държави и региони с остри конфликти и системно нарушаване на човешките права.
- Тъй като българското правителство все още не предприема нищо по отношение на публичността и прозрачността на търговията с оръжие, трябва

¹⁸² Министерство на отбраната, дирекция “Политика по въоръженията”. План за модернизация на Въоръжените сили на Република България 2002–2015. Раздел 7.2.1, http://www.md.government.bg/plan_mod/_en_/plan_mod_2002_2015.html # s7.

гражданското общество да започне по-масирана кампания и да окаже натиск върху управляващите среди за постигане нужното равнище на прозрачност и граждански контрол над оръжейната търговия.

ПРИЛОЖЕНИЯ

ПРИЛОЖЕНИЕ 1.

СПИСЪК НА ЛИЦЕНЗИРАНИТЕ ФИРМИ, ОСЪЩЕСТВЯВАЩИ ПОСРЕДНИЧЕСКА ДЕЙНОСТ, СВЪРЗАНА С ВЪНШНОТЪРГОВСКИ СДЕЛКИ С ОРЪЖИЕ¹⁸³

Пълен лиценз	Ограничен лиценз	Стоки и технологии с възможна двойна употреба	Транспортиране на оръжие
1. "Аркус" ЕАД	1. "Армико" ЕООД	1. АЕЦ Козлодуй	1. "Авиостарт" ООД
2. "Арсенал Корпорейшън Дженерал"	2. "Берета трейдинг" ООД	2. "Аквахим" ЕООД	2. "Брайт Авиейшън Сървисиз"
3. "Техникал Кооперейшън" ООД	3. "Бимпекс" ООД	3. "Битова електроника" АД – Велико Търново	3. "Вега Еърлайнс" ООД – София
4. "Арсенал" АД (собственост на офшорна компания)	4. "Бронет Трейд" ООД	4. "Видекс" ЕООД	4. "Видекс" ЕООД
5. "Безконтактни мултиплексорни вериги" ЕООД (фирма на Министерството на вътрешните работи)	5. "Елсан България" ООД	5. "Делта-Г" ЕООД	
6. "БИГ Къмпани" ООД	6. "Металхим Комерс" АД	6. "Зебра" АД	
7. "Бул Ер Интернешънъл" ЕООД	7. Милтех ООД	7. Контилинкс – Търговия и дистрибуция на химикали ООД	
8. "Българска индустриална инженерингова компания" ЕООД	8. "Мил Трейд" ООД	8. "Лукойл Блек Сий България" ЕООД	
9. "Б и Р инженеринг" ЕООД	9. ОМЗ ООД	9. "Лукойл – Нефтохим" – Бургас	
10. ВМЗ – Сопот (Вазовски машиностроителни заводи) – фирма на Министерството на икономиката	10. "Политехника" ООД	10. "Манти Ко" ООД	
11. "Геракомерс" ЕООД	11. "Радомир метали" АД	11. "Металхим" ООД – Пловдив	
12. "Делта-Г" ЕООД	12. "Самел-90" АД	12. "Милтех" ООД	
13. "Дефенс Индъстри Груп"	13. "Сема Груп" ЕООД	13. "Нитроком" АД	
14. "Дунарит" АД	14. "Спортивест интернешънъл" ООД	14. "РЗ Комерсиал"	
15. "Емко" ЕООД	15. "Стар Форс" ЕООД – София	15. "Самел-90" АД	
16. "Кинтекс" ЕАД (фирма на Министерството на отбраната)	16. "Стройпроект" ЕООД	16. "Сикотекс" ЕООД	
17. "Металика АБ" ЕООД	17. "Стройпроект Трейд" ООД	17. "Спартак" В ООД	
18. "Металхим холдинг" АД	18. ТЕТ ЕООД	18. "Спортивест интернешънъл" ООД	
19. "НВС – Комерс" ЕООД – Пловдив	19. "Трема инженеринг" ООД	19. ТЕРЕМ ЕАД	
20. "Нити" ЕАД	20. "Видекс" ЕООД	20. "Химимпорт Оргахим" ООД	
21. "Норууд България" ООД	21. "ВИП Трейдинг интернешънъл" ЕООД	21. "Химтекс" ООД – Димитровград	
22. "Октагон интернешънъл" ЕООД	22. "Йотов и син" ООД	22. "Центромет" АД	
23. "САС Трейдинг" ООД	23. "Завод за пружини" АД		
24. "Снабдяване и търговия – МО" ЕООД	24. "Зебра" АД		
25. "Тератон" ЕАД (фирма на Министерството на отбраната)			
26. ТЕРЕМ ЕАД			

¹⁸³ Кой търгува с оръжие в България. – 24 часа, 4 дек. 2002.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2. СПИСЪК НА ОТБРАНИТЕЛНИТЕ ФИРМИ В БЪЛГАРИЯ¹⁸⁴

Фирма	Населено място	Процент на държавно участие	Отбранителна продукция	Страница в Интернет
“Авиотехника” ЕАД	Пловдив	0,0	Компоненти и резервни части за самолетостроенето, поддръжка	–
“Аркус” АД	Лясковец	0,0	Малки оръжия и боеприпаси, взриватели	http://www.arcus-bg.com
“Армитех” ООД	Пловдив	0,0	Свързочна продукция	–
“Арсенал” АД	Казанлък	36,0	МОЛВ и боеприпаси	http://www.arsenal-bg.com
“Бета” АД	Червен бряг	18,0	Гаубици, бронирани машини	http://www.beta.bg
“Битова електроника” АД	Велико Търново	9,0	Свързочно оборудване, антени	http://www.bitova-electronika.com
“Дунарит” АД	Русе	100,0	Авиационни бомби, артилерийски боеприпаси	http://www.dunarit.rousse.bg
ЕМКО ЕООД	София	0,0	–	–
“Гама проект” ООД	Габрово	20,0	Навигационни устройства за управляеми ракети, мерни прибори	–
“Импулс” ЕООД	Габрово	6,0	Навигационни системи за насочване огъня на артилерията, компоненти за противовъздушни системи	http://www.impuls.bg/
КПЗ АД	Царева ливада	14,0	Корпуси за бомби и снаряди	http://www.geocities.com/kpz2000_bg/
“Металик” АД	Габрово	20,0	Стоманени и алуминиеви отливки	http://www.metalik.veda.bg
“Механика и монтаж” АД	Севлиево	14,0	–	–
“Милтех” ООД	София	0,0	Свързочна техника; през 2001 г. купува “Електрон прогрес” АД	http://www.miltech-bg.com
“Монбат” АД (собственост на “Приста ойл”)	Монтана/София	–	Батерии за танкове, бронирани машини, самолети и вертолет	http://www.monbat.com
“Мусала” ЕАД	Самоков	24,0	–	–
“Нити” ЕАД	Казанлък	100,0	Малки оръжия и боеприпаси	http://niti.kazanlak.bg
“Оптикоелектрон” ЕАД	Панагюрище	10,0	Мерни прибори за МОЛВ	http://www.bia-bg.com/prd/opticoelectron.htm http://www.opticoel.com/
ОМЗ ООД	София	n.a.	Малки оръжия и мерни прибори	http://rolli.bg/omz/optic.htm
“Пирел” АД	Гоце Делчев	8,0	Свързочно оборудване	http://www.pirel-bg.com
“Самел-90” АД	Самоков	28,0	Преносими противовъздушни ракетни комплекси, УКВ радиосмутители и друга свързочна техника	http://samel90.bgcatalog.com/
“Струма-С” ЕАД	Сандански	25,0	Тежко машиностроене и автомобилни резервни части	www.struma-s.com
“Трема” ЕАД	Трявна	50,0	Ремонт на военна техника	–
ВМЗ АД	Сопот	100,0	Артилерийски боеприпаси, РПГ, преносими зенитно-ракетни комплекси, авиационни бомби	http://www.vnz.bg/ (в процес на изработване)
“Черно море” ЕООД	Варна	29,0	Радиолокационни станции и навигационни средства	http://www.blacksea.bg (в процес на изработване)
“Зебра” АД	Нови Искър	5,0	Гумено-текстилно облекло, материали, противогаз	–
ТЕРЕМ (фирма на Министерството на отбраната)	С клонове в различни населени места	100,0	Ремонт и унищожаване на всякаква военна техника, включително МОЛВ	http://www.terem.bg

¹⁸⁴ Въз основа на публикацията на дирекция “Политика по въоръженията и техниката” на Министерството на отбраната “Отбранително индустриално сътрудничество”. С., 2003.

ПРИЛОЖЕНИЕ 3. МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРНОСТИ В ОБЛАСТТА НА ОРЪЖЕЙНИЯ КОНТРОЛ, РАТИФИЦИРАНИ ОТ БЪЛГАРИЯ

Договореност	Дата/и и година/и на ратифициране
Протокол за забрана на използването по време на война на задушливи, отровни и други газове и на бактериологически методи за водене на война (Женевски протокол от 1925 г.)	7 март 1934
Договор за Антарктика	11 септември 1978
Конвенция за забрана на разработването, производството и съхранението на бактериологическото (биологическото) и токсинно оръжие и за неговото унищожаване	4 септември 1998
Конвенция за забрана на разработването, производството и съхранението на бактериологическото (биологическото) и токсинно оръжие и за неговото унищожаване	2 август 1972, 13 септември 1972, 19 септември 1972
Конвенция за забрана или ограничаване на определени видове обикновено оръжие, за които може да се смята, че нанасят извънредно големи увреждания или нямат избирателно действие	15 октомври 1982
Договор за обикновените въоръжени сили в Европа	12 ноември 1991
Договор за всеобхватна забрана на ядрените опити	29 септември 1999
Конвенция за забрана на създаването, производството, натрупването на запаси и употребата на химическо оръжие и за неговото унищожаване	10 август 1994
Конвенция за забрана на военното или друго враждебно използване на техники за изменение на околната среда	31 май 1978
Договор за неразпространение на ядреното оръжие	5 септември 1969, 18 септември 1969, 3 ноември 1969
Комитет "Цангер"	1992
Група на ядрените доставчици	1992
Договор "Открито небе" (все още не е влязъл в сила)	15 април 1994
Договор за принципите, регулиращи дейността на държавите по изследването и използването на космическото пространство, включително на Луната и други небесни тела	28 януари 1967, 11 април 1967, 19 април 1967
Договор за забрана на опитите с ядрено оръжие в атмосферата, космическото пространство и под водата	13 ноември 1963, 21 ноември 1963, 2 декември 1963
Договор за забрана на разполагането на дъното на моретата и океаните и в недрата им на ядрено оръжие и други видове оръжие за масово унищожаване	16 април 1971, 7 май 1971, 26 май 1971
Конвенция на ООН срещу транснационалната организирана престъпност	5 декември 2001
Протокол срещу незаконното производство и трафик с огнестрелни оръжия, техни части и компоненти и боеприпаси към Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност	6 август 2002
Програма за действие на ООН за предотвратяване, борба и изкореняване на незаконната търговия с малки оръжия и леко въоръжение във всичките нейни аспекти	2001
Васенаарска договореност	1996
Австралийска група	2001
Режим за контрол на ракетните технологии (поет ангажимент за спазване на принципите на РКРТ)	п.а.
Кодекс за поведение при износ на оръжие на ЕС	1998
Общите действия на ЕС по МОЛВ	1999
Принципите на ОССЕ за сделки с конвенционални оръжия	1993
Документ по МОЛВ на ОССЕ	2000

ПРИЛОЖЕНИЕ 4. СПИСЪК НА ДЪРЖАВИТЕ, СПРЯМО КОИТО РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ПРИЛАГА ЗАБРАНА¹⁸⁵

Държава	Ограничения от страна на	Документ
Мерки за борба с международния тероризъм	ООН/ЕС	Резолюции № 1333 и 1390 на Съвета за сигурност на ООН/Обща позиция на ЕС 2002/402/CFSP (27 май 2002) и Декларация на министрите на външните работи срещу международния тероризъм (27 януари 1986)
Азербайджан	ООН/ОССЕ	Резолюция № 853 на Съвета за сигурност на ООН (с препоръчителен характер)/Заявление на Комитета на висшите служители на Съвещанието за сигурност и сътрудничество в Европа, Анекс 2 на Протоколите на Осмото заседание на Комитета (13 март 1992)
Армения	ООН/ОССЕ	Резолюция № 853 на Съвета за сигурност на ООН (с препоръчителен характер)/Заявление на Комитета на висшите служители на Съвещанието за сигурност и сътрудничество в Европа, Анекс 2 на Протоколите на Осмото заседание на Комитета (13 март 1992)
Бирма	ЕС	Декларация на Съвета по общите въпроси от 29 юли 1991, потвърдена от Общата позиция на ЕС 96/635/CFSP (28 октомври 1996), както и 12 решения на ЕС от периода 1997–2002 (България се е присъединила към тях след 30 октомври 1998)
Босна и Херцеговина	ЕС	Общи позиции на ЕС 96/184/CFSP (26 февруари 1996) и 2001/719/CFSP (8 октомври 2001); Решение 99/481/CFSP (19 юли 1999)
Зимбабве	ЕС	Обща позиция на ЕС 2002/145/CFSP (18 февруари 2002)
Ирак	ООН/ЕС	Резолюции № 661 и 687 на Съвета за сигурност на ООН/Декларация № 56/90 (4 август 1990)
Иран	ЕС	Декларация от 29 април 1997 (приета от Съвета по “общите въпроси” в Люксембург)
Китай	ЕС	Декларация на Европейския съвет в Мадрид (27 юни 1989)
Демократична република Конго	ЕС	Обща позиция на ЕС 2002/829/CFSP (21 октомври 2002) и Декларация № 33/93 (7 април 1993)
Либерия	ООН/ЕС	Резолюции № 1343 и 1408 на Съвета за сигурност на ООН/ Обща позиция на ЕС 2001/357/CFSP (07 май 2001)
Либия	ЕС	Обща позиция на ЕС 99/261/CFSP (16 април 1999)
Руанда	ООН	Резолюции № 918, 997 и 1011 на Съвета за сигурност на ООН
Сиера Леоне	ООН/ЕС	Резолюции № 1171 и 1299 на Съвета за сигурност на ООН/Обща позиция на ЕС 200198/408/CFSP (29 юни 1998)
Сомалия	ООН/ЕС	Резолюции № 733, 1356 и 1425 на Съвета за сигурност на ООН/Обща позиция на ЕС 20012003/960/CFSP (10 декември 2002)
Судан	ЕС	Обща позиция на ЕС 94/165/CFSP (16 март 1994)

¹⁸⁵ Списък на държавите и организациите, спрямо които Република България прилага забрана или ограничения върху продажбата и доставките на въоръжение и свързаното с него оборудване, в съответствие с резолюции на Съвета за сигурност на ООН и решения на Европейския съюз и на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа. Обн., ДВ, бр. 61 от 8 юли 2003 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ 5.**ЗАКОН ЗА КОНТРОЛ НА ВЪНШНОТЪРГОВСКАТА ДЕЙНОСТ С ОРЪЖИЕ И СЪС СТОКИ И ТЕХНОЛОГИИ С ВЪЗМОЖНА ДВОЙНА УПОТРЕБА¹⁸⁶**

Обн., ДВ, бр. 102 от 21.11.1995 г., в сила от 21.01.1996 г., изм. и доп., бр. 75 от 2.08.2002 г., в сила от 3.09.2002 г.

Глава първа**ОБЩИ РАЗПОРЕДБИ**

Чл. 1. (1) С този закон се уреждат условията и редът за извършване на външнотърговска дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба и контролът на държавата върху тези дейности.

(2) (Доп. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) Стоките и технологиите са с възможна двойна употреба, когато могат да бъдат използвани както за граждански, така и за военни цели, в това число стоки и технологии, които могат да бъдат използвани както за неексплозивни цели, така и да подпомагат по някакъв начин производството на ядрено оръжие или други ядрено-експлозивни устройства. В тази категория се включват и програмните продукти с такива характеристики.

(3) (Нова – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) Списъкът на оръжието и на стоките и технологиите с възможна двойна употреба се приема от Министерския съвет и се обнародва в “Държавен вестник”.

(4) (Нова – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) Не подлежат на контрол по този закон въоръженията, снаряженията, техниката и оборудването на български и чуждестранни военни и полицейски контингенти при преминаването им през и пребиваването им на територията на Република България в случаите на:

1. изпълнение на задължения на Република България, произтичащи от международни договори и членство в международни организации;
2. участие в операции по поддържане на мира;
3. участие в международни учения, провеждани на или извън територията на Република България;
4. изпълнение на хуманитарни, природозащитни, демонстрационни и спортни задачи с мирен характер.

Чл. 2. (Изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) Извършването на външнотърговска дейност по чл. 1 подлежи на контрол от държавата с цел защита на националната сигурност, на икономическите и на външнополитическите интереси на Република България, както и за укрепване на международния мир и сигурност и изпълнението на международните задължения на Република България.

Чл. 3. (Доп. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) За осъществяване на целите по чл. 2 държавните органи в кръга на предоставената им компетентност могат да сътрудничат пряко и да обменят информация със съответните компетентни органи на други държави, на международни организации и режими, включително като сключват споразумения за сътрудничество.

Чл. 4. (1) (Изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) Министерският съвет може да въвежда ограничения и да налага забрани за извършването на външнотърговска дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба, когато:

1. (доп. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) дейността противоречи на целите и задълженията, посочени в чл. 2;

¹⁸⁶ Източник: Министерство на икономиката

2. стоките и технологиите са предназначени или могат да бъдат използвани за създаване, производство, обработване, разработване, управление, поддържане, съхранение и разпространение на оръжие за масово унищожение;
 3. (изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) съществуват ограничения:
 - а) наложени от Съвета за сигурност на ООН;
 - б) произтичащи от международни договори или от членството на Република България в международни организации, в това число и от международни режими за експортен контрол, в които участва;
 - в) произтичащи от присъединяването на Република България към актове, съвместни действия и общи позиции на Европейския съюз;
 - г) произтичащи от присъединяването на Република България към решения на международни организации и режими за експортен контрол, в които тя не е пълноправен член;
 4. (нова – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) оръжието, стоките и технологиите с възможна двойна употреба са предназначени за държава, на чиято територия се водят военни действия или която участва във военен конфликт.
- (2) (Изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) Списъкът на държавите и организациите, по отношение на които има ограничения по ал. 1, т. 3 и 4, се приема и актуализира от Министерския съвет и се обнародва в "Държавен вестник".
- (3) (Нова – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) Списъкът на държавите, за които не се изисква сертификат за краен потребител по чл. 15, ал. 2, се приема и актуализира от Министерския съвет и се обнародва в "Държавен вестник".

Глава втора

РЕЖИМ НА ВЪНШНОТЪРГОВСКАТА ДЕЙНОСТ С ОРЪЖИЕ

Чл. 5. (Изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) (1) Външнотърговска дейност с оръжие могат да извършват само търговски дружества, регистрирани по Търговския закон, при спазване изискванията на този закон.

(2) Външнотърговска дейност с оръжие се извършва въз основа на предоставена от Междуправителствения съвет по въпросите на военнопromишления комплекс и мобилизационната готовност на страната към Министерския съвет лицензия за осъществяване на съответната дейност и разрешение за всяка сделка, издадено от Междуправителствената комисия за експортен контрол и неразпространение на оръжията за масово унищожение към министъра на икономиката, наричани по-нататък съответно "Междуправителствен съвет" и "Междуправителствена комисия", ръководени от министри. Съставът и редът на дейност на Междуправителствения съвет и Междуправителствената комисия се определят от Министерския съвет.

(3) Посредническа дейност, свързана с външнотърговски сделки с оръжие, могат да извършват физически и юридически лица, получили лицензия за осъществяване на такава дейност от Междуправителствения съвет.

(4) Лицензията и разрешението се издават от органите по ал. 2 за определен срок и с определен обхват. Лицензията се издава първоначално за срок една година, след изтичането на който всяка последваща лицензия се издава за срок 3 години. Разрешението се издава за срок 6 месеца и може да бъде продължено само еднократно за срок до 6 месеца, който срок не може да бъде по-дълъг от срока на лицензията.

(5) Лицензията е лична и не може да се прехвърля и преотстъпва.

(6) За издаване на лицензиите и разрешенията се заплащат държавни такси в размери, определени от Министерския съвет.

(7) При необходимост органите по ал. 2 могат да изискват становището на други държавни органи.

(8) При издаване на лицензиите и разрешенията компетентните органи могат да извършват проверки и да привличат специалисти – експерти, които да дават становище по въпроси, за които се изискват специални знания.

Чл. 6. (Изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) (1) На търговско дружество по чл. 5, ал. 1 се издава лицензия, когато отговаря на изискванията за надеждност за извършване на външнотърговска дейност с оръжие и е икономически стабилно.

(2) На лицата по чл. 5, ал. 3 се издава лицензия, когато отговарят на изискванията за надеждност за извършване на посредническа дейност, свързана с външнотърговски сделки с оръжие, и са икономически стабилни, определени при условия и по ред в правилника за прилагането на закона.

(3) Лицензиращият орган отказва издаването на лицензия, когато не са налице изискванията по ал. 1 или ал. 2.

(4) Лицензиращият орган отнема предоставената лицензия:

1. при възникване на обстоятелства, които противоречат на определените в чл. 2 цели и задължения;
2. при неизпълнение или нарушение на условията в лицензията;
3. при неизпълнение на предвидено в този закон задължение, установено с акт на компетентен държавен орган;
4. когато лицензиращият е представил неверни данни, които са послужили за основание за издаването на лицензията;
5. когато лицензиращият престане да отговаря на изискванията по ал. 1 и 2.

(5) С решението за отнемане се определя срок, в който лицето не може да кандидатства за издаването на нова лицензия за същата дейност. Този срок не може да бъде по-малък от 2 години.

(6) Лицензиращият орган прекратява лицензията:

1. поради изтичане на срока;
2. поради отнемането ѝ;
3. по искане на лицензиращия;
4. при прекратяване дейността на търговското дружество или юридическото лице;
5. при смърт на лицензираното физическо лице.

(7) Отказът за издаване на лицензия или отнемането на лицензия подлежат на обжалване по съдебен ред пред Върховния административен съд освен в случаите, когато са засегнати интересите на националната сигурност.

(8) Обжалването по ал. 7 не спира изпълнението на административния акт.

Чл. 7. (Изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) (1) Разрешение за външнотърговска сделка с оръжие се дава само на търговските дружества по чл. 5, ал. 1, притежаващи лицензия за такава дейност. Търговските дружества, кандидатстващи за разрешение за външнотърговска сделка с оръжие, представят пред Междуведомствената комисия документи, определени в правилника за прилагането на закона.

- (2) Междуведомствената комисия дава разрешение при наличие на консенсус между членовете – представители на компетентните министерства. Решение може да бъде взето по изключение и неприсъствено, ако протоколът е подписан без забележки от членовете на Междуведомствената комисия по ред, определен в правилника за прилагане на закона.
- (3) Междуведомствената комисия отказва издаването на разрешение, когато:
1. са налице обстоятелства, които противоречат на определените в чл. 2 цели и задължения;
 2. липсват някои от документите, предвидени в правилника за прилагане на закона;
 3. сделката, за която се иска разрешение, не съответства на издадената лицензия;
 4. заявителят е представил непълни данни.
- (4) Междуведомствената комисия отнема предоставеното разрешение по предложение на всеки от членовете на комисията, когато:
1. възникнат обстоятелства, които противоречат на определените в чл. 2 цели и задължения;
 2. дейността, която се извършва, не съответства на издаденото разрешение или лицензия;
 3. заявителят не е изпълнил предвидено в този закон задължение, което неизпълнение е установено с акт на компетентен държавен орган;
 4. заявителят е представил неверни данни.
- (5) Отказът или решението за отнемането на разрешение могат да се обжалват пред Върховния административен съд освен в случаите, когато са засегнати интересите на националната сигурност.
- (6) Обжалването по ал. 5 не спира изпълнението на административния акт.
- Чл. 8. (Отм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.).

Глава трета

РЕЖИМ НА ВЪНШНОТЪРГОВСКАТА ДЕЙНОСТ СЪС СТОКИ И ТЕХНОЛОГИИ С ВЪЗМОЖНА ДВОЙНА УПОТРЕБА

- Чл. 9. (Изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) (1) Външнотърговска дейност със стоки и технологии с възможна двойна употреба могат да извършват лица, регистрирани по Търговския закон на Република България, при спазване изискванията на този закон и в съответствие с действащото законодателство.
- (2) Изнасянето на стоки и технологии с възможна двойна употреба се извършва въз основа на предоставена лицензия от Междуведомствения съвет и разрешение за всяка сделка, издадено от Междуведомствената комисия.
- (3) Внасянето на стоки и технологии с възможна двойна употреба се извършва въз основа на издадено разрешение за всяка сделка от Междуведомствената комисия.
- (4) Лицензията и разрешението се издават от органите по чл. 5, ал. 2 за определен срок и с определен обхват. Лицензията се издава първоначално за срок една година, след изтичането на който всяка последваща лицензия се издава за срок 3 години. Разрешението за сделки се издава за срок 6 месеца и може да бъде продължено само еднократно за срок до 6 месеца, който срок не може да бъде по-дълъг от срока на лицензията.
- (5) Лицензията е лична и не може да се прехвърля и преотстъпва.
- (6) За издаване на лицензия и разрешение се заплащат държавни такси в размери, определени от Министерския съвет.

(7) При необходимост органите по чл. 5, ал. 2 могат да изискват становището на други държавни органи.

(8) Органите по чл. 5, ал. 2 могат да привличат специалисти – експерти, които да дават становище по въпроси, за които се изискват специални знания.

(9) Посредническа дейност, свързана с външнотърговски сделки със стоки и технологии с възможна двойна употреба, могат да извършват физически и юридически лица, получили лицензия за осъществяване на такава дейност от Междуведомствения съвет.

Чл. 10. (Изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) (1) На лицата по чл. 9, ал. 1, регистрирани по Търговския закон, се издава лицензия, когато:

1. са надеждни и икономически стабилни;
2. удостоверяват в зависимост от стоките и/или технологиите, че са създали условия и необходимата организация за работа с посочените от тях стоки и/или технологии.

(2) На лицата по чл. 9, ал. 9 се издава лицензия, когато отговарят на изискванията за надеждност за извършване на посредническа дейност, свързана с външнотърговски сделки със стоки и технологии с възможна двойна употреба, и са икономически стабилни, определени при условия и по ред в правилника за прилагането на закона.

(3) Лицензиращият орган отказва издаването на лицензия на лицата по чл. 9, ал. 1 и 9, когато не са налице изискванията по ал. 1 или ал. 2.

(4) Лицензиращият орган отнема предоставената лицензия:

1. при възникване на обстоятелства, които противоречат на определените в чл. 2 цели и задължения;
2. при неизпълнение или нарушаване на условията в лицензията;
3. при неизпълнение на предвидено в този закон задължение, установено с акт на компетентния държавен орган;
4. когато лицензираният е представил неверни данни, които са послужили за основание за издаване на лицензията;
5. когато лицензираният престане да отговаря на изискванията по ал. 1 или ал. 2.

(5) С решението за отнемане се определя срок, в който лицето не може да кандидатства за издаването на нова лицензия за същата дейност. Този срок не може да бъде по-малък от 2 години.

(6) Лицензиращият орган прекратява лицензията:

1. поради изтичане на срока;
2. поради отнемането ѝ;
3. по искане на лицензирания;
4. при прекратяване дейността на лицето, регистрирано по Търговския закон, или на юридическото лице;
5. при смърт на лицензираното физическо лице.

(7) Отказът за издаване на лицензия или отнемането на лицензия подлежат на обжалване пред Върховния административен съд освен в случаите, когато са засегнати интересите на националната сигурност.

(8) Обжалването по ал. 7 не спира изпълнението на административния акт.

(9) Разрешение за външнотърговска сделка със стоки и технологии с възможна двойна употреба се дава само на лица по чл. 9, ал. 1, регистрирани по Търговския закон, притежаващи лицензия за такава дейност. Лицата, кандидатстващи за разрешение за външнотърговска сделка с оръжие, представят пред Междуведомствената комисия документи, определени в правилника за прилагането на закона.

(10) Междуведомствената комисия дава разрешение при наличие на консенсус между членовете – представители на компетентните министерства. Решение може да бъде взето по изключение и неприсъствено, ако протоколът е подписан без забележки от членовете на Междуведомствената комисия по ред, определен в правилника за прилагане на закона.

(11) Междуведомствената комисия отказва издаването на разрешение, когато:

1. са налице обстоятелства, които противоречат на определените в чл. 2 цели и задължения;
2. липсват някои от документите, предвидени в правилника за прилагане на закона;
3. сделката, за която се иска разрешение, не съответства на издадената лицензия;
4. заявителят е представил непълни данни.

(12) Междуведомствената комисия отнема предоставеното разрешение по предложение на всеки от членовете на комисията, когато:

1. възникнат обстоятелства, които противоречат на определените в чл. 2 цели и задължения;
2. дейността, която се извършва, не съответства на издаденото разрешение или лицензия;
3. заявителят не е изпълнил предвидено в този закон задължение, което неизпълнение е установено с акт на компетентен държавен орган;
4. заявителят е представил неверни данни.

(13) Отказът за издаване на разрешение или отнемането на разрешението могат да се обжалват пред Върховния административен съд освен в случаите, когато са засегнати интересите на националната сигурност.

(14) Обжалването по ал. 13 не спира изпълнението на административния акт.

Чл. 11. (Отм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.).

Чл. 12. (Отм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.).

Чл. 13. (Изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) (1) Разрешение при изнасяне на стоки и технологии с възможна двойна употреба, невключени в списъка по чл. 1, ал. 3, се изисква, когато износителят е бил уведомен в писмена форма от органите по чл. 5, ал. 2, че:

1. стоките и технологиите с възможна двойна употреба са или могат да се използват като цяло или част от тях за разработване, производство, използване, поддържане, съхраняване, откриване, идентифициране или разпространение на химическо, биологическо или ядрено оръжие или други ядрени експлозивни устройства или за разработването, производството, поддръжката или съхранението на ракети – носители на такива оръжия, режимът на които е уреден в международните договори за забраната или неразпространението им;
2. стоките и технологиите с възможна двойна употреба са предназначени за държавите и организациите, включени в списъка по чл. 4, ал. 2;
3. стоките и технологиите с възможна двойна употреба са предназначени за военна крайна употреба.

(2) Ако износителят знае, че стоките и технологиите с възможна двойна употреба, невключени в списъка по чл. 1, ал. 3, които има намерение да изнесе, са предназначени като цяло или част от тях за някои от целите, посочени в ал. 1, т. 1, 2 и 3, е длъжен да уведоми органите по чл. 5, ал. 2.

Глава трета "а"

(Нова – ДВ, бр. 75 от 2002 г.)

РЕЖИМ НА МЕЖДУНАРОДНИЯ ТРАНСПОРТ НА ОРЪЖИЕ, НА ТРАНЗИТНИЯ ПРЕВОЗ НА ОРЪЖИЕ И НА СТОКИ С ВЪЗМОЖНА ДВОЙНА УПОТРЕБА

Чл. 13а. (Нов – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) Транспортирането на оръжие от регистрирани по Търговския закон превозвачи от и за територията на Република България, както и от и за територията на трети страни се извършва въз основа на издадена лицензия от Междуведомствения съвет при условия и по ред, определени в правилника за прилагане на закона.

Чл. 13б. (Нов – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) (1) Транзитен превоз на оръжие през територията на Република България се извършва въз основа на разрешение за транзитен превоз, издадено от Междуведомствената комисия. Разрешението се издава за всеки отделен случай при условия и по ред, определени в правилника за прилагане на закона.

(2) Транзитен превоз на радиоактивни, взривоопасни, леснозапалими, окисляващи се, корозионни, бактериологични (биологични), токсични и патогенни стоки с възможна двойна употреба се извършва въз основа на разрешение за транзитен превоз, издадено от Междуведомствената комисия, в което се определят митническите пунктове, маршрутът и срокът за преминаване. Разрешението се издава за всеки отделен случай при условия и по ред, определени в правилника за прилагане на закона.

Глава четвърта

ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА УЧАСТНИЦИТЕ ВЪВ ВЪНШНОТЪРГОВСКАТА ДЕЙНОСТ

Чл. 14. (Доп. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) Лицата, извършващи външнотърговска дейност и/или посредническа дейност с оръжие и със стоки и технологии – предмет на контрол по този закон, са длъжни:

1. (изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) да водят отделен регистър за сделките, които сключват по този закон, и да съхраняват търговските и транспортните документи и информацията, свързана с осъществяването на външнотърговската сделка, за срок не по-малък от 10 години;
2. да спазват условията, при които е разрешена тази дейност, и незабавно да информират писмено контролните органи за всяка тяхна промяна;
3. да посочат името, служебното положение и адреса на представителите на страната по сделката и на крайния потребител, отговорни за изпълнението на задълженията по сделката, и незабавно да информират за всяка тяхна замяна;
4. да информират съответните държавни органи, ако съществува вероятност стоките и технологиите с възможна двойна употреба, с които осъществяват външнотърговска дейност, да се използват по начина, предвиден в чл. 13.

Чл. 15. (Изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) (1) Вносителите и износителят на оръжие са длъжни да включват във външнотърговския договор клауза, задължаваща купувача, че закупеното оръжие няма да бъде прехвърлено на други физически или юридически лица без изричното съгласие на Междуведомствената комисия.

(2) За удостоверяване на крайната употреба и крайния потребител износителят на оръжие и/или на стоки и технологии с възможна двойна употреба представят пред Междуведомствената комисия

сертификат за крайна употреба/краен потребител и/или международен сертификат за внос, издадени от компетентните органи на страната на крайния потребител.

(3) При изискване от страната на износителя българските компетентни органи издават сертификат за крайна употреба/краен потребител и/или международен сертификат за внос. Редът за издаване на сертификат за крайна употреба/краен потребител и/или международен сертификат за внос се определя в правилника за прилагане на закона.

Чл. 16. Получените по този закон лиценз и разрешение могат да бъдат използвани единствено от лицето, на което са предоставени. Преотстъпването на лиценза или разрешението или на права по тях на друго лице прави лицензът и разрешението невалидни, а преотстъпилото лице губи правата, произтичащи от тях.

Глава пета

КОНТРОЛ ПО СПАЗВАНЕТО НА РЕЖИМА ЗА ВЪНШНОТЪРГОВСКАТА ДЕЙНОСТ С ОРЪЖИЕ И СЪС СТОКИ И ТЕХНОЛОГИИ С ВЪЗМОЖНА ДВОЙНА УПОТРЕБА

Чл. 17. (Изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) (1) Контролът по изпълнението на този закон се извършва от органите по чл. 5, ал. 2, от компетентните органи на Министерството на вътрешните работи, на Министерството на икономиката и на Агенция “Митници” или от оправомощени от тях длъжностни лица.

(2) Контролът включва проверки преди и след издаване на лицензията или разрешението за външнотърговска дейност по този закон.

(3) При извършване на контрола контролните органи по ал. 1 могат:

1. да изискват от лицата, осъществяващи външнотърговска и/или посредническа дейност с оръжие и/или със стоки и технологии с възможна двойна употреба, информацията, необходима за провеждането на контрола;
2. при необходимост да изискват становището на други държавни органи;
3. да посещават зоните под митнически контрол на територията на Република България при условията и по реда на действащото законодателство;
4. да отправят искания до компетентните органи на други държави за предоставяне на информацията, необходима за провеждането на контрола.

(4) Контролните органи са длъжни да не разгласяват служебната, производствената и търговската тайна на проверяваните лица.

(5) При наличие на данни за извършено престъпление органите по ал. 1 сезират органите на прокуратурата.

(6) При осъществяване на контрола могат да участват представители на чужда държава в съответствие с международните задължения, поети от Република България въз основа на международни договори или участие в международни организации.

(7) Междуведомственият съвет и Междуведомствената комисия могат да изискват от износителя да включи в договора клауза, позволяваща физическа проверка от тях или от оправомощени от тях длъжностни лица на доставката по външнотърговската сделка.

(8) Във връзка с целите по чл. 2 органите по чл. 5, ал. 2 могат да изискват допълнителна информация относно външнотърговската сделка.

Чл. 18. (Изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) (1) Органите по чл. 5, ал. 2 представят в Министерския съвет ежегоден доклад за изпълнението на закона.

(2) Министерският съвет представя доклада по ал. 1 на Народното събрание.

Глава шеста**АДМИНИСТРАТИВНОНАКАЗАТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ И ИМУЩЕСТВЕНИ САНКЦИИ**

Чл. 19. (Изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) На лицата, осъществяващи външнотърговска дейност с оръжие и/или стоки и технологии с възможна двойна употреба, които не изпълняват задълженията си по този закон, се налага:

1. на физическите лица, както и на длъжностните лица на търговските дружества – глоба от 5000 до 50 000 лв., ако извършеното не съставлява престъпление;
2. на лицата, регистрирани по Търговския закон – имуществена санкция в двукратен размер на външнотърговската сделка.

Чл. 20. (Изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) На лицата, осъществяващи посредническа дейност, свързана с външнотърговски сделки с оръжие и/или стоки и технологии с възможна двойна употреба, които не изпълняват задълженията си по този закон, се налага глоба в размер от 5000 до 50 000 лв., съответно имуществена санкция в трикратен размер на глобата.

Чл. 21. (Отм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.).

Чл. 22. (1) Актовете за установяване на нарушенията се съставят от длъжностните лица на контролните органи по чл. 17, ал. 1.

(2) (Изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) Наказателните постановления се издават от ръководителя на съответния орган по ал. 1 или от оправомощено от него длъжностно лице.

(3) Съставянето на актовете за установяване на административни нарушения, налагането на административните наказания, обжалването и изпълнението на наказателните постановления се извършва по реда на Закона за административните нарушения и наказания.

ДОПЪЛНИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

(Загл. изм. – ДВ, бр. 75 от 2002 г.)

§ 1. В изключителни случаи, когато може да възникне опасност за националната сигурност на страната, за нарушаване на нейните външнополитически интереси или за изпълнението на поети от нея международни задължения, Министерският съвет може да забрани извършването на вноса, износа, реекспорта или транзитния превоз на оръжие и стоки и технологии с възможна двойна употреба, независимо от издадените лиценз и разрешение.

§ 1а. (Нов – ДВ, бр. 75 от 2002 г.) По смисъла на този закон:

1. “Външнотърговската дейност с оръжие и/или със стоки и технологии с възможна двойна употреба” е съвкупността от всички действия по подготовката и/или осъществяването на външнотърговска сделка на стоки и/или услуги, включително даването на митническо направление, участие в международен търг, когато едната от страните по сделката, независимо от вида ѝ, е чуждестранно физическо или юридическо лице, регистрирано с право да извършва тази дейност по националното си законодателство.
2. “Посредническата дейност, свързана с външнотърговски сделки с оръжие и/или със стоки и технологии с възможна двойна употреба” е част от външнотърговска дейност и включва действия, свързани с подготовката и/или осъществяването на външнотърговска сделка, в това число спедиторски услуги, транспортни услуги, консултантски услуги, финансиране, когато лицето, извършващо тези дейности, не е фактическият износител, вносител или реекспортър и когато по някакъв начин тези дейности са свързани с територията на Република България или с използването на телекомуникационни средства за връзка и/или пощенски услуги на Република България.

3. "Технология" е техническа информация, необходима за разработването, производството или използването на стоките. Тази информация взема формата на технически данни или техническа помощ:
 - а) техническата помощ може да бъде под формата на команди, сръчности, обучение, работно учение и консултантски услуги и да включва предаване на технически данни;
 - б) техническите данни могат да бъдат под формата на проекти, чертежи, диаграми, модели, формули, таблици, инженерни чертежи и спецификации, писмени или съхранени на друг носител команди.
4. "Изнасянето" включва и предаването на програмни продукти (софтуер) и технологии чрез електронни средства, факс или телефон за получател извън границите на Република България. Това се прилага по отношение на устно предаване на технологии по техническо средство само в случаите, когато технологичните данни се съдържат в документ, съответната част на който е прочетена устно или описана по такъв начин, че в значителна степен да се постигне същият резултат.
5. "Военна крайна употреба" означава:
 - а) внедряване на военни изделия, включени в списъка по чл. 1, ал. 3;
 - б) използване на оборудване за производство, изпитание или анализ и негови компоненти за разработването, производството или поддръжката на военни изделия, включени в списъка по чл. 1, ал. 3;
 - в) използването на незавършени продукти в завод за производството на военни изделия, включени в списъка по чл. 1, ал. 3.
6. "Международни режими за експортен контрол" са организации без определен международноправен статут, чиито договорености нямат задължителен характер, а се изпълняват от държавите на доброволни начала като Васенаарската договореност, Група на ядрените доставчици, Австралийска група, Режим за контрол на ракетните технологии, Комитет Цангер и други.
7. Търговското дружество се счита за надеждно за извършване на външнотърговска дейност с оръжие, ако:
 - а) е създадо необходимата организация за съхранение на оръжие съгласно изискванията на действащото законодателство;
 - б) е създадо необходимата организация за опазване на държавната тайна съгласно изискванията на действащото законодателство;
 - в) е съгласувало с органите по сигурността списък на физическите лица, които пряко участват в осъществяването на външнотърговска дейност с оръжие;
 - г) управител, членове на управителен и контролен орган на търговското дружество или физическо лице (лица) по буква "в" не са осъдени с влязла в сила присъда за престъпление от общ характер;
 - д) не са налице данни, че управител или членове на управителен или контролен орган на търговското дружество или физическото лице (лица), които пряко участват в осъществяването на външнотърговска дейност с оръжие, представляват заплаха за националната сигурност, икономическите и външнополитическите интереси на Република България, укрепването на международния мир и сигурност и изпълнението на международните задължения на Република България.

Обстоятелствата се проверяват с документ от съответния компетентен орган.

8. Търговското дружество се счита за икономически стабилно за извършване на външнотърговска дейност с оръжие, ако:

- а) не е обявено в несъстоятелност или не е в производство за обявяване в несъстоятелност;
 - б) не е вписано прекратяване на дейността и обявяване в ликвидация;
 - в) няма ликвидни и изискуеми публични задължения, задължения към осигурителните фондове, както и към физически или юридически лица, когато задължението е признато пред органа по принудително изпълнение или когато е установено с влязло в сила съдебно решение, с нотариално заверен документ или с ценна книга на заповед.
9. Лицата по чл. 9, ал. 1, регистрирани по Търговския закон, са надеждни и икономически стабилни, когато отговарят на изискванията по т. 7, букви "в", "г" и "д" и т. 8. обстоятелствата се проверяват с документ от съответния компетентен орган.

ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

§ 2. В чл. 5, ал. 3, точка 1 от Закона за стопанската дейност на чуждестранните лица и за закрила на чуждестранните инвестиции (обн., ДВ, бр. 8 от 1992 г.; изм., бр. 92 от 1995 г.) думите "и търговия с" се заменят с думата "на".

§ 3. В Наказателния кодекс (обн., ДВ, бр. 26 от 1968 г.; попр., бр. 29 от 1968 г.; изм. и доп., бр. 92 от 1969 г., бр. 26 и 27 от 1973 г., бр. 89 от 1974 г., бр. 95 от 1975 г., бр. 3 от 1977 г., бр. 54 от 1978 г., бр. 89 от 1979 г., бр. 28 от 1982 г.; попр., бр. 31 от 1982 г.; изм. и доп., бр. 44 от 1984 г., бр. 41 и 79 от 1985 г.; попр., бр. 80 от 1985 г.; изм. и доп., бр. 89 от 1986 г.; попр., бр. 90 от 1986 г.; изм., бр. 37, 91 и 99 от 1989 г., бр. 10, 31 и 81 от 1990 г., бр. 1 и 86 от 1991 г.; попр., бр. 90 от 1991 г.; изм., бр. 105 от 1991 г., бр. 54 от 1992 г., бр. 10 от 1993 г. и бр. 50 от 1995 г.) се създава нов чл. 233:

"Чл. 233. (1) Който извършва външнотърговска дейност със стоки и технологии с възможна двойна употреба без съответното разрешение, се наказва с лишаване от свобода до 6 години и с глоба до 500 000 лв.

(2) За особено тежки случаи по ал. 1 наказанието е лишаване от свобода от 3 до 8 години и глоба до 1 млн. лв.

(3) В маловажни случаи по ал. 1 наказанието е глоба до 50 000 лв.

(4) Стоките с възможна двойна употреба, предмет на престъплението, се отнемат в полза на държавата независимо чия собственост са, а ако липсват или са отчуждени, присъжда се тяхната равностойност, определена съгласно външнотърговския договор."

§ 4. Законът влиза в сила в срок 2 месеца след обнародването му в "Държавен вестник".

§ 5. Изпълнението на закона се възлага на Министерския съвет, който приема правилник за неговото прилагане в едномесечен срок от влизането на закона в сила.

ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

към Закона за деноминация на лева

(ДВ, бр. 20 от 1999 г., доп., бр. 65 от 1999 г., в сила от 5.07.1999 г.)

.....

§ 4. (1) (Доп. – ДВ, бр. 65 от 1999 г.) С влизането в сила на закона всички числа в стари левове, посочени в законите, влезли в сила преди 5 юли 1999 г., се заменят с намалени 1000 пъти числа в нови левове. Замяната на всички числа в стари левове с намалени 1000 пъти числа в нови левове се прилага и за всички закони, приети преди 5 юли 1999 г., които са влезли или ще влязат в сила след 5 юли 1999 г.

(2) Органите, приели или издали подзаконовни нормативни актове, влезли в сила преди 5 юли 1999 г. и в които има числа в левове, да направят произтичащите от този закон изменения в тях така, че измененията да се прилагат от датата на влизането в сила на закона.

.....

§ 7. Законът влиза в сила от 5 юли 1999 г.

ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

към Закона за изменение и допълнение
на Закона за контрол на външнотърговската
дейност с оръжие и със стоки и технологии
с възможна двойна употреба

(ДВ, бр. 75 от 2002 г., в сила от 3.09.2002 г.)

.....

§ 24. Законът влиза в сила един месец след обнародването му в "Държавен вестник". Изпълнението на закона се възлага на Министерския съвет, който приема правилник за неговото прилагане в срок един месец от влизането в сила на този закон.

ПРИЛОЖЕНИЕ 6. ПРАВИЛНИК ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ЗАКОНА ЗА КОНТРОЛ НА ВЪНШНОТЪРГОВСКАТА ДЕЙНОСТ С ОРЪЖИЕ И СЪС СТОКИ И ТЕХНОЛОГИИ С ВЪЗМОЖНА ДВОЙНА УПОТРЕБА¹⁸⁷

Приет с ПМС № 274 от 29.11.2002 г., обн., ДВ, бр. 115 от 10.12.2002 г., т. 8, р. 2, № 159а

Глава първа

ОБЩИ РАЗПОРЕДБИ

Чл. 1. (1) Правилникът урежда съобразно Закона за контрол на външнотърговската дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба условията и реда за извършване на външнотърговска дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба, контрола на държавата върху тези дейности, състава и реда на дейност на Междуведомствената комисия за експортен контрол и неразпространение на оръжията за масово унищожение към министъра на икономиката.

(2) Оръжията и стоките и технологиите с възможна двойна употреба по ал. 1 са включени в списък, приет от Министерския съвет.

Глава втора

ВЪНШНОТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ С ОРЪЖИЕ

Раздел I

Основни положения

Чл. 2. (1) Външнотърговска дейност с оръжие могат да извършват само търговски дружества, регистрирани по Търговския закон, получили лицензия за такава дейност от Междуведомствения съвет по въпросите на военнопromишления комплекс и мобилизационната готовност на страната към Министерския съвет, наричан по-нататък "Междуведомствения съвет".

(2) Лицензията за външнотърговска дейност с оръжие се издава първоначално за срок една година, след изтичането на който всяка последваща лицензия се издава за срок 3 години.

(3) Обхватът на лицензията по ал. 1 може да бъде пълен или ограничен по отношение на позициите по Списъка на оръжията и на стоките и технологиите с възможна двойна употреба и/или по отношение на страната – краен потребител или износител.

Чл. 3. Лицензията е лична и не може да се прехвърля или преотстъпва.

Чл. 4. (1) Дружествата, които са получили лицензия по чл. 2, извършват всяка външнотърговска сделка с оръжие въз основа на разрешение, издадено от Междуведомствената комисия за експортен контрол и неразпространение на оръжията за масово унищожение към министъра на икономиката, наричана по-нататък "Междуведомствената комисия".

(2) Разрешението се издава в обхвата на лицензията за срок 6 месеца и може да бъде продължено само еднократно за срок до 6 месеца, като срокът на разрешението и на неговото продължение не може да бъде по-дълъг от срока на лицензията.

Чл. 5. За получаване на лицензия за осъществяване на външнотърговска дейност с оръжие и на разрешение за всяка сделка се заплащат такси в размер, определен от Министерския съвет. При отнемане на лицензията и/или на разрешението внесените такси не подлежат на връщане.

¹⁸⁷ Източник: Министерство на икономиката

Раздел II

Лицензия за външнотърговска дейност с оръжие

Чл. 6. (1) На търговско дружество се издава лицензия, когато отговаря на изискванията за надеждност за извършване на външнотърговска дейност с оръжие и е икономически стабилно.

(2) Лицензията по ал. 1 се издава в 2 екземпляра по образец – приложение № 1. Първият екземпляр се предоставя на заявителя, а вторият остава в Междуправителствения съвет.

(3) Търговските дружества по ал. 1, кандидатстващи за получаване на лицензия, представят в Междуправителствения съвет следните документи:

1. заявление по образец, утвърден от Междуправителствения съвет;
2. документ за съдебна регистрация и оригинал на съдебно удостоверение за актуално състояние на заявителя, издадено не по-рано от 30 дни от подаване на заявлението и отразяващо всички промени на вписаните в търговския регистър обстоятелства;
3. документ от Министерството на вътрешните работи, че заявителят е създал необходимата организация за съхраняване на оръжие съгласно изискванията на Закона за контрол над взривните вещества, огнестрелните оръжия и боеприпасите;
4. документ, издаден от компетентните органи, че заявителят е създал условия за опазване на класифицираната информация, представляваща държавна тайна, в случаите, когато това е необходимо съгласно Закона за защита на класифицираната информация;
5. съгласуван с органите по сигурността списък на физическите лица, които пряко участват в тази дейност, придружен с биографична и кадрова справка, свидетелство за съдимост и образец от подписа;
6. свидетелство за съдимост на управителя, членовете на управителен или контролен орган на търговското дружество;
7. копие от документите, удостоверяващи данъчната регистрация и регистрацията в Националния статистически институт (код БУЛСТАТ);
8. удостоверение, издадено от териториалната данъчна дирекция или от данъчното подразделение по регистрация на търговеца за липсата на ликвидни и изискуеми публични вземания, или удостоверение, че публичните вземания са отсрочени, разсрочени или обезпечени;
9. удостоверение от осигурителните фондове на държавното обществено осигуряване за липсата на ликвидни и изискуеми вземания или удостоверение, че вземанията са отсрочени, разсрочени или обезпечени;
10. декларация на управителя, на членовете на управителен или контролен орган на търговското дружество, че дружеството няма ликвидни и изискуеми задължения към физически или юридически лица, когато задължението е признато пред органа по принудително изпълнение или когато е установено с влязло в сила съдебно решение, с нотариално заверен документ или с ценна книга на заповед;
11. документ за внесена държавна такса.

Чл. 7. (1) Междуправителственият съвет се произнася по заявленията в 30-дневен срок от датата на подаването им.

(2) При констатиране на непълноти в представените документи в 7-дневен срок от датата на подаване на документите Междуправителственият съвет изпраща съобщение на заявителя да отстрани непълнотите, като дава указания за отстраняването им. В този случай срокът по ал. 1 спира да тече от датата на изпращането на съобщението до отстраняване на непълнотите.

(3) Решението за предоставяне на лицензия или отказът се съобщава на заявителя в 7-дневен срок от датата на вземане на решението.

Чл. 8. Междуведомственият съвет в срок до 5 работни дни уведомява Министерството на вътрешните работи, централното митническо управление на Агенция "Митници" и Междуведомствената комисия за издадените и подновените лицензи

Чл. 9. Търговските дружества, получили лицензия, са длъжни да уведомяват Междуведомствения съвет за всяка промяна на обстоятелствата, при които е издадена лицензията, в 14-дневен срок от настъпването ѝ и да представят съответния документ по чл. 6, ал. 3.

Раздел III

Разрешение за външнотърговска сделка с оръжие

Чл. 10. (1) Разрешение за външнотърговска сделка за внасяне или изнасяне на оръжие се издава само на търговските дружества по чл. 2, притежаващи лицензия за осъществяване на такава дейност.

(2) Междуведомствената комисия се произнася по заявленията в 20-дневен срок от датата на подаването им.

(3) При констатиране на непълноти в представените документи Междуведомствената комисия в срок 7 дни изпраща съобщение на заявителя да отстрани непълнотите, като дава указания за отстраняването им. В този случай срокът по ал. 2 спира да тече от датата на изпращането на съобщението до отстраняване на непълнотите.

(4) При необходимост от извършване на проверка по представените документи, включително проверка по дипломатически път, Междуведомствената комисия може да отложи за следващо заседание разглеждането и произнасянето по заявлението за издаване на разрешение в рамките на срока по ал. 2.

(5) Разрешението или отказът се съобщава на заявителя в срок 7 дни от датата на вземане на решението.

(6) Първият екземпляр от издаденото разрешение се предоставя на заявителя, вторият се изпраща в Национална служба "Сигурност" на Министерството на вътрешните работи, третият се изпраща в централното митническо управление на Агенция "Митници", а четвъртият остава в Междуведомствената комисия.

Чл. 11. (1) Разрешението за външнотърговската сделка с оръжие се издава за срок 6 месеца от датата на издаването, който не може да бъде по-дълъг от срока на лицензията.

(2) Ако разрешена по реда на тази глава сделка не бъде изпълнена в срок, заявителят може да поиска с мотивирана писмена молба продължаване на срока не по-късно от 15 дни преди изтичането му, като посочва частта на нереализираните количества.

(3) Разрешението може да бъде продължено по реда на ал. 2 само еднократно за срок до 6 месеца, който срок не може да бъде по-дълъг от срока на лицензията.

Чл. 12. Междуведомствената комисия в срок до 5 работни дни информира Министерството на вътрешните работи и централното митническо управление на Агенция "Митници" за издадените и продължените разрешения.

Чл. 13. След митническото оформяне на последната пратка, с която се изчерпва разрешеното количество по разрешението за изнасяне или внасяне, или след изтичането на срока на валидност заявителят в срок 7 работни дни връща оригинала на разрешението в Междуведомствената комисия.

Чл. 14. (1) Разрешението може да бъде използвано единствено от лицето по чл. 10, ал. 1, на което е издадено.

- (2) Заявителят е длъжен в срок 5 дни писмено да информира комисията за всички промени в условията, при които е разрешена сделката.
- (3) След получаване на разрешение за конкретна сделка промени в условията на сделката могат да се извършват след съгласието на Междуведомствената комисия.
- (4) Документът, потвърждаващ сключването на външнотърговската сделка, който заявителят представя пред Междуведомствената комисия, задължително включва:
 1. цена;
 2. страни по сделката;
 3. наименование на стоката;
 4. количество;
 5. условия на доставка;
 6. срок за изпълнение;
 7. клауза за недопускане на ре експорт от купувача и/или крайния потребител без писменото съгласие на Междуведомствената комисия.
- (5) По преценка Междуведомствената комисия може да изисква от заявителя допълнителна информация, която има отношение към външнотърговската сделка.

А. Разрешение за внасяне

Чл. 15. Външнотърговска сделка за внасяне на оръжие се извършва въз основа на разрешение за внасяне, издадено от Междуведомствената комисия. Разрешението се издава в 4 екземпляра по образец – приложение № 2.

Чл. 16. (1) За получаване на разрешение за внасяне на оръжие лицензираното търговско дружество представя в Междуведомствената комисия следните документи:

1. попълнено заявление по образец – приложение № 3;
2. попълнено разрешение в 4 екземпляра;
3. копие на лицензията за осъществяване на външнотърговска дейност с оръжие, издадена от Междуведомствения съвет;
4. копие от лицензията за осъществяване на посредническа дейност, издадена от Междуведомствения съвет на посредника, ако има такъв по сделката;
5. копие и заверен превод на български език на документ, издаден от компетентен орган на страната, в която е регистриран износителят, удостоверяващ правото му да извършва тази дейност по националното му законодателство;
6. копие и заверен превод на български език на документа, потвърждаващ външнотърговската сделка (договор, проформа фактура, фактура, поръчка, документ за мостри и др.), както и на всички други договори, свързани с изпълнението на сделката (например с българския или с чуждестранния партньор – посредник, спедитор, превозвач, краен получател или производител);
7. писмена декларация от вносителя и писмена декларация от крайния потребител, че внесеното оръжие няма да бъде реекспортирано или прехвърлено на трети физически и/или юридически лица без разрешението на българските компетентни органи и ще бъде използвано при спазване на действащото българско законодателство;

8. копие от сертификат за краен потребител, ако такъв е издаван на заявителя по искане на компетентните органи на страната, в която е регистриран износителят;
9. документ за внесена държавна такса.

(2) Издаденото разрешение за внасяне се представя от вносителя в съответното митническо учреждение едновременно с митническата декларация за конкретния митнически режим.

(3) Внасянето се удостоверява чрез заверени от митническото учреждение копие на митническата декларация (Единен административен документ, ЕАД) и разрешение за внасяне на оръжие, в което под всяка отделна пратка се записват номерът и датата на митническия манифест и номерът и датата на митническата декларация.

Чл. 17. (1) Ако страната на износителя изисква от български вносител сертификат за краен потребител, той се издава в 3 екземпляра по образец – приложение № 4, както следва:

1. от Министерството на отбраната – когато оръжието е за нуждите на въоръжените сили;
2. от Министерството на икономиката – когато оръжието е за производствена дейност на търговските дружества или с цел реекспорт;
3. от Министерството на вътрешните работи – когато оръжието е за нуждите на това министерство или с цел продажба на вътрешния пазар.

(2) Първият екземпляр на сертификата се предоставя на заявителя, вторият се изпраща на Междуведомствената комисия, а третият остава в съответното министерство.

(3) Поименният състав на лицата (титуляр и заместник), имащи право да подписват сертификатите за краен потребител по ал. 2, се утвърждава от председателя на Междуведомствения съвет по предложение на съответните министри. Спесимените с подписите се изпращат до Междуведомствения съвет, Междуведомствената комисия, Министерството на вътрешните работи и Министерството на външните работи.

Чл. 18. (1) Ако страната на износителя изисква от български вносител международен сертификат за внос, той се издава в два екземпляра по образец – приложение № 5, от Междуведомствената комисия.

(2) Международният сертификат за внос на оръжие се издава от Междуведомствената комисия в срок 7 дни въз основа на издадено от Междуведомствената комисия разрешение за внасяне на оръжие. Първият екземпляр на сертификата се предоставя на заявителя, а вторият остава в Междуведомствената комисия.

(3) Международният сертификат за внос се подписва от секретаря на Междуведомствената комисия, а в негово отсъствие – от протоколита на Междуведомствената комисия. Спесимените с техните подписи се изпращат до Междуведомствения съвет, Министерството на вътрешните работи и Министерството на външните работи.

Чл. 19. (1) За получаване на сертификат по чл. 17 или 18 българският вносител представя пред съответния орган следните документи:

1. заявление за получаване на сертификат с изложени причини за неговото издаване (за международния сертификат за внос се посочва и номерът на издаденото разрешение за внасяне);
2. оригинал и заверен превод на документ, издаден от компетентен орган на страната на чуждестранния износител или от чуждестранния износител, или копие и заверен превод от договор, удостоверяващ необходимостта от издаване на сертификата;
3. в случаите на издаване на сертификат за краен потребител се представя документ, удостоверяващ правото на крайния потребител да извършва дейностите, за които се внася стоката;

4. попълнени екземпляри от сертификата; непопълнените сертификати за краен потребител се получават от съответното министерство по чл. 17, ал. 1, а непопълнените международни сертификати за внос – от дирекция “Международно контролирана търговия” на Министерството на икономиката.
- (2) За издадените сертификати се водят регистри.
- (3) Министерствата по чл. 17, ал. 1 се произнасят по заявленията в срок 15 дни от датата на подаването им.
- (4) При констатиране на непълноти в представените документи органите по чл. 17 и 18 изпращат съобщение на заявителя да отстрани непълнотите, като дава указания за отстраняването им. В този случай срокът по ал. 2 спира да тече от датата на изпращането на съобщението до отстраняване на непълнотите.
- (5) Издаването на сертификат или отказът се съобщава на заявителя в срок 3 дни от датата на вземане на решението.
- (6) Първият екземпляр от сертификата по чл. 17 се предоставя от заявителя на чуждестранния износител в срок до 6 месеца от датата на издаването му.
- (7) След изтичането на 6 месеца от издаването на сертификата по чл. 17 вносителят изпраща в Междуведомствената комисия и в съответното министерство информация за неговото предоставяне на чуждестранния износител. При непредоставяне в определения срок заявителят връща оригинала на сертификата.
- (8) Първият екземпляр от сертификата по чл. 18 се предоставя от заявителя на чуждестранния износител.

Чл. 20. (1) Ако страната на износителя изисква удостоверение за осъществена доставка, вносителят след освобождаване на стоката пред съответното митническо учреждение представя попълнено удостоверение за осъществена доставка в 3 екземпляра по образец – приложение № 6, като към него прилага копие на съответното разрешение за внасяне.

- (2) Митническото учреждение, оформящо внасянето на стоките, заверява удостоверението в срок 3 дни, като първият екземпляр на удостоверението за осъществена доставка се предоставя на заявителя.
- (3) Централното митническо управление на Агенция “Митници” в срок 15 дни от датата на заверяването на удостоверението за осъществена доставка изпраща втория екземпляр от него на Междуведомствената комисия, а третият остава в централното митническо управление на Агенция “Митници”.
- (4) Заявителят получава непопълнените удостоверения за осъществена доставка от Междуведомствената комисия след подаване на заявление с изложени причини за необходимостта от издаване на удостоверение за осъществена доставка.

Б. Разрешение за изнасяне

Чл. 21. Външнотърговска сделка за изнасяне на оръжие се извършва въз основа на разрешение за изнасяне, издадено от Междуведомствената комисия. Разрешението се издава в 4 екземпляра по образец – приложение № 7.

Чл. 22. (1) За получаване на разрешение за изнасяне лицензираното търговско дружество представя в Междуведомствената комисия следните документи:

1. попълнено заявление по образец – приложение № 3;
2. попълнено разрешение в 4 екземпляра;

3. копие на лицензията за осъществяване на външнотърговска дейност с оръжие, издадена от Междуправителствения съвет;
4. копие на лицензията за осъществяване на посредническа дейност, издадена от Междуправителствения съвет на посредника, ако има такъв по сделката;
5. копие и заверен превод на български език на документ, издаден от компетентен орган от страната на чуждия контрагент вносител, удостоверяващ правото му да извършва тази дейност по националното си законодателство;
6. сертификат за краен потребител и/или международен сертификат за внос в оригинал, издаден от компетентните органи на страната на крайния потребител, и заверен превод на български език на сертификатите;
7. копие и заверен превод на български език на документа, потвърждаващ външнотърговската сделка (договор, проформа фактура, фактура, поръчка, документ за мостри и др.), както и на всички други договори, свързани с изпълнението на сделката (например с българския или чуждестранния партньор – посредник, спедитор, превозвач, краен получател или производител);
8. документ за внесена държавна такса.

(2) Документът, удостоверяващ сключването на външнотърговската сделка, задължително включва клауза за недопускане на реекспорт от купувача и/или крайния потребител без писменото съгласие на Междуправителствената комисия.

(3) За получаване на разрешение за реекспорт освен документите по ал. 1 реекспортърът представя в Междуправителствената комисия:

1. разрешение за реекспорт от компетентния орган на държавата, от която е внесена стоката;
2. когато компетентният орган на държавата, от която е внесена стоката, не е издал документа по т. 1, това обстоятелство се декларира от реекспортъра заедно с декларация, че няма наложена забрана за реекспорт от държавата, от която е внесена стоката.

(4) Разрешението за изнасяне се представя от износителя в съответното митническо учреждение едновременно с митническата декларация за конкретния митнически режим.

(5) Изнасянето се удостоверява чрез заверени от митническото учреждение копие на митническата декларация (ЕАД) за конкретния митнически режим и разрешение за изнасяне, в което под всяка отделна пратка се записват номерът и датата на митническата декларация.

Чл. 23. Износителят е длъжен да включи във външнотърговския договор клауза, задължаваща купувача и/или крайния потребител да не извършва реекспорт без изричното съгласие на Междуправителствената комисия.

Чл. 24. Заявителят представя пред Междуправителствената комисия удостоверение за осъществена доставка или еквивалентен документ, издадени от компетентен орган на страната на крайния потребител и потвърждаващи осъществяването на доставката, не по-късно от 3 месеца считано от датата на пристигането ѝ в страната на крайния потребител.

Раздел IV

Транспортиране на оръжие

Чл. 25. (1) Регистрираните по Търговския закон превозвачи транспортират оръжие от и за територията на Република България, както и от и за територията на трети страни въз основа на лицензия, издадена от Междуправителствения съвет. Лицензията се издава в два екземпляра по образец – приложение № 8, като първият се предоставя на заявителя, а вторият остава в Междуправителствения съвет.

(2) Превозвачите по ал. 1, кандидатстващи за получаване на лицензия за транспортиране на оръжие, представят в Междуведомствения съвет следните документи:

1. заявление по образец, утвърден от Междуведомствения съвет;
2. документ за съдебна регистрация и оригинал на съдебно удостоверение за актуално състояние на заявителя, издадено не по-рано от 30 дни от подаване на заявлението и отразяващо всички промени на вписаните в търговския регистър обстоятелства;
3. разрешение от Министерството на вътрешните работи, удостоверяващо, че заявителят може да извършва подобни транспортни услуги;
4. документ от Изпълнителна агенция "Морска администрация" или Изпълнителна агенция "Автомобилна администрация", или от Изпълнителна агенция "Железопътна администрация", или от Главна дирекция "Гражданска въздухоплавателна администрация" относно годността на транспортните средства за тази дейност;
5. документ, издаден от компетентните органи, че заявителят е създал условия за опазване на класифицираната информация, представляваща държавна тайна, в случаите, когато това е необходимо съгласно Закона за защита на класифицираната информация;
6. съгласуван с органите по сигурността списък на физическите лица, които пряко се занимават с тази дейност, придружен с биографична и кадрова справка, свидетелство за съдимост и образец от подписа;
7. свидетелство за съдимост на управителя и на членовете на управителен или контролен орган на търговското дружество, че лицата не са осъдени за престъпления от общ характер;
8. копие от документите, удостоверяващи данъчната регистрация и регистрацията в Националния статистически институт (код БУЛСТАТ);
9. удостоверение, издадено от териториалната данъчна дирекция или от данъчното подразделение по регистрация на търговеца за липсата на ликвидни и изискуеми публични вземания, или удостоверение, че публичните вземания са отсрочени, разсрочени или обезпечени;
10. удостоверение от осигурителните фондове на държавното обществено осигуряване за липсата на ликвидни и изискуеми вземания или удостоверение, че вземанията са отсрочени, разсрочени или обезпечени;
11. декларация на управителя, на членовете на управителен или контролен орган на търговското дружество, че дружеството няма ликвидни и изискуеми задължения към физически или юридически лица, когато задължението е признато пред органа по принудително изпълнение или когато е установено с влязло в сила съдебно решение, с нотариално заверен документ или с ценна книга на заповед;
12. документ за внесена държавна такса.

Чл. 26. (1) Междуведомственият съвет се произнася по подадените заявления в срок 30 дни от датата на подаването.

(2) При констатиране на непълноти в представените документи Междуведомственият съвет в срок 7 дни от датата на подаване на документите изпраща съобщение на заявителя да отстрани непълнотите, като дава указания за отстраняването им. В този случай срокът по ал. 1 спира да тече от датата на изпращането на съобщението до отстраняване на непълнотите.

(3) Решението за предоставяне на лицензия или отказът се съобщава на заявителя в срок 7 дни от датата на вземане на решението.

(4) Българските превозвачи, получили лицензия за транспортиране на оръжие и осъществяващи транспортиране на оръжие между териториите на две трети държави, уведомяват Министерството на транспорта и съобщенията за началната и крайната дестинация, за маршрута, както и за

пунктовете за техническо кацане/спиране в срок не по-късно от 5 дни преди започване на транспортирането.

(5) Министерството на транспорта и съобщенията изпраща в срок 2 дни получената информация до Междуправителствения съвет, Междуправителствената комисия, Министерството на вътрешните работи и до Министерството на външните работи.

Чл. 27. (1) Лицензията се издава първоначално за срок една година, след изтичането на който всяка последваща лицензия се издава за срок 3 години.

(2) Лицензията е лична и не може да се прехвърля и преотстъпва.

(3) Междуправителственият съвет отказва да издаде лицензия, когато не са представени документите по чл. 25, ал. 2 и след предоставения срок за допълване на документите и когато не са налице изискванията по чл. 25, ал. 2, които заявителят трябва да удостовери чрез представените документи.

(4) Междуправителственият съвет отнема предоставената лицензия:

1. при неизпълнение или при нарушение на условията на лицензията;
2. когато лицензираният е представил неверни данни, които са послужили за издаване на лицензията;
3. когато лицензираният престане да отговаря на изискванията по чл. 25, ал. 2.

(5) Междуправителственият съвет прекратява лицензията:

1. поради изтичането на срока;
2. при отнемането ѝ;
3. по молба на лицензирания;
4. при прекратяване дейността на превозвача.

Чл. 28. Чуждестранните превозвачи и фирмите, ползващи чуждестранни превозвачи и/или транспортни средства, представят пред Министерството на транспорта и съобщенията документ, потвърждаващ правото им да извършват превоз на оръжие по националното им законодателство, документ за регистрация и сертификат за годност на транспортните средства, с които ще се извърши превозът на оръжие.

Чл. 29. Междуправителственият съвет в срок 5 работни дни уведомява Министерството на транспорта и съобщенията, Министерството на вътрешните работи, Междуправителствената комисия и централното митническо управление на Агенция "Митници" за издадените или подновените лицензии.

Раздел V

Разрешение за транзитен превоз на оръжие

Чл. 30. (1) Транзитен превоз на оръжие се извършва въз основа на разрешение за транзитен превоз за всеки отделен случай, издадено от Междуправителствената комисия. Разрешението се издава в 4 екземпляра по образец – приложение № 9.

(2) В разрешението за транзитен превоз на оръжие се посочват митническите пунктове, маршрутът и срокът за преминаване.

(3) За издаване на разрешението за транзитен превоз изпращачът или упълномощено от него лице представя в Междуправителствената комисия следните документи:

1. попълнено заявление по образец, утвърден от Междуправителствената комисия;

2. легализирано копие и заверен превод на български език на документа, издаден от компетентен орган на страната на износителя, удостоверяващ правото му да осъществи конкретната сделка, и крайния потребител, и заверен превод на български език на документа;
 3. легализирано копие и заверен превод на български език на разрешението за транзитен превоз или за приемане на територията на държавата, следваща Република България по маршрута на транзитния превоз, издадено от компетентните ѝ органи.
- (4) Документите се представят в Междуправителствена комисия от изпращача на стоката или от упълномощено от него лице не по-късно от 20 дни преди влизането на стоката на територията на Република България.
- (5) Междуправителствената комисия се произнася по заявленията в срок 10 дни от датата на подаването им. Разрешението или отказът се съобщава на заявителя в срок 5 дни от произнасянето.
- (6) Разрешението е валидно при условията и до изтичането на срока, посочен в него, но за не повече от 15 дни считано от датата на въвеждането на стоките във входното митническо учреждение на Република България.
- (7) Първият екземпляр на разрешението се предоставя на заявителя, вторият се изпраща в Национална служба "Сигурност" на Министерството на вътрешните работи, третият се изпраща в централното митническо управление на Агенция "Митници", а четвъртият остава в Междуправителствената комисия.
- (8) Изходното митническо учреждение в срок до 10 работни дни от датата на заверяването на транзитния превоз изпраща на Междуправителствената комисия екземпляра от разрешението, който е предоставен на заявителя.

Глава трета

ВЪНШНОТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ СЪС СТОКИ И ТЕХНОЛОГИИ С ВЪЗМОЖНА ДВОЙНА УПОТРЕБА

Раздел I

Основни положения

- Чл. 31. (1) Изнасяне на стоки и технологии с възможна двойна употреба, включени в списъка по чл. 1, ал. 3 от закона, могат да извършват лица, регистрирани по Търговския закон, получили лицензия за такава дейност от Междуправителствения съвет.
- (2) Обхватът на лицензията по ал. 1 може да бъде пълен или ограничен по отношение на категориите и позициите съгласно Списъка на оръжията и на стоките и технологиите с възможна двойна употреба и/или по отношение на страната – краен потребител.
- Чл. 32. Лицензията се издава първоначално за срок една година, след изтичането на който всяка последваща лицензия се издава за срок 3 години.
- Чл. 33. (1) Изнасянето и внасянето на стоки и технологии с възможна двойна употреба се извършва въз основа на разрешение за всяка сделка, издадено от Междуправителствената комисия. Разрешението за внасяне и за изнасяне се издава в обхвата на лицензията за срок 6 месеца и може да бъде продължено само еднократно за срок до 6 месеца, като срокът на разрешението и на неговото продължение не може да бъде по-дълъг от срока на лицензията – в случай на изнасяне.
- (2) Ако разрешена по реда на тази глава сделка не бъде изпълнена в срок, заявителят може да поиска с мотивирана писмена молба продължаване на срока не по-късно от 15 дни преди изтичането му, като посочва частта на нереализираните количества.

Чл. 34. За получаване на лицензия за изнасяне на стоки и технологии с възможна двойна употреба и на разрешение за всяка сделка се заплащат такси в размер, определен от Министерския съвет. При отнемане на лицензията и/или на разрешението внесените такси не подлежат на връщане.

Раздел II

Лицензия за изнасяне

Чл. 35. (1) На лицата, регистрирани по Търговския закон, се издава лицензия за изнасяне на стоки и технологии с възможна двойна употреба, когато са надеждни и икономически стабилни и са създали условия и необходимата организация за работа с посочените от тях стоки и/или технологии.

(2) Лицензията се издава в 2 екземпляра по образец – приложение № 10. Първият екземпляр се предоставя на заявителя, а вторият остава в Междуправителния съвет.

(3) Лицата, регистрирани по Търговския закон, кандидатстващи за получаване на лицензия за изнасяне, представят в Междуправителния съвет следните документи:

1. попълнено заявление за издаване на лицензия по образец, утвърден от Междуправителния съвет;
2. документ за съдебна регистрация и оригинал на съдебно удостоверение за актуално състояние на заявителя, издадено не по-рано от 30 дни от подаване на заявлението и отразяващо всички промени на вписаните в търговския регистър обстоятелства;
3. съгласуван с органите по сигурността списък на физическите лица, които пряко участват в тази дейност, придружен с биографична и кадрова справка, свидетелство за съдимост и образец от подписа;
4. свидетелство за съдимост на управителя и на членовете на управителен или контролен орган на търговеца;
5. копие от документите, удостоверяващи данъчната регистрация и регистрацията в Националния статистически институт (код БУЛСТАТ);
6. удостоверение, издадено от териториалната данъчна дирекция или от данъчното подразделение по регистрация на търговеца, за липсата на ликвидни и изискуеми публични вземания или удостоверение, че публичните вземания са отсрочени, разсрочени или обезпечени;
7. удостоверение от осигурителните фондове на държавното обществено осигуряване за липсата на ликвидни и изискуеми вземания или удостоверение, че вземанията са отсрочени, разсрочени или обезпечени;
8. декларация на управителя и на членовете на управителен или контролен орган на търговското дружество, че заявителят няма ликвидни и изискуеми задължения към физически или юридически лица, когато задължението е признато пред органа по принудително изпълнение или когато е установено с влязло в сила съдебно решение, с нотариално заверен документ или с ценна книга на заповед;
9. документ за внесена държавна такса;
10. за ядрени и взривни материали, токсични химични съединения, патогенни и токсични биологични агенти и свързано с тях оборудване се изисква документ, издаден от посочен от Междуправителния съвет компетентен орган в зависимост от вида на стоката и/или технологията, че заявителят е създал условия и необходимата организация за изнасяне на определения вид стока и/или технология съгласно действащото законодателство.

Чл. 36. (1) Междуправителният съвет се произнася по заявления в срок 30 дни от датата на подаването им.

(2) При констатиране на непълноти в представените документи в срок 7 дни от датата на подаване на документите Междупведомственият съвет изпраща съобщение на заявителя да отстрани непълнотите, като дава указания за отстраняването им. В този случай срокът по ал. 1 спира да тече от датата на изпращане на съобщението до отстраняване на непълнотите.

(3) Решението за предоставяне на лицензия или отказът се съобщава на заявителя в срок 7 дни от датата на вземане на решението.

Чл. 37. Междупведомственият съвет в срок до 5 работни дни уведомява Министерството на вътрешните работи, централното митническо управление на Агенция "Митници" и Междупведомствената комисия за издадените и подновените лицензии.

Чл. 38. Лицата, регистрирани по Търговския закон, получили лицензия, са длъжни да уведомят Междупведомствения съвет за всяка промяна на обстоятелствата, при които е издадена лицензията, в срок 14 дни от настъпването ѝ и да представят съответния документ по чл. 35, ал. 3.

Раздел III

Разрешение за външно-търговска сделка със стоки и технологии с възможна двойна употреба

Чл. 39. (1) Разрешение за изнасяне на стоки и технологии с възможна двойна употреба се издава от Междупведомствената комисия само на лицата по чл. 35, ал. 3, притежаващи лицензия за такава дейност.

(2) Междупведомствената комисия се произнася по заявленията за разрешаване на външно-търговската сделка в 20-дневен срок от датата на подаването.

(3) При констатиране на непълноти в представените документи в срок 7 дни от датата на подаване на документите Междупведомствената комисия изпраща съобщение на заявителя да отстрани непълнотите, като дава указания за отстраняването им. В този случай срокът по ал. 1 спира да тече от датата на изпращане на съобщението до отстраняване на непълнотите.

(4) При необходимост от извършване на проверка по представените документи, включително проверка по дипломатически път, Междупведомствената комисия може да отложи разглеждането и произнасянето по заявлението за издаване на разрешение за следващо заседание в рамките на срока по ал. 2.

(5) Разрешението или отказът се съобщава на заявителя в срок 7 дни от датата на вземане на решението.

(6) Първият екземпляр от издаденото разрешение се предоставя на заявителя, вторият се изпраща в Национална служба "Сигурност" на Министерството на вътрешните работи, третият се изпраща в централното митническо управление на Агенция "Митници", а четвъртият остава в Междупведомствената комисия.

Чл. 40. (1) Разрешение може да бъде използвано единствено от лицето, на което е издадено.

(2) Заявителят е длъжен в срок 5 дни писмено да информира комисията за всички промени в условията, при които е разрешена сделката.

(3) След получаване на разрешение за конкретна сделка промени в условията на сделката могат да се извършват след съгласието на Междупведомствената комисия.

(4) Документът, потвърждаващ сключването на външно-търговската сделка, задължително включва:

1. цена;
2. страни по сделката;
3. наименование на стоката;

4. количество;
5. условия на доставка;
6. срок за изпълнение;
7. клауза за недопускане на реекспорт от купувача и/или крайния потребител без писменото съгласие на Междуведомствената комисия.

Чл. 41. По преценка Междуведомствената комисия може да изисква от заявителя допълнителна информация, която има отношение към външнотърговската сделка.

Чл. 42. След митническото оформяне на последната пратка, с която се изчерпва разрешеното количество по разрешението за изнасяне или внасяне, или след изтичането на срока на валидност заявителят в срок 7 работни дни връща оригинала на разрешението в Междуведомствената комисия.

Чл. 43. Междуведомствената комисия в срок до 5 работни дни информира Министерството на вътрешните работи и централното митническо управление на Агенция "Митници" за издадените и продължените разрешения.

А. Разрешение за внасяне

Чл. 44. (1) Внасяне на стоки и технологии с възможна двойна употреба, включени в списъка по чл. 1, ал. 3 от закона, се извършва въз основа на разрешение за внасяне.

(2) Разрешението за внасяне се издава в 4 екземпляра по образец – приложение № 11.

(3) За получаване на разрешение за внасяне заявителите представят в Междуведомствената комисия:

1. попълнено заявление по образец – приложение № 3;
2. попълнено разрешение в 4 екземпляра;
3. документ за съдебна регистрация и оригинал на съдебно удостоверение за актуално състояние на заявителя, издадено не по-рано от 30 дни от подаване на заявлението и отразяващо всички промени на вписаните в търговския регистър обстоятелства;
4. копие и заверен превод на български език на документа, потвърждаващ външнотърговската сделка (договор, проформа фактура, фактура, поръчка, документ за мостри и др.), както и на всички други договори, свързани с изпълнението на сделката (например с българския или с чуждестранния партньор – посредник, спедитор, превозвач, краен получател или производител);
5. декларация от вносителя и/или от крайния потребител, с която се задължава писмено да информира в срок 5 дни Междуведомствената комисия преди всяка последваща промяна на крайния потребител на територията на Република България;
6. копие на документите, удостоверяващи данъчната регистрация и регистрацията в Националния статистически институт (код БУЛСТАТ);
7. копие на лицензията на посредника, ако има такъв по сделката, за осъществяване на посредническа дейност, издадена от Междуведомствения съвет;
8. документ за внесена държавна такса.

(4) Разрешението за внасяне се представя от вносителя в съответното митническо учреждение едновременно с митническата декларация за конкретния митнически режим.

(5) Внасянето се удостоверява чрез заверени от митническото учреждение копие на митническата декларация (ЕАД) и разрешение за внасяне, в което под всяка отделна пратка се записват номерът и датата на митническия манифест и номерът и датата на митническата декларация.

Чл. 45. (1) Ако страната на износителя изисква от вносителя сертификат за крайна употреба/краен потребител и/или международен сертификат за внос, те се издават при условията и по реда на чл. 17–19, както следва:

1. от Министерството на отбраната – когато стоката и/или технологията е за нуждите на въоръжените сили;
2. от Министерството на икономиката – когато стоката и/или технологията е за производствена дейност на търговските дружества или с цел реекспорт и продажба в страната;
3. от Министерството на вътрешните работи – когато стоката и/или технологията е за нуждите на това министерство.

(2) Сертификатът за крайна употреба/краен потребител се издава по образец – приложение № 12.

Чл. 46. Ако страната на износителя изисква удостоверение за осъществена доставка на стоки и технологии с възможна двойна употреба, удостоверението се издава при условията и по реда на чл. 20.

Б. Разрешение за изнасяне

Чл. 47. Изнасянето на стоки и технологии с възможна двойна употреба се извършва въз основа на разрешение за изнасяне, издадено от Междуведомствената комисия. Разрешението се издава в 4 екземпляра по образец – приложение № 13.

Чл. 48. (1) За получаване на разрешение за изнасяне заявителят представя за всяка сделка в Междуведомствената комисия следните документи:

1. попълнено заявление по образец – приложение № 3;
2. попълнено разрешение в 4 екземпляра;
3. копие на лицензията за осъществяване на външнотърговска дейност със стоки и технологии с възможна двойна употреба;
4. сертификат за краен потребител и/или международен сертификат за внос в оригинал, издаден от компетентните органи на страната на крайния потребител, и заверен превод на български език на сертификатите;
5. копие и заверен превод на български език на документа, потвърждаващ външнотърговската сделка (договор, проформа фактура, фактура, поръчка, документ за мостри и др.), както и на всички други договори, свързани с изпълнението на сделката (например с българския или с чуждестранния партньор – посредник, спедитор, превозвач, краен получател или производител);
6. копие на лицензията на посредника, ако има такъв по сделката, за осъществяване на посредническа дейност, издадена от Междуведомствения съвет;
7. документ за внесена държавна такса.

(2) За получаване на разрешение за реекспорт реекспортърът представя в Междуведомствената комисия освен документите по ал. 1:

1. разрешение за реекспорт от компетентния орган на държавата, от която е внесена стоката;
2. когато компетентният орган на държавата, от която е внесена стоката, не е издал документа по т. 1, това обстоятелство се декларира от реекспортъра заедно с декларация, че няма наложена забрана за реекспорт от държавата, от която е внесена стоката.

(3) Разрешението за изнасяне се представя от износителя в съответното митническо учреждение едновременно с митническата декларация за конкретния митнически режим.

(4) Изнасянето се удостоверява чрез заверени от митническото учреждение копие на митническата декларация (ЕАД) за конкретния митнически режим и разрешението за изнасяне, в което се вписват под всяка отделна пратка номерът и датата на митническата декларация.

Чл. 49. Заявителят представя пред Междуведомствената комисия удостоверение за осъществена доставка или еквивалентен документ, издадени от компетентен орган на страната на крайния потребител и потвърждаващи освобождаването на стоката, не по-късно от 3 месеца считано от датата на пристигането ѝ в страната на крайния потребител.

Раздел IV

Разрешение за транзитен превоз

Чл. 50. (1) Транзитен превоз през територията на Република България на радиоактивни, взривоопасни, леснозапалими, окисляващи се, корозивни, бактериологични (биологични), токсични и патогенни стоки, включени в списъка по чл. 1, ал. 3 от закона, се извършва въз основа на разрешение за транзитен превоз за всеки отделен случай, издадено от Междуведомствената комисия.

(2) Разрешението по ал. 1 се издава в 4 екземпляра по образец – приложение № 14.

(3) В разрешението за транзитен превоз се посочват митническите пунктове, маршрутът и срокът за преминаване.

(4) За издаване на разрешението за транзитен превоз изпращачът или упълномощено от него лице представя в Междуведомствената комисия следните документи:

1. попълнено заявление по образец, утвърден от Междуведомствената комисия;
2. легализирано копие на документ, издаден от компетентен орган на страната на износителя, удостоверяващ правото му да осъществи конкретната сделка, и крайния потребител, и заверен превод на български език на документа;
3. легализирано копие и заверен превод на български език на разрешението за транзитен превоз или за приемане на територията на държавата, следваща Република България по маршрута на транзитния превоз, издадено от компетентните ѝ органи.

(5) Документите се представят в Междуведомствената комисия от изпращача на стоката или от упълномощено от него лице не по-късно от 20 дни преди влизането на стоката на територията на Република България.

(6) Междуведомствената комисия се произнася по заявленията в срок 10 дни от датата на подаването им. Разрешението или отказът се съобщава на заявителя в срок 5 дни от произнасянето.

(7) Първият екземпляр на разрешението се предоставя на заявителя, вторият се изпраща в Национална служба "Сигурност" на Министерството на вътрешните работи, третият се изпраща в централното митническо управление на Агенция "Митници", а четвъртият остава в Междуведомствената комисия.

(8) Разрешението е валидно при условията и до изтичането на срока, посочени в него, но за не повече от 15 дни считано от датата на въвеждането на стоките във входното митническо учреждение на Република България.

(9) Изходното митническо учреждение в срок до 10 работни дни от датата на заверяването на транзитния превоз изпраща на Междуведомствената комисия екземпляра от разрешението, който е предоставен на заявителя.

Глава четвърта

ПОСРЕДНИЧЕСКА ДЕЙНОСТ, СВЪРЗАНА С ВЪНШНОТЪРГОВСКИ СДЕЛКИ С ОРЪЖИЕ ИЛИ СЪС СТОКИ И ТЕХНОЛОГИИ С ВЪЗМОЖНА ДВОЙНА УПОТРЕБА

Чл. 51. (1) Посредническа дейност, свързана с външнотърговски сделки с оръжие и/или със стоки и технологии с възможна двойна употреба от и за територията на Република България, могат да извършват физически и юридически лица, получили лицензия за такава дейност от Междуведомствения съвет.

(2) Междуведомственият съвет издава лицензия за посредническа дейност, свързана с външнотърговски сделки с оръжие, по образец – приложение № 15, и лицензия за посредническа дейност, свързана с външнотърговски сделки със стоки и технологии с възможна двойна употреба, по образец – приложение № 16.

(3) Лицензията за посредническа дейност се издава първоначално за срок една година, след изтичането на който всяка последваща лицензия се издава за срок 3 години.

(4) Лицензията се издава в два екземпляра – първият екземпляр от лицензията се предоставя на заявителя, а вторият остава в Междуведомствения съвет.

(5) Обхватът на лицензията по ал. 1 може да бъде пълен или ограничен по отношение на позициите или категориите и позициите по Списъка на оръжията и на стоките и технологиите с възможна двойна употреба и/или по отношение на страната – краен потребител или износител.

Чл. 52. (1) На лицата по чл. 51 се издава лицензия, когато отговарят на изискванията за надеждност за извършване на посредническа дейност и са икономически стабилни по смисъла на правилника.

(2) Българските лица се считат за надеждни за извършване на посредническа дейност, ако:

1. са дееспособни;
2. физическото лице или управителят, членовете на управителен или контролен орган на юридическото лице не са осъждани за престъпления от общ характер;
3. не са налице данни, че физическото лице или управителят или членовете на управителен или контролен орган на юридическото лице, или физическото лице (лица), които пряко участват в осъществяването на посредническата дейност, представляват заплаха за националната сигурност, за икономическите и външнополитическите интереси на Република България, за укрепването на международния мир и сигурност и за изпълнението на международните задължения на Република България.

(3) Българските лица се считат за икономически стабилни, ако:

1. юридическите лица не са в производство по обявяване в ликвидация или несъстоятелност;
2. нямат ликвидни и изискуеми публични задължения към българската държава и задължения към държавните осигурителни фондове.

(4) Чуждестранните лица се считат за надеждни за извършване на посредническа дейност, ако:

1. имат право да извършват такава дейност съгласно националното си законодателство;
2. не са налице данни, че физическото лице или управителят, членовете на управителен или контролен орган на юридическото лице, или физическото лице (лица), които пряко участват в осъществяването на посредническата дейност, представляват заплаха за националната сигурност, за икономическите и външнополитическите интереси на Република България, за укрепването на международния мир и сигурност и за изпълнението на международните задължения на Република България.

(5) Чуждестранните лица се считат за икономически стабилни за извършване на посредническа дейност, когато нямат ликвидни и изискуеми задължения към физически или юридически лица,

когато задължението е признато пред органа по принудително изпълнение или когато е установено с влязло в сила съдебно решение, с нотариално заверен документ или с ценна книга на заповед.

(6) Чуждестранните лица могат да упълномощават български лица да ги представляват в процедурата по издаване на лицензия от Междуведомствения съвет.

Чл. 53. (1) Българските лица по чл. 51, кандидатстващи за получаване на лицензия, представят в Междуведомствения съвет следните документи:

1. заявление по образец, утвърден от Междуведомствения съвет;
2. заверено копие на документа за самоличност на физическото лице или документ за съдебна регистрация и оригинал на съдебно удостоверение за актуално състояние на заявителя, издадено не по-рано от 30 дни от подаване на заявлението и отразяващо всички промени на вписаните в търговския регистър обстоятелства;
3. съгласуван с органите по сигурността списък на физическите лица, които пряко участват в тази дейност, придружен с биографична и кадрова справка, свидетелство за съдимост и образец от подписа;
4. свидетелство за съдимост на управителя, на членовете на управителен и контролен орган на търговското дружество или на физическото лице;
5. копия на документите, удостоверяващи данъчната регистрация и регистрацията в Националния статистически институт (код БУЛСТАТ);
6. удостоверение, издадено от териториалната данъчна дирекция или от данъчното подразделение по регистрация на търговеца за липсата на ликвидни и изискуеми публични вземания, или удостоверение, че публичните вземания са отсрочени, разсрочени или обезпечени;
7. удостоверение от осигурителните фондове на държавното обществено осигуряване за липсата на ликвидни и изискуеми вземания или удостоверение, че вземанията са отсрочени, разсрочени или обезпечени;
8. документ за внесена държавна такса.

(2) Чуждестранните лица по чл. 51, кандидатстващи за получаване на лицензия за посредническа дейност, представят в Междуведомствения съвет следните документи:

1. заявление по образец, утвърден от Междуведомствения съвет;
2. копие и заверен превод на български език на документа за самоличност на физическото лице;
3. копие и заверен превод на български език на документ, издаден от компетентен орган, потвърждаващ правото на лицето да извършва тази дейност по националното му законодателство;
4. декларация на управителя, на членовете на управителен или контролен орган на юридическото лице, на физическото лице или на упълномощено от тях лице за липсата на ликвидни и изискуеми задължения към физически или юридически лица, когато задължението е признато пред органа по принудително изпълнение или когато е установено с влязло в сила съдебно решение, с нотариално заверен документ или с ценна книга на заповед;
5. документ за внесена държавна такса.

Чл. 54. (1) Междуведомствената комисия дава становище по заявленията по чл. 53 в срок 10 дни от датата на изпращането им в комисията.

(2) Междупведомствената комисия изпраща в Междупведомствения съвет своето становище и подадените документи в срок 3 дни от датата на произнасянето.

(3) Междупведомственият съвет се произнася по заявленията по чл. 53 в срок 30 дни от датата на подаването им.

(4) При констатиране на непълноти в представените документи Междупведомственият съвет в срок 7 дни изпраща съобщение на заявителя да отстрани непълнотите, като дава указания за отстраняването им. В този случай срокът спира да тече от датата на изпращане на съобщението до отстраняване на непълнотите.

(5) Решението за предоставяне на лицензия или отказът се съобщава на заявителя в срок 7 дни от датата на вземане на решението.

Чл. 55. Междупведомственият съвет в срок до 5 работни дни уведомява Министерството на вътрешните работи, централното управление на Агенция "Митници" и Междупведомствената комисия за издадените и подновените лицензии.

Чл. 56. Лицата по чл. 51, получили лицензия, са длъжни да уведомят Междупведомствения съвет за всяка промяна на обстоятелствата, при които е издадена лицензията, в срок 14 дни от настъпването ѝ и да представят съответния документ по чл. 53.

Глава пета

СЪСТАВ И РЕД НА ДЕЙНОСТ НА МЕЖДУВЕДОМСТВЕНАТА КОМИСИЯ

Раздел I

Общи положения

Чл. 57. Междупведомствената комисия:

1. приема решения за даване на разрешение или отказ за даване на разрешение за:
 - а) външноотърговски сделки с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба;
 - б) транзитен превоз на оръжие през територията на Република България;
 - в) транзитен превоз на радиоактивни, взривоопасни, леснозапалими, окисляващи се, корозионни, бактериологични (биологични), токсични и патогенни стоки с възможна двойна употреба през територията на Република България, включени в Списъка на оръжията и на стоките и технологиите с възможна двойна употреба;
 - г) външноотърговски сделки с токсични химически вещества и техните прекурсори, посочени в приложенията към Закона за забрана на химическото оръжие и за контрол на токсичните химически вещества и техните прекурсори;
2. информира Министерството на вътрешните работи и централното митническо управление на Агенция "Митници" за издадените и продължените разрешения;
3. представя в Министерския съвет ежегоден доклад за изпълнението на закона не по-късно от 6 месеца след изтичането на календарната година, обхваната в доклада;
4. представя в Министерския съвет проект на постановление за актуализиране на Списъка на оръжията и на стоките и технологиите с възможна двойна употреба;
5. координира работата и контролира изпълнението на Конвенцията за забрана на разработването, производството, натрупването и употребата на химическото оръжие и за

неговото унищожаване и осъществява контролни и разрешителни функции по прилагането на Закона за забрана на химическото оръжие и за контрол на токсичните химически вещества и техните прекурсори;

6. внася в Министерския съвет предложения за въвеждане на ограничения и налагане на забрани за стоките и технологиите с възможна двойна употреба по чл. 4, ал. 1, т. 2 от закона.

Чл. 58. (1) Дейността на Междуведомствената комисия се подпомага административно от дирекция "Международно контролирана търговия" на Министерството на икономиката.

(2) Дирекция "Международно контролирана търговия" на Министерството на икономиката изготвя становища дали определени стоки попадат в Списъка на оръжията и на стоките и технологиите с възможна двойна употреба по чл. 1, ал. 3 от закона при запитване от държавни органи или лица, извършващи външнотърговска дейност. Становищата по тази алинея се подписват от директора на дирекция "Международно контролирана търговия" или от упълномощени от него длъжностни лица.

Раздел II

Състав на Междуведомствената комисия

Чл. 59. (1) Междуведомствената комисия се състои от председател и шестима членове и се подпомага от секретар и протоколист.

(2) Председател на Междуведомствената комисията е министърът на икономиката.

(3) Членове на Междуведомствената комисия са:

1. двама представители на Министерството на икономиката;
2. представител на Министерството на вътрешните работи;
3. представител на Министерството на външните работи;
4. двама представители на Министерството на отбраната.

(4) Секретар на Междуведомствената комисия е директорът на дирекция "Международно контролирана търговия" на Министерството на икономиката.

(5) Протоколист на Междуведомствената комисия е служител от дирекция "Международно контролирана търговия" на Министерството на икономиката.

(6) Членовете на Междуведомствената комисия, секретарят и протоколистът се утвърждават поименно от председателя на Междуведомствената комисия по предложение на съответните министри.

Чл. 60. Председателят:

1. свиква и ръководи заседанията на Междуведомствената комисия;
2. организира и ръководи работата на Междуведомствената комисия.

Чл. 61. Членовете на Междуведомствената комисия:

1. участват в заседанията на комисията лично;
2. имат право на достъп до представените документи и до съхраняваните в комисията протоколи и други материали.

Чл. 62. Секретарят на Междуведомствената комисия:

1. организира подготовката на заседанията ѝ;
2. докладва и представя на заседания на Междупведомствената комисия подадените документи по дневния ред;
3. следи за изпълнението на решенията на Междупведомствената комисия;
4. организира документооборота, свързан с дейността на Междупведомствената комисия.

Чл. 63. Протоколистът на Междупведомствената комисия:

1. подпомага секретаря при организиране подготовката на заседанията на Междупведомствената комисия и документооборота, свързан с дейността на Междупведомствената комисия;
2. уведомява членовете на Междупведомствената комисия за предстоящото заседание най-късно 3 дни преди всяко заседание;
3. изготвя протоколите от заседанията на Междупведомствената комисия;
4. следи за изпълнението на решенията на Междупведомствената комисия.

Раздел III

Ред на дейност

Чл. 64. Заседанията на Междупведомствената комисия са закрити. По преценка на Междупведомствената комисия на заседанията могат да бъдат привлечени специалисти-експерти, които да дават становище по въпроси, за които се изискват специални знания.

Чл. 65. (1) Междупведомствената комисия се свиква на редовни заседания не по-малко от два пъти месечно.

(2) Извънредно заседание може да се свика от председателя на Междупведомствената комисия по негова инициатива, по искане най-малко на двама нейни членове или с решение на комисията.

Чл. 66. (1) Заседанията на Междупведомствената комисия са редовни, ако на тях присъстват две трети от всичките ѝ членове.

(2) Междупведомствената комисия приема решенията си при наличие на консенсус между членовете ѝ. При обективна невъзможност на член на Междупведомствената комисия да присъства на заседанието правото на глас може да се упражнява и неприсъствено. В този случай вотът се изразява писмено и е неразделна част от протокола на заседанието. По изключение решенията на Междупведомствената комисия могат да се приемат и неприсъствено, ако протоколът е подписан без забележки от членовете на Междупведомствената комисия.

(3) Решенията на Междупведомствената комисия могат да се приемат и неприсъствено по инициатива на председателя на Междупведомствената комисия или с решение на комисията.

(4) При предложение да се откаже разрешаването на сделка членът на Междупведомствената комисия посочва конкретните факти и основания, които обосновават отказа.

Чл. 67. (1) Дневният ред за заседание на Междупведомствената комисия се предлага от председателя и се приема от комисията.

(2) Материалите по дневния ред за заседанията се предоставят на членовете на Междупведомствената комисия или на техни представители, посочени от съответните ведомства, по списък, утвърден от председателя на Междупведомствената комисия.

(3) Членовете на Междупведомствената комисия се уведомяват за предстоящото заседание най-малко 3 дни преди заседанието.

(4) В дневния ред по изключение могат да се включват за обсъждане въпроси, с изключение на решения за разрешение на външнотърговски сделки с оръжия или със стоки и технологии с възможна двойна употреба, които имат неотложен характер, като материалите за тях се представят на заседанието.

(5) По решение на Междуведомствената комисия секретарят изпраща документи за получаване на становище от други държавни органи.

Чл. 68. (1) За всяка сделка Междуведомствената комисия приема отделно протоколно решение. Протоколното решение съдържа реквизитите по чл. 15, ал. 2 от Закона за административното производство. Протоколът с решенията се подписва от председателя, членовете, секретаря и протоколита на Междуведомствената комисия.

(2) Решенията на Междуведомствената комисия се съобщават на заинтересуваните лица в срока, определен в правилника, по реда на Закона за административното производство.

Раздел IV

Взаимоотношения с други държавни органи

Чл. 69. При осъществяване на функциите си Междуведомствената комисия взаимодейства с други държавни органи, като:

1. участва в съвместни проверки;
2. обменя информация;
3. провежда съвместни заседания.

Раздел V

Рег за подаване на документи

Чл. 70. Документите, които се представят пред Междуведомствената комисия за получаване на разрешение за външнотърговски сделки с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба и за получаване на разрешение за транзитен превоз на оръжие и на стоки с възможна двойна употреба се приемат, регистрират и съхраняват от дирекция "Международно контролирана търговия" на Министерството на икономиката или от звеното по сигурността на Министерството на икономиката в отделни помещения и се водят регистри.

Чл. 71. (1) Достъп до документите, подадени за издаване на разрешения, имат само членовете на Междуведомствената комисия и техни представители, както и експерти от дирекция "Международно контролирана търговия" и служителят от звеното по сигурността на Министерството на икономиката, определени по списък, утвърден от председателя на Междуведомствената комисия.

(2) Членовете на Междуведомствената комисия, длъжностните лица, както и привлечените специалисти-експерти по чл. 64 са длъжни да не разгласяват обстоятелства и факти, станали им известни при или по повод изпълнение на служебните им задължения по закона и по правилника, освен по писмено искане на държавен орган, когато това е предвидено със закон.

Чл. 72. (1) Разрешенията по приложения № 2, 7, 9, 11, 13 и 14 или уведомителното писмо за отказа за издаване на разрешение се подписват въз основа на съответното протоколно решение по чл. 68, ал. 1 от секретаря на Междуведомствената комисия, а при негово отсъствие – от протоколита.

(2) Достъп до информация, получена включително от съответните информационни системи и от съответните бази от данни, свързана с външнотърговските сделки с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба, имат лицата по чл. 71, ал. 1.

(3) Администраторите, обслужващи информационните системи по ал. 2, се утвърждават от председателя на Междуведомствената комисия. Достъпът на администраторите до информационните системи и работата по тях се регистрира в съответен дневник в дирекция "Международно контролирана търговия".

Чл. 73. Разрешението се връчва на лицето след представяне на платежни документи за платени такси.

Чл. 74. Отказът за издаване на разрешение се мотивира писмено, а документите се връщат на заявителя. Решението за отказ с копия на документите към него се съхраняват в дирекция "Международно контролирана търговия" на Министерството на икономиката или от служителя в звеното по сигурността на Министерството на икономиката.

Чл. 75. Издадените разрешения и отказите за издаване на разрешение се изпращат по служебен път на Министерството на вътрешните работи и на централното митническо управление на Агенция "Митници", а на заявителите се изпраща съобщение в сроковете, посочени в правилника.

Глава шеста

ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА ЛИЦАТА, ИЗВЪРШВАЩИ ВЪНШНОТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ С ОРЪЖИЕ И СЪС СТОКИ И ТЕХНОЛОГИИ С ВЪЗМОЖНА ДВОЙНА УПОТРЕБА

Чл. 76. Лицата, осъществяващи външнотърговска дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба, и посредниците са длъжни да спазват условията, при които е разрешена тази дейност, и да информират контролните органи за всяка промяна в обстоятелствата, при които е била разрешена дейността им.

Чл. 77. (1) Лицата, осъществяващи външнотърговска дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба, и българските лица, извършващи посредническа дейност, са длъжни да водят регистър за сделките, които сключват по закона, по образец – приложение № 17.

(2) При поискване лицата по ал. 1 са длъжни да представят регистъра на контролните органи.

(3) Лицата по ал. 1 съхраняват търговските и транспортните документи и информацията, свързана с осъществяването на външнотърговската сделка, не по-малко от 10 години.

Чл. 78. Лицата, осъществяващи външнотърговска дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба, и посредниците се задължават при поискване от Междуведомствената комисия да представят:

1. данни за служителите, отговорни за изпълнението на сделката;
2. описание на изделието – предмет на външнотърговската сделка, лицензионните права, както и свързани с тях евентуални ограничения за износ за трети страни;
3. информация за сключените външнотърговски сделки и за реализацията им по дадените разрешения;
4. по преценка на Междуведомствената комисия или на друг контролен орган по закона може да се изисква, съгласно компетентността на органа, и допълнителна информация относно външнотърговската сделка.

Чл. 79. Контрол на външнотърговската дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба се извършва от Междуведомствения съвет, от Междуведомствената комисия, от Министерството на икономиката, от Министерството на вътрешните работи и от Агенция "Митници" или от оправомощени от тях длъжностни лица съгласно предоставената им компетентност.

Чл. 80. Контролните органи при необходимост могат да изискват становището на други държавни органи, които предоставят исканото становище, в срок 15 дни от датата на изпращането му.

Чл. 81. Контролните органи могат да обменят информация, необходима за провеждането на контрола, с компетентните органи на други държави, международни организации и режими за експортен контрол в изпълнение на международните договорености. Обменът на информацията се осъществява чрез дирекция "Международно контролирана търговия" на Министерството на икономиката.

Чл. 82. Контролните органи, оправомощените длъжностни лица, както и привлечените специалисти са длъжни да не разгласяват служебната, производствената и търговската тайна на проверяваните лица.

ДОПЪЛНИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

§ 1. (1) Не се изисква разрешение за внасяне и изнасяне по реда на правилника при получаването и изпращането на стоки и технологии с възможна двойна употреба, при изпълнението на поети задължения на Република България по линия на международни конвенции, организации и режими за неразпространение на оръжията за масово унищожение, когато получател по внасянето е министерство или ведомство, отговарящо за изпълнението им, а получател при изнасянето е съответната международна организация, режим или орган по изпълнение на конвенция за неразпространение на оръжията за масово унищожение.

(2) Не се изисква лицензия за изнасяне на стоки и технологии с възможна двойна употреба в случаите на демонстрации, сертифициране, участие в изложение, когато при внасянето на стоките и технологиите с възможна двойна употреба е учреден митнически режим временен внос с обратен износ за първоначалния изпращач до 6 месеца от датата на внасянето им.

§ 2. Образците по приложения № 4, 5, 6 и 12 се отпечатват от Междуведомствения съвет, като образците се завеждат в регистър.

ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

§ 3. (1) Действието на лицензиите и на разрешенията, издадени преди влизането в сила на правилника, продължава до изтичане на валидността им.

(2) Подадените заявления за издаване на лицензии и/или разрешения, подадени не по-късно от 5 дни преди влизането в сила на правилника, се разглеждат и издават при условията и по реда на Правилника за прилагане на Закона за контрол на външнотърговската дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба, приет с Постановление № 38 на Министерския съвет от 1996 г.

(3) По договори, за които вече има издадени разрешения, не се изисква лицензиране на посредниците.

§ 4. Правилникът се приема на основание § 24 от преходните и заключителните разпоредби на Закона за изменение и допълнение на Закона за контрол на външнотърговската дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба (ДВ, бр. 75 от 2002 г.)

